

ЗБОР П'ОМНІКАЎ

ГІСТОРЫІ
І КУЛЬТУРЫ
БЕЛАРУСІ

МІНСКАЯ ВОБЛАСЦЬ

КНІГА 2

СЛУЦКІ РАЁН

- Цэнтр раёна
- Цэнтры сельсаветаў

- ☆ Стаянін, паселішчы, гарадзішчы
- ☼ Могільнікі (грунтавыя, курганныя), курганы
- ✂ Помнікі і месцы нацыянальна-вызваленчага руху
- 🚩 Помнікі і месцы рэвалюцыйнага руху (Рэвалюцыя 1905-07 гг., Вялікая Настрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя, Грамадзянская вайна)

- 🚩 Помнікі і месцы вайскай славы
- 🏠 Помнікі і памятныя месцы Вялікай Айчыннай вайны (месцы баёў, магілы савецкіх воінаў і партызан, Курганы Славы, помнікі землякам і інш.)
- 🏠 Помнікі ахвярам фашызму (месцы канцлагераў і лагераў смерці, месцы масавай загубы насельніцтва, спалення і неадноўленыя вёскі і інш.)
- 🏠 Помнікі сацыялістычнага будаўніцтва

- 🏠 Помнікі і месцы, звязаныя з імянамі савецкіх, партыйных і дзяржаўных дзеячаў, дзеячаў культуры, навукі і тэхнікі, Герояў Савецкага Саюза і Сацыялістычнай Працы
- 🏠 Культурная архітэктура
- 🏠 Адміністрацыйныя і грамадскія збудаванні дасавецкага перыяду
- 🏠 савецкага перыяду

XXIX. СЛУЦК

Горад, цэнтр раёна, на р. Случ і яе прытоку р. Бычок. За 105 км на поўдзень ад Мінска. Вузел чыгунак (лініі на Баранавічы, Салігорск, Асіповічы) і аўтамабільных дарог (на Мінск, Брэст, Салігорск, Бабруйск). 54 тыс. жыхароў (1986 г.). Упершыню ўпамінаецца ў «Аповесці мінулых гадоў» пад 1116 г. (леташісны Случеск). Быў адным з гарадоў Тураўскага княства. З 1160 г. — цэнтр невялікага ўдзельнага Слуцкага княства, якое ў 1190-я гады канчаткова выдзелілася з Тураўскага княства. У 1320—30-я гады Слуцк увайшоў у склад Вялікага княства Літоўскага. З 1395 г. — цэнтр удзельнага княства, якое належала князю Уладзіміру Альгердавічу і яго нашчадкам князям Алелькавічам, якія валодалі горадам і княствам да 1612 г. У 15 ст. у склад Слуцкага княства ўваходзілі Капыль, Цімкавічы, Любань, Дарогі, Урэчча, Амговічы і інш. населеныя пункты; Слуцк быў буйным феадальным горадам. У 1433 г. з'яўляўся цэнтрам выступлення беларускіх феодалаў на чале з князем Алелькам Уладзіміравічам супраць вялікага князя літоўскага Жыгімонта Кейстутавіча. У пачатку 16 ст. на Слуцк і яго ваколіцы неаднаразова нападалі крымскія татары. У жніўні 1502 г. атрад татар разрабаваў горад і яго наваколле. Татары асадзілі замак, але авалодаць ім не здолелі. У 1503 г. 6-тысячны іх атрад, што надышоў да Слуцка, быў адагнаны і разбіты на р. Прыпяць. У жніўні 1505 г. некалькі дзесяткаў тысяч татар беспаспяхова асадзілі горад. У 1506 г. крымскія татары, што ўварваліся на беларускія землі і зноў спрабавалі авалодаць Слуцкам, былі разбіты 7-тысячным войскам на чале з князем М. Л. Глінскім. У час адступлення ад Клецка татарам нанесены каля Капыля вялікія страты, захоплены многа палонных. У 1508 г. і 1521 г. напады крымскіх татар на Слуцкае княства былі таксама адбіты.

З 1507 г. Слуцкае княства ўвайшло ў Навагрудскі павет Навагрудскага ваяводства, у складзе якога заставалася асобнай адміністрацыйна-тэрытарыяльнай адзінкай, захоўвала рысы феадальнага ўдзела са сваёй сістэмай кіравання, замкавым судам, феадальным апалчэннем. З 1569 г. у складзе Рэчы Паспалітай.

У 1582 г. Слуцкае княства і Слуцк падзелены паміж братамі Алелькавічамі. Кожны атрымаў адну з трох частак горада (Стары горад, Новы горад і Востраў), што гістарычна склаліся. Стары горад («Старое места») — самая старажытная частка горада — размяшчаўся на правым беразе Случы і быў абкружаны валам. Тут меліся 2 замкі, таксама абкружаныя валам, Новы горад («Новае места») — левабярэжная,

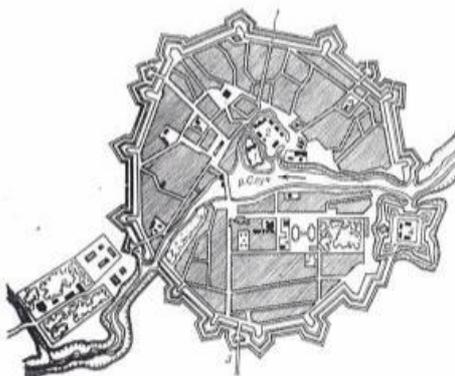
XXIX. Жылыя дамы на вуліцы Леніна.

паўднёвая частка горада — забудоваўся пазней. У 16 ст. тут складвалася прамавугольная сетка вуліц з адносна буйнымі кварталамі. Жылыя кварталы забудовваліся драўлянымі дамамі. Востраў — прадмесце Слуцка — знаходзіўся на паўночны ўсход ад горада. Уніз па цячэнню р. Случ, на правым яе беразе было другое прадмесце — Трайчань, што ўзнікла як пасяленне вакол Троіцкага (Трайчанскага) праваслаўнага манастыра. Пасля смерці апошняга з братаў Алелькавічаў у 1592 г. усе часткі Слуцка і княства аб'ядналіся і перайшлі да апошняга князёўны з роду Алелькавічаў — Соф'іі Юр'еўны, пасля яе смерці — да яе мужа Я. Радзівіла. Князі Радзівілы

валодалі горадам у 1612—95 гг. і ў 1744—1832 гг. У 1593 г. у Слуцку каля 7 тыс. жыхароў, 1100 двароў.

З 1630—40-х гадоў Слуцк — горад-крэпасць замкнутай, авальнай канфігурацыі (плошча 1200×1000 м), умацаваны землянымі валамі і ровам, меў 8 бастыёнаў і 3 равеліны ў паўночнай частцы, 5 бастыёнаў і равелін — у паўднёвай. На ўсходняй ускраіне Слуцка знаходзілася цытадэль (1,1 га, Новы замак), квадратная ў плане, з 4 бастыёнамі на вуглах, абкружаная валам і ровам, які запаўняўся вадою са Случы. Цытадэль злучалася з крэпасцю. Уваход у горад ажыццяўляўся цераз мураваныя брамы з пад'ёмнымі мастамі — Віленскую, Капыльскую і Астроўскую, а таксама драўляную браму — Навамейскую. Пазней авальную канфігурацыю набыла дарога вакол горада.

У 1441 г. Слуцк упершыню атрымаў самакіраванне паводле магдэбургскага права. Паступова ўладальнікі горада фактычна скасавалі правы гараджан. Магдэбургскае права было ў другі раз дадзена Слуцку паводле каралеўскага прывілею ад 27.8.1652 г. (зацверджаны сеймам 24.3.1653 г.). Адначасова горад атрымаў герб — на чырвоным полі коннік са шчытом і мячом (так званая «пагоня», старадаўні герб Слуцкага княства). Уладальнік горада князь Б. Радзівіл рознымі парамі магдэбургскага і хельмінскага гарадскога права, а таксама сваімі граматамі і пастановамі ўводзіў змены ў гарадскім кіраванні. Апошні раз

XXIX. План Слуцка канца 18 ст.: 1 — Верхні замак; 2 — Ніжні замак; 3 — гарадскія ўмацаванні; 4 — цытадэль.

магдэбургскае права Слуцк атрымаў 9.9.1700 г., хоць заставаліся і некаторыя іншыя прававыя нормы (перш за ўсё граматы і распараджэнні магната і яго эканому). У горадзе дзейнічаў магістрат, на чале якога стаяў воіт. На дакументах 2-й паловы 17 і 18 ст. ужывалася гарадская пячатка з гербавым знакам — выявай крылатага каця. 6.11.1595 г. Слуцк быў заняты казацкім атрадам Севярына Налівайкі, які ўзняў казацка-сялянскае паўстанне на Правабярэжнай Украіне, а пасля перайшоў на тэрыторыю Беларусі. Пасля піндалага бою каля Капыля (25 лістапада) казацкага атрада з магнацкім войскам Налівайкі 27 лістапада пакінуў Слуцк, адышоў на Палессе, а потым на Магілёў. Казакі захапілі ў слугкім замку 12 гармат, 80 пішчалаў, 700 мушкетаў, шмат амуніцыі.

У 1630—40-х гадах Слуцк ператвораны ў першапачасную на той час крэпасць, вакол яго ўзведзены магутныя фартыфікацыйныя збудаванні. Тут знаходзіўся моцны гарнізон (1048 чалавек у 1659 г.), які быў залічаны ў спісы літоўскага войска, але падпарадкоўваўся толькі князю. Гарнізон складался з добра ўзброеных наёмнікаў, зямлян і выбранцаў (салдат-пехацінцаў з сялян, «вольных» людзей і дробнай шляхты), якія атрымоўвалі за службу зямлю і былі паселены ў навакольных вёсках Лучнікі, Агароднікі, Серагі, Бранавічы, Варкавічы, Падзеры.

У час вызваленчай вайны ўкраінскага і беларускага народаў 1648—54 гг. атрады казакоў і паўстаўшых беларускіх сялян пад камандаваннем палкоўніка Я. Сакалоўскага ў жніўні 1648 г. неаднаразова спрабавалі штурмаваць горад, але 3 верасня ў баі пад Пагостам на Слуцы пацярпелі паражэнне (загінула больш за 2 тыс. казакоў і сялян) і мусілі адступіць да Турава. Сялянскія хваляванні на Слуцкім задзешчы ў канцы 1648 г. Пасля гэтых падзей у Слуцку засталася ўсяго 930 «дымоў» (1650 г.). У руска-польскую вайну 1654—67 гг. 20-тысячнае рускае войска пад камандаваннем князя Трубецкага з 2 да 6 верасня 1655 г. асаджала горад, аднак авалодаць ім не змагло. У другі раз войска Трубецкага разам з казацкім пад камандаваннем наказнога атамана Залатарэнкі падыйшло да Слуцка 27 верасня, пасля некалькіх сутычак 30 верасня асада была знята.

Колькасць пасельніцтва Слуцка расла, часткова з-за льгот, якія даў князь, каб жыхары не пакідалі горад і каб тут пасяляліся мяшчане з іншых месцаў. У 1667 г. было 1086 «дымоў». З 1617 г. у Слуцку існавала кальвінісцкая гімназія (дзейнічала да 1918 г., з 1868 г. класічная гімназія), была адкрыта і школа для дзяцей мяшчан. У 1661 г. пасля ўвядзення князем падатку з гандлёвага абароту («ліцэн-

ты») адбыліся хваляванні гараджан, у 1684 г. — хваляванні рамеснікаў, выкліканыя злоўжываннямі пры зборы падаткаў. Яны былі задзешаны ўладамі, слугкім цэхам забаронена падаваць скаргі на магістрат.

У 2-й палове 17 ст. Слуцк заставаўся адным з буйнейшых гарадоў Беларусі. У 1683 г. у ім было 8,5—9 тыс. жыхароў, 1403 дамы, рамесных 16 цэхаў і 4 аб'яднанні без праваў цэха. З 1695 г. Слуцк і княства дасталіся ў спадчыну прынцэсе Нейбургскай. На валоданне горадам прэтэндавалі таксама Радзівілы, Сапегі, Патоцкія, Мнішкі і іншыя. Барацьба паміж магнатамі прыпынілася, калі ўспыхнула выкліканая неўрадакам 1695 г. і феадальным прыгнётам сялянскае паўстанне, якое яны разам задзешылі. У 1699 г. адбылося выступленне слугкіх мяшчан супраць багатых гарадскіх вярхоў, воіта і членаў магістрата. Гарнізон крэпасці падавіў паўстанне, у 1744 г. зноў былі хваляванні гараджан.

У Паўночную вайну 1700—21 гг. у Слуцку і яго ваколіцах стаялі літоўскія, рускія і шведскія войскі. У 1705 г. адбылася ўзброеная сутычка гараджан з атрадам літоўскага войска, камандаваннем якога паграбавала ад жыхароў 13 тыс. золотых на ўтрыманне салдат. Войска Карла XII 11.5.1706 г., а таксама ў красавіку і маі 1708 г. займала Слуцк і збірала кантрыбуцыі. У 1707, 1711, 1714 гг. у горадзе стаялі рускія войскі, у 1711 г. у Слуцку 3 дні быў Пётр I.

Пры княжацкім двары ў Слуцку ў 1672—1705 гг. працавала друкарня, у якой выдаваліся на польскай мове кнігі на рэлігійныя, ваенныя, геаграфічныя тэмы, мастацкія творы, падручнікі, даведнікі па вядзенню сельскай гаспадаркі. У 1738—55 гг. існавала суконная мануфактура, з 1740-х гадоў — мануфактура шаўковых паясоў князёў Радзівілаў (выпускала паясы, пакрывалы, габелены, дываны, шаўковыя стужкі і інш.). З 1760 г. мануфактурай кіраваў Ян Маджарскі (Аванес Маджаранц, армянскі майстар з Стамбула), пры якім слугкія шаўковыя паясы з залатымі і сярэбранымі ніткамі атрымалі шырокую вядомасць на Беларусі, у Рэчы Паспалітай і за іх межамі. У 1793 г. на мануфактуры было 28 станкоў і да 60 рабочых. Мануфактура існавала да 1846 г. У сярэдзіне 18 ст. у Слуцку працавала таксама магнацкая палатная мануфактура.

У 1715—36 гг. існаваў тэатр пры езуіцкай калегіі (заснавана ў 1707 г.), у 1751—60 гг. — пры двары І. Ф. Радзівіла. Княжацкі тэатр меў асобнае памяшканне («камедыхаўз») каля замка.

20.3.1767 г. у Слуцку пры актыўнай падтрымцы Кацярыны II і рускага пасла М. В. Рэпіна арганізавана Слуцкая шляхецкая канфедэрацыя — саюз кальвінісцкай, лютэранскай і праваслаўнай шляхты, што змагалася за

ўраўнаважанне ў правах з каталіцкай шляхтай. Сейм Рэчы Паспалітай у лютым 1768 г. ураўнаваў правы. У 1767 г. у горадзе 44 вуліцы і завулкі, 929 «дымоў», каля 6 тыс. жыхароў. У сярэдзіне 18 ст. у Слуцку быў моцны вайсковы гарнізон і кадрацкі корпус, што рыхтаваў афіцэраў для радзівілаўскага войска. Да канца 18 ст. эканоміка горада паступова прыйшла ў заняпад. У лістападзе 1791 г. Слуцкае княства ліквідавана. Горад стаў цэнтрам новаўтворанага Слуцкарацкага павета Навагрудскага ваяводства.

З студзеня 1793 г. Слуцк у складзе Расіі, павятоваў цэнтр Мінскай губерні, на-ранейшаму быў уласнасцю князя Д. Радзівіла, з 1832 г. — князя П. Вітгенштэйна. Гараджане падпарадкоўваліся ў эканамічных адносінах уладальніку, плацілі яму падаткі, у Слуцку знаходзілася княжацкая адміністрацыя. У 1802 г. у горадзе каля 6,4 тыс. жыхароў, 981 «дым».

У Айчынную вайну 1812 г. непадалёку ад Слуцка каля в. Раманава (цяпер в. Леніна) 2 ліпеня адбыўся бой паміж ар'егардам 2-й рускай арміі — казацкім корпусам пад камандаваннем генерала М. І. Платава і напалеонаўскім 4-м кавалерыйскім корпусам пад камандаваннем В. Н. Латур-Мабур, які панёс значныя страты. 3 ліпеня 1812 г. Слуцк акупіраваны напалеонаўскімі войскамі, насельніцтва абрабавана. Вызвалены рускімі войскамі ў лістападзе 1812 г.

10.12.1846 г. паводле палажэння Камітэта міністраў, зацверджанага царом Мікалаем I, Слуцк і яго ваколіцы з зямлёй выбранацкіх вёсак былі выкуплены ў князя Вітгенштэйна казнай за 342 821 рубель серабром, у красавіку 1847 г. адбылася перадача горада дзяржаве.

У 1862—63 гг. адбываліся хваляванні вучняў Слуцкай гімназіі. Каля 30 гімназістаў старэйшых класаў прынялі ўдзел у паўстанні 1863—64 гг. супраць царызму, што ахапіла Польшчу, Літву і Беларусь. У 1863 г. з гімназіі выключаны або дэманстраваны пакінулі яе 281 вучань. У лютым 1863 г. у Слуцкім павеце дзейнічаў паўстанцкі атрад Р. Рагінскага, які прыбыў з Польшчы, з вясны 1863 г. — 4 мясцовыя паўстанцкія атрады, у якіх налічвалася да 500 чалавек. Баі з царскімі войскамі ў красавіку 1863 г. каля в. Азерычы вёў паўстанцкі атрад У. Машэўскага, у чэрвені каля в. Макраны — атрад Л. Т. Нарбута. За ўдзел у паўстанні ці падтрымку паўстанцаў улады выслали са Слуцка 400 чалавек.

Паводле ўсерасійскага перапісу 1897 г. у Слуцку налічвалася 14,3 тыс. жыхароў.

У 1903—04 гг. у горадзе дзейнічала сацыял-дэмакратычная група, з 1905 г. — Слуцкая арганізацыя РСДРП.

Працоўныя прымалі актыўны ўдзел у Рэвалюцыі 1905—07 гг., асабліва моцны выступленні адбыліся ў кастрычніку 1905 г.

У 1-ю сусветную вайну 1914—18 гг. Слуцкі павет у 1915 г. стаў прыфрантавым, у горадзе размяшчаўся штаб 2-й арміі Заходняга фронту. У 1915 г. да Слуцка даведзена чыгунка з Асіповіч.

У сакавіку 1917 г. створаны Савет рабочых і салдацкіх дэпутатаў. З ліпеня дзейнічала бальшавіцкая фракцыя Савета. Савецкая ўлада ўстаноўлена 26.10(8.11).1917 г. Быў створаны ваенна-рэвалюцыйны камітэт, арганізаваны атрад Чырвонай гвардыі. У лютым 1918 г. Слуцк быў заняты польскімі легіянерамі Доўбар-Мусніцкага, а праз некалькі дзён войскамі кайзераўскай Германіі. У горадзе дзейнічаў падпольны бальшавіцкі камітэт, на тэрыторыі павета — Слуцкі партызанскі атрад. 15.12.1918 г. Слуцк вызвалены Чырвонай Арміяй. З 10.8.1919 г. да 15.7.1920 г. акупіраваны войскамі буржуазнай Польшчы. У Слуцку дзейнічала камуністычнае падполле, павятовы падпольны камітэт КП(б)ЛіБ, пашырыўся партызанскі рух. У пачатку красавіка 1920 г. у горадзе была арыштавана група бальшавікоў-падпольшчыкаў і партызан, якія сабраліся нелегальна на павятовую нараду, каб абмеркаваць падрыхтоўку паўстання ў Слуцкім павеце, дапамагчы Чырвонай Арміі ў перыяд наступлення. Паводле прыговору ваенна-палявога суда 25.4.1920 г. на могільках акупанты расстралялі 14 партызан. 15 ліпеня Слуцк вызвалены партызанамі і часцямі Чырвонай Арміі. У той жа дзень створаны часовы павятовы ваенна-рэвалюцыйны камітэт, 21 ліпеня — пастаянны рэўком, які правёў вялікую работу па аднаўленні дзейнасці савецкіх устаноў у горадзе і павеце, арганізацыі дапамогі Чырвонай Арміі, наладжванні гаспадаркі. У кастрычніку 1920 г. польскія войскі зноў акупіравалі горад (11.10—29.11.1920 г.). Інтэрвенты падтрымалі антысавецкі эсэра-нацыяналістычны мяцеж, які адбыўся ў Слуцку і павеце ў лістападзе—снежні 1920 г. Прадстаўнікі эсэраў пры падтрымцы кулацтва сабралі 14—15 лістапада ў Слуцку т. зв. «Першы беларускі з'езд Слуцчыны», які выбраў «Рату Слуцчыны» з функцыямі часовага ўрада. З эсэраў, беларускіх нацыяналістаў, шляхты, кулакоў, часткі сялян-сераднякоў (уведзенных у падман дэмагагічнымі лозунгамі) была сфарміравана «1-я Слуцкая брыгада» (4 тыс. чалавек), якой акупацыйныя ўлады перадавалі зброю і амуніцыю. 14 лістапада ў г. Рыга, дзе ў гэты час ішлі савецка-польскія перагаворы аб заключэнні міру, было падпісана пагадненне аб вывадзе польскіх войск з савецкай тэрыторыі. 29.11.1920 г. у Слуцк увайшлі часці Чырвонай Арміі.

Разам з «Ратай Слуцчыны» «1-я Слуцкая брыгада» адышла ў нейтральную зону, адкуль нападала на чырвонаармейскія часці. Мяцежнікі былі разбіты і выцеснены 28.12.1920 г. з нейтральнай зоны за р. Лань. Паводле ўмоў Рыжскага прэлімінарнага мірнага дагавора 1920 г. мяцежнікі былі раззброены.

У аднаўленчы перыяд (1920-я гады) у Слуцку працавалі невялікія прадпрыемствы харчовай, гарбарнай, лесапільнай, цагельнай, мукамольнай прамысловасці, электрастанцыя. Для падрыхтоўкі кваліфікаваных рабочых кадраў адкрыта прафесійна-тэхнічная школа з аддзяленнямі металістаў, дрэваапрацоўшчыкаў і вытворчымі майстэрнямі. Пачалося будаўніцтва новых і рэканструкцыя існуючых прамысловых прадпрыемстваў. У канцы 1926 г. уведзены ў строй новая электрастанцыя (электрыфікаваны ўскраіны горада і навакольныя вёскі), маслабойны завод, новае абсталяванне атрымалі цагельня, мукамольныя заводы «Прагрэс» і «Эканомія». У 1930-я гады ў Слуцку створана МТС, пабудаваны рамонтна-механічны і чарапічны заводы, масласырзавод, мясакамбінат, быў пераабсталяваны мукамольны завод. У 1937 г. прамысловасць Слуцка выпусціла прадукцыі больш як на 16 млн. руб. Добраўпарадкавалася тэрыторыя горада: забрукаваны некаторыя вуліцы ў цэнтры, на месцы былога рынку пасаджаны сквер, пабудаваны Дом Саветаў, перад ім на плошчы пастаўлены помнік У. І. Леніну (скульпт. А. Бембель). У 1924—27 і 1935—38 гг. Слуцк цэнтр акругі, адначасова з 1924 г. раённы цэнтр. З 1938 раён увайшоў у склад Мінскай вобласці. У 1939 г. у горадзе 21 947 жыхароў.

26.6.1941 г. Слуцк акупіраваны нямецка-фашысцкімі захопнікамі, якія загубілі больш за 11 тыс. жыхароў горада і раёна. З ліпеня 1941 г. у раёне дзейнічалі партызанскія групы і атрады, з кастрычніка 1941 г. да сакавіка 1943 г. — Слуцкае камуністычнае падполле. У пачатку ліпеня 1941 г. партызанскі атрад пад камандаваннем М. І. Жукоўскага напаву на гітлераўскі гарнізон у Слуцку. У час рейду Мінскага партызанскага злучэння ў сакавіку 1942 г. атрад пад камандаваннем І. М. Тараховіча («Дунаева») зрабіў палёт на Слуцк. На тэрыторыі раёна дзейнічалі міжраённы падпольны камітэт КП(б)Б Слуцкай зоны (жнівень 1942 г. — ліпень 1944 г.), падпольныя райкомы КП(б)Б (29.3.1943 г. — 30.6.1944 г.) і ЛКСМБ (1.9.1942 г. — 30.6.1944 г.). Выходзілі падпольныя газеты: з студзеня 1943 г. «Патрыот Родины» — орган Слуцкага міжрайкома КП(б)Б, з красавіка 1943 г. «Народны месівец» — орган Слуцкага РК КП(б)Б. На тэрыторыі раёна дзейнічалі партызанскае злу-

чэнне Слуцкай зоны, брыгады 95-я імя М. В. Фрунзе, 64-я імя В. П. Чкалава, 225-я імя А. В. Суворова, 100-я імя С. М. Кірава. Горад вызвалены 30.6.1944 г. часцямі конна-механізаванай групы (камандуючы генерал-лейтэнант І. А. Пліеў) і 28-й арміі (камандуючы генерал-лейтэнант А. А. Лучынскі) 1-га Беларускага фронту. 13 вайсковым часцям і злучэнням, якія вызначыліся пры вызваленні Слуцка, нададзены ганаровыя найменні «Слуцкіх». У вызваленні горада прымалі ўдзел партызаны.

Пасля вайны Слуцк адбудаваны. У 1944—54 гг. раённы цэнтр у Бабруйскай вобласці. У 1959 г. было 22,7 тыс., у 1970 г. — 35,6 тыс. жыхароў.

Першы план забудовы горада распрацаваны ў 1823 г. Паводле яго горад фарміраваўся з 2 частак, падзеленых ракой — кампазіцыйнай яго воссю. План прадугледжваў упарадкаванне вулічнай сеткі, будаўніцтва новых мураваных дамоў, злічце цэнтра з ускраінамі.

Генеральныя планы Слуцка распрацаваны ў 1937—40 гг., 1947 г., 1962 г. (усе інстытутам «Белдзяржпраект»); карэкціроўка апошняга ў 1970—71 гг. (Мінскі філіял Цэнтральнага навукова-даследчага і праектнага інстытута горадабудаўніцтва). Планіровачная структура горада, што складалася гістарычна, значна змянілася. Асноўная забудова вялася ўздоўж вуліц, якія з'яўляліся ўездамі ў горад з боку Мінска і Бабруйска, гэта вызначыла яго працягласць (каля 11 км) з захаду на ўсход. Сучасная забудова выдзецца паводле генеральнага плана 1977 г. (Беларускі навукова-даследчы і праектны інстытут горадабудаўніцтва) і праекта дэталёвай планіроўкі 1978 г. (Інстытут комплекснага праектавання грамадзянскага будаўніцтва Мінскага аблвыканкома). Горад развіваецца ва ўсходнім напрамку. Асноўныя вуліцы — Леніна, К. Лібкнехта, Валадарскага, Урыцкага, 14 Партызан, Мінская шаша. У цэнтральнай частцы горада планіровачная структура радыяльна-кальцавая, у прылеглых да цэнтра — прамавугольная сетка вуліц. Галоўная кампазіцыйная вось — вул. Леніна, забудавана пераважна 5-павярховымі дамамі. Тут размешчаны будынкi кінатэатра, гасцініцы, магазінаў, рэстарана, камбіната бытавога абслугоўвання, краязнаўчага музея і інш. На скрыжаванні вул. Леніна, Валадарскага і Урыцкага — цэнтральная плошча, дзе склаўся адміністрацыйна-грамадскі і культурны цэнтр. Тут размешчаны будынак гар- і райвыканкомаў Саветаў народных дэпутатаў, гаркома КПБ, помнік У. І. Леніну, універмаг, Дом сувязі, Дом культуры, 3—4-павярховыя жылыя дамы з магазінамі на першых паверхах. У 1960-я гады ў Слуцку вялося 4—5-павярховае жыллёвае будаўніцтва па вул. Леніна, Са-

цыялістычнай, Гагарына, К. Лібкнехта. З 1970-х гадоў забудовваюцца мікрараёны па вул. Урыцкага — Жукава, Баладарскага — Чайкоўскага, Камсамольскай, паміж вул. Леніна і 14 Партызан з 5—9-павярховымі жылымі дамамі. На ўскраінах пераважае драўляная забудова сядзібнага тыпу. Вытворчая зона размешчана ў паўднёва-ўсходняй і паўднёва-заходняй частках горада. Прадугледжана развіццё горада на ўсход і паўночны захад, фарміраванне заходняга, цэнтральнага, усходняга і паўднёва-ўсходняга планіровачных раёнаў, рэканструкцыя грамадскага цэнтра.

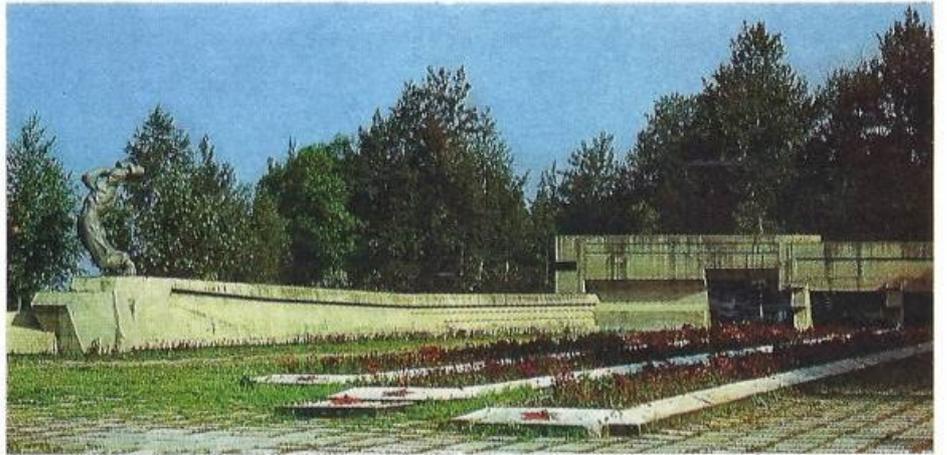
Развіваецца машынабудаванне і металапрацоўка, прамысловасць будаўнічых матэрыялаў, лёгкая і харчовая, дрэвапрацоўка. Працуюць заводы сантэхабсталавання, аўтарамонтны, «Эмальпасуда», ільозавод, сельскі будаўнічы камбінат, завод жалезабетонных вырабаў, фабрыкі мэблева, фарбавальна-прадзільная, мастацкіх вырабаў, цукрова-рафінадны і кансервавы заводы, макаронная фабрыка, мясакамбінат, хлебакамбінат, сыраробны камбінат, піўзавод і інш.

У Слуцку ёсць медыцынскае вучылішча, прафесійна-тэхнічнае вучылішча механізацыі сельскай гаспадаркі, тэхнічны вучылішчы харчавікоў, металістаў, 11 сярэдніх, у т. л. 1 вясчэрыня, музычная і дзіцяча-юнацкая спартыўная школы, 21 дашкольная ўстанова, Дом піянераў і школьнікаў, 2 кінатэатры, 3 дзяржаўныя масавыя бібліятэкі, краязнаўчы музей і інш. Выходзіць газета «Шлях Ільіча» — орган Слуцкага гаркома КПБ, раённага і гарадскога Савета народных дэпутатаў. Помнікі: У. І. Леніну; у гонар 20-годдзя перамогі над фашысцкай Германіяй; у гонар 50-годдзя Савецкай улады; на брацкай магіле 14 партызан, расстраляных польскімі інтэрвентамі ў 1920 г.; вызваліцелям; на брацкіх магілах савецкіх воінаў, партызан і ахвяр фашызму, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну; на магіле Героя Савецкага Саюза В. А. Леваняна. Зберагліся помнікі архітэктуры: Міхайлаўская царква (18 ст.), будынкі былых дваранскага сходу, мужчынскай гімназіі, духоўнага вучылішча (усе 19 ст.).

Зона адпачынку — парк культуры і адпачынку, берагі р. Случ.

Літ.: Егоров Ю. А. Градостроительство Белоруссии.— М., 1954; Зельтен Н. А. Архитектура и планировка малых городов Белоруссии.— Мн., 1968; Грицкевич А. П. Слуцк: Историко-экономический очерк.— 2 изд.— Мн., 1970; яго ж. Частновладельческие города Белоруссии в XVI—XVIII вв.: (Социально-экономическое исследование истории городов).— Мн., 1975; яго ж. Социальная борьба горожан Белоруссии (XVI—XVIII вв.).— Мн., 1979; яго ж. Гісторыя куплі Слуцка.— Помнікі гісторыі і культуры Беларусі, 1975, № 4; яго ж. Древний город на Случи.— Мн., 1985.

А. П. Грыцкевіч, А. А. Міцянін.

2452. Мемарыяльны комплекс на брацкіх магілах савецкіх воінаў, партызан, ваеннапалонных і мірных жыхароў.

2449. БРАЦКАЯ МАГІЛА ПАРТЫЗАН (гіст.). Вул. Камсамольская. Пахаваны 14 партызан Грамадзянскай вайны, расстраляных польскімі акупантамі ў 1920 г. і камандзір атрада імя 14 Слуцкіх партызан брыгады імя В. П. Чкалава М. Д. Бялько, які загінуў у 1944 г. у Вялікую Айчынную вайну.

У жніўні 1919 г. войскі буржуазнай Польшчы акупіравалі Слуцк. У красавіку 1920 г. акупанты арыштавалі ў горадзе групу партызан, якія сабраліся нелегальна на павятовую нараду. Адначасова праводзіліся арышты ў павеце. Усяго перад польскім ваеннапаловым судом стала 26 чалавек, у т. л. 3 польскія салдаты-камуністы, што дапамагалі слудкім падпольшчыкам здабываць зброю для партызан і

вялі камуністычную прапаганду сярод салдат. 24.4.1920 г. 14 арыштаваных прыгавораны да пакарання смерцю, 12 — да катаргі. 25 красавіка на гарадскіх могілках акупантамі расстраляна 14 чалавек: партызаны М. Бычэнка, Н. Бянько, Я. Грачук, С. Красуцкі, М. Раўтовіч, П. Саладуха, А. Сімановіч, П. Сцепановіч, Максім Тышкевіч, Мікалай Тышкевіч, Міхаіл Тышкевіч і польскія салдаты М. Емялянчык, А. Камінскі, П. Ярмаліцкі. Іх астанкі ў 1922 г. перапахаваны ў брацкай магіле на вул. Шырокай (ціпер Камсамольская). Імем 14 партызан названа вуліца ў Слуцку.

У Вялікую Айчынную вайну ў складзе партызанскай брыгады 64-й імя В. П. Чкалава дзейнічаў атрад імя 14 Слуцкіх партызан (створаны ў жніўні 1943 г.). Камандзір атрада М. Д. Бялько, былы кіраўнік падпольнай групы, якая дзейнічала ў Слуцкім р-не з студзеня 1942 г., загінуў у красавіку 1944 г. у баі супраць нямецка-фашысцкіх карнікаў каля в. Банічы на Любаншчыне.

У 1926 г. на магіле пастаўлены абеліск (разбураны нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў 1941 г.). Новы помнік пастаўлены ў 1970 г.

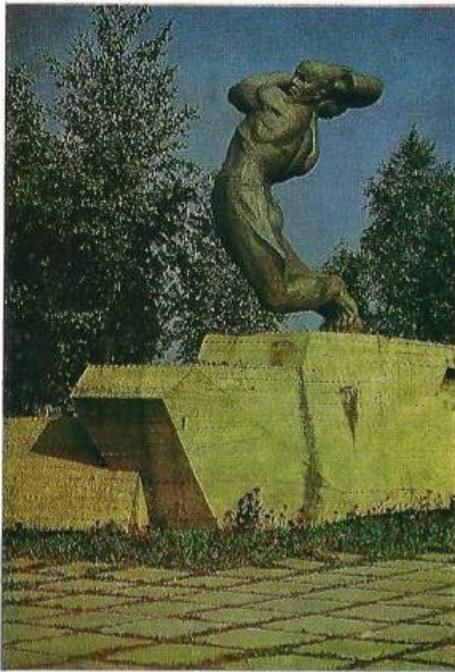
Літ.: В памяти народной.— Мн., 1969. А. Г. Шчарбагаў.

2450. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). Вул. 14 Партызан, на могілках. Пахаваны 340 воінаў 28-й арміі і конна-механізаванай групы 1-га Беларускага фронту, якія загінулі ў канцы чэрвеня 1944 г. пры вызваленні Слуцка. У 1963 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2451. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). Вул. 14 партызан, на могілках. Пахаваны 13 воінаў, у т. л. воіны 32-га гвардзейскага палка і 30-га гвардзейскага кавалерыйскага палка, якія загінулі ў канцы чэрвеня 1944 г.

2451. Помнік на брацкай магіле савецкіх воінаў.

2452. Мемарыяльны комплекс на брацкіх магілах савецкіх воінаў, партызан, ваеннапалонных і мірных жыхароў. Скульптура «Воін».

пры вызваленні Слуцка ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У 1972 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2452. БРАЦКІЯ МАГІЛЫ САВЕЦКІХ ВОІНАЎ, ПАРТЫЗАН, ВАЕННАПАЛОННЫХ І МІРНЫХ ЖЫХАРОЎ (гіст.). Вул. 14 Партызан, на могілках. Пахаваны 14 тыс. чалавек, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у т. л. воіны Чырвонай Арміі, партызаны і мірныя жыхары, а таксама ваеннапалонныя канцэнтрацыйнага лагера, што знаходзіўся на вуліцы К. Лібкнехта. У 1984 г. на ўшанаванне памяці загінуўшых створаны мемарыяльны комплекс (скульптар К. Сарока, архітэктар У. Кузьменка; бетон, мармуровая крошка; вышыня скульптуры «Воін» 7 м). Уключае 3 брацкія магілы, скульптуру воіна са звязкай гранат, мадэляваную браму з барэльефнымі выявамі, што адлюстроўваюць эпізоды баёў.

2453. БУДЫНАК ДВАРАНСКАГА СХОДУ (архіт.). Вул. Ленінская, 171. Пабудаваны ў 19 ст. з цэглы. Цяпер тут размешчаны краязнаўчы музей.

Аднапавярховы прамавугольны ў плане аб'ём на высокім цокалі накрыты вальмавым дахам. Архітэктура экстэр'ера лаканічная, дэкаратыўная распрацоўка стрыманая. Архітэктурна-пластычным акцэнтам будынка з'яўляецца чатырохкалонны порцік, якім вылучаны галоўны ўваход. Папарна ўстаноўленыя калоны падтрымліваюць драўляны трохвугольны фран-

тон і антаблемент. Галоўны фасад у бакавых частках раскрапаваны руставанымі лапаткамі.

Плانیроўка будынка зменена, прыстасавана да музейнай экспазіцыі. Пад домам — скляпеністыя падвалы.

Будынак — помнік архітэктуры класіцызму. *А. М. Кулагін.*

2454. БУДЫНАК ДУХОЎНАГА ВУЧЫЛІШЧА (архіт.). Вул. К. Лібкнехта, 45. Пабудаваны ў 1767 г. з цэглы. Цяпер тут медыцынскае вучылішча.

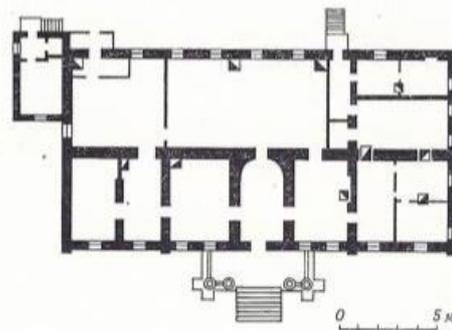
Двухпавярховы П-падобны ў плане будынак з невялікімі бакавымі рызалітамі з боку галоўнага фасада. Спены падзелены міжпаверхавым прафіляваным поясам і раўнамерна прарэзаны лучковымі аконнымі праёмамі, якія на першым паверсе дэкарыраваны простымі ліштвамі, на другім — крашштэйнамі і тонкімі сандрыкамі. Над цэнтральнай часткай галоўнага фасада, упрыгожанага плоскімі пілястрамі, ступеньчаты атык. Дах двухсхільны. Рызаліты завершаны трохвугольнымі франтонамі.

Унутраная планіроўка калідорная, з аднабаковым размяшчэннем пакояў. Столь плоская. У цэнтральнай частцы двухмаршавая лесвіца, такія ж лесвіцы ў кожным крыле будынка.

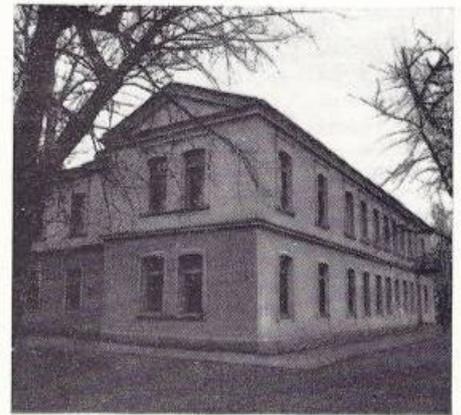
Будынак — прыклад грамадскіх збу-

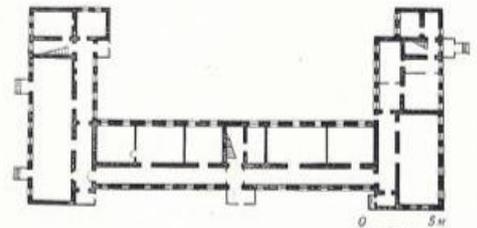
2453. Будынак былога дваранскага сходу. Галоўны фасад.

2453. Будынак былога дваранскага сходу. План.

2454. Будынак былога духоўнага вучылішча.

2454. Будынак былога духоўнага вучылішча. План 1-га паверха.

даванняў, у архітэктуры якіх адлюстравалася ўплыў позняга класіцызму.

А. А. Міцянін.

2455. БУДЫНАК МУЖЧЫНСКАЙ ГІМНАЗІІ (гіст., архіт.). Вул. Камсамольская, 7. Цяпер у будынку сярэдняя школа № 1.

Будынак гімназіі пастаўлены ў 1852—54 гг. з цэглы. Двухпавярховы прамавугольны ў плане аб'ём накрыты вальмавым дахам. Пластика фасадаў стрыманая. На перыметры будынка праходзяць прафіляваны карніз з сухарыкамі і міжпаверхавы паясок. У цэнтры галоўнага фасада ўваход вылучаны імпастам і вузкімі аконнымі праёмамі на баках, якія абрамлены пілястрамі. На другім паверсе, над уваходам вузкія строеныя прамавугольныя вокны, дэкарыраваны пілястрамі і аб'яднаны шырокім сандрыкам у выглядзе трохвугольнага франтона.

Планіроўка будынка калідорная. У цэнтры размешчана трохмаршавая лесвіца. На другім паверсе, за лесвічным холам, вялікі вестыбюль, аддзелены ад калідора 2 парамі калон. Столь у цэнтральнай частцы калідора другога паверха расчлянёна ўзбуйненымі кесонамі, у астатніх памяшканнях — плоская.

Будынак — помнік архітэктуры класіцызму.

Мемарыяльная дошка ў гопар 350-годдзя гімназіі.

Устаноўлена ў 1967 г. Гімназія заснавана 20.5.1617 г. князем Я. Радзівілам як кальвінісцкая (з 1788 г. публічнае евангелісцкае вучылішча, з 1809 г. павятовае вучылішча, з 1827 г. гімназія, з 1868 г. класічная гімназія), якая спачатку рыхтавала духоўных асоб — прапаведнікаў рэфармацыйнага веравучэння і настаўнікаў. Тэрмін навучання 6—8 гадоў. У гімназію прымалі дзяцей шляхты, гараджан, часам сялян. Вывучалі закон божы, лацінскую, польскую (да 1863 г.), нямецкую, грэчаскую, рускую (з 1802 г.) мовы, рыторыку, этыку, гісторыю, законазнаўства, матэматыку. Вучням давалі грунтоўныя веды, што дазволіла многім выпускнікам паступіць у еўрапейскія універсітэты. У час паўстання 1863—64 гг. у гімназіі адбыліся рэвалюцыйныя хваляванні, за што былі асланы ў Сібір выкладчыкі географіі Л. А. Дамброўскі, матэматыкі Ф. А. Міладоўскі, урач К. І. Францкевіч, арыштаваны інспектар У. Ф. Герман. У 1870-я гады ў гімназіі існаваў пелегальны гурток палітычнай самаадукацыі. У 1905 г. гімназісты прымалі

ўдзел у рэвалюцыйных выступленнях. Выхаванцамі гімназіі былі рэвалюцыянеры І. І. Маладзецкі, што здзейсніў замах у 1879 г. на шафа жандараў М. Т. Лорыс-Мелікава, П. У. Карповіч, які ў 1901 г. у знак пратэсту супраць палітыкі жорсткіх рэпрэсій у дачыненні да рэвалюцыйнага студэнцтва смяротна параніў рэакцыйнага міністра асветы М. П. Багалеева. Гімназію скончылі філосаф і паэт Я. Белабоцкі, асветнік І. Капіевіч, пісьменнікі А. Пяткевіч (Адам Плуг), А. Абуховіч, Я. Дыла, прафесары: медыцыны Г. Кулакоўскі, А. Красоўскі, І. Няшкоўскі, матэматыкі М. Робуш, астраноміі В. Цэраскі, заалогіі А. Фядзюшын і інш.

Літ.: Глебов П. А. Историческая записка о Слуцкой гимназии с 1617—1630—1901 гг. — Слуцк, 1903; Нарысы гісторыі народнай асветы і педагагічнай думкі ў Беларусі. — Мн., 1968; Грыцкевіч А. П. Слуцк: Историко-экономический очерк. — 2 пад. — Мн., 1970; яго ж. Древний город на Слуцк. — Мн., 1985; Родчанка Р. В. Старышала школа Беларусі. — Мн., 1985. А. А. Міцянін, А. Г. Шчарбагаў.

2456. ГАРАДЗІНЧА (археал.). У цэнтры горада, на правым беразе р. Слуц, у месцы ўпадзення ў яе р. Бычок. Уяўляе сабой рэшткі старажытнага Слуцка, складаецца з дзядзінца і вакольнага горада. Планіроўка падпарадкавана рэльефу мясцовасці. Дзядзінца займае авальны ўзгорак памерам 80×100 м, які ўзвышаецца над поймай р. Слуц на 5 м. Паверхня і схілы яго здзірванелі, схіл да р. Бычок пашкоджаны ў 1969 г. пры пракладцы каналізацыі, у заходняй частцы ў 1950-я гады пабудаваны клуб. Вакольна горад памерам 40—80×150 м знаходзіцца каля паўночна-ўсходняй ускраіны дзядзінца і аддзелены ад яго ровам, тэрыторыя занята аднапавярховымі і шматпавярховымі будынкамі. Даследавалі ў 1957 г. Э. М. Загарульскі, у 1966 г. П. Ф. Лысенка. У 2 шурфах памерам 3×1 м і 6×6 м выяўлены культурны пласт 4,2 м, які добра захаваў рэчы арганічнага паходжання. Знойдзены прылады працы (каса, сашнік, долата, нажы, нажніцы, 37 прасліц, верацёны), рэчы бытавога ўжытку (замкі, ключы, падкоўкі, спражкі, брускі, вядзёрныя абручы, скобы, цвікі), прадметы рыштунку воіна і каця (цуглі, накапечнікі стрэл), упрыгожаны (адзін металічны і 146 фрагментаў шкляных бранзалетаў), рэшткі скураной і ганчарнай вытворчасці, жалезапрацоўчага і каспярэзнага рамяства, косці свайскіх і дзікіх жывёл, пісала 12—13 стагоддзяў. У раскопе прасочаны рэшткі 8 будаўнічых ярусаў (рэшткі будынкаў і насцілаў). Бярэвены пабуды 6—7 ярусаў (на глыбіні 2,2—2,8 м) дэндрахраналагічным метадам датаваны 1231—34 гг. Дзядзінца быў пабудаваны наземнымі аднакамернымі дамамі зрубнай канструкцыі. Прасочаны

рэшткі земляных абарончых умацаванняў з драўлянымі канструкцыямі.

Матэрыялы раскопак захоўваюцца ў Слуцкім краязнаўчым музеі.

Літ.: Очерки по археологии Белоруссии. Ч. 2. — Мн., 1972; Лысенко П. Ф. Города Туровской земли. — Мн., 1974.

П. Ф. Лысенка.

2457. ДОМ КУЛЬТУРЫ (архит.). У цэнтры горада, у скверы, на вул. Вялікая Горка. Пабудаваны ў 1940—47 гг. з цэглы.

Сіметрычны прамавугольны ў плане будынак, галоўным фасадам павернуты ў бок вуліцы. Двухпавярховы ў франтальнай частцы аб'ём пераходзіць у аднапавярховы з боку дваровага фасада. Накрыты аднаскільным дахам. Двухпавярховы аб'ём фланкіраваны 2 рызалітамі лесвічных клетак. Галоўны фасад вырашаны неглыбокай галерэяй з каланадай іанічнага ордэра. Цэнтральны ўваход вылучаны высокай арачнай пішай і антаблементам. Дваровы, больш выцягнуты ў плане аднапавярховы аб'ём будынка мае з кожнага вугла самастойныя ўваходы ў выглядзе лоджый. У пластыцы дваровага і бакавых фасадаў выкарыстаны пішы, атык, паўкалоны.

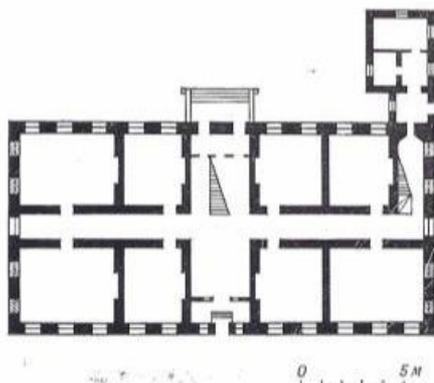
Планіроўка першага паверхня анфіладная, другога калідорная, з аднабаковым размяшчэннем пакояў для заняткаў гурткоў. Галоўны вестыбюль падзелены на даўжыні шэрагам калон іанічнага ордэра. Столь фая расчлінёна ўзбуйненымі кесонамі.

Дом культуры — помнік архітэктуры неакласіцызму.

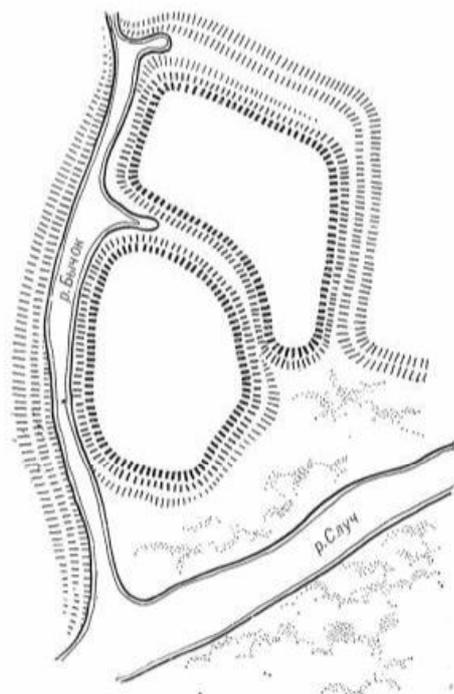
А. А. Міцянін.

2455. Будынак былой мужчынскай гімназіі. Галоўны фасад.

2455. Будынак былой мужчынскай гімназіі. План 1-га паверхня.

2456. Гарадзішча. План.

2458. МАГІЛА АБУХОВІЧА Альгерда Рышардавіча (гіст.). Вул. 14 Партызан, на могілках.

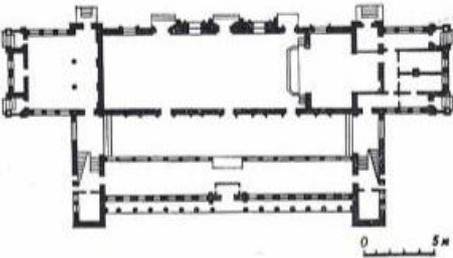
Беларускі пісьменнік, адзін з пачынальнікаў крытычнага рэалізму ў беларускай літаратуры А. Р. Абуховіч (літаратурны псеўданім Граф Бандынэлі) нарадзіўся 25.7.1840 г. у в. Калацічы (Глускі раён) у памешчыцкай сям'і. Вучыўся ў Слуцкай гімназіі, потым ў Жэневе, Парыжы. Паводле некаторых звестак, удзельнік паўстання 1863—64 гг., быў арыштаваны і сасланы ў Сібір. Пасля вяртання на радзіму жыў і працаваў у сваім маёнтку, які ў 1880-х гадах вырашыў перадаць сялянам. Аднак пагрозы сваякоў вымусілі яго кінуць маёнткі і пераехаць у Слуцк, дзе ён працаваў рэпетытарам.

Літаратурную дзейнасць А. Р. Абуховіч пачаў у 1850—60 гады. Быў адным з пачынальнікаў (разам з Ф. Багумовічам) жанру байкі ў беларускай літаратуры. Валодаў замежнымі мовамі. Перакладаў на родную мову творы Дантэ, І. В. Гёте, Ф. Шылера, В. Гюго, Дж. Байрана, А. Пушкіна, М. Лермантава, І. Крылова, А. Міцкевіча, М. Кішынскага, У. Сыракомлі

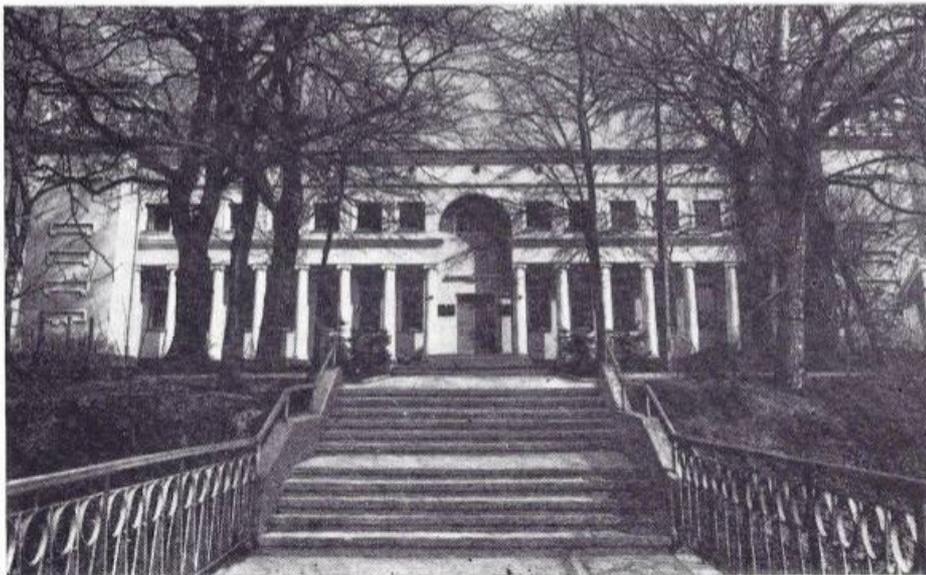
і інш. Абменьваўся рукапіснымі творами з У. Сыракомлем (Кандратовічам). Пакінуў пасля сябе ў рукапісах арыгінальныя творы, большасць якіх загінула ў час пажару. Пры жыцці пісьменніка яго творы распаўсюджваліся ў рукапісах. Пазней былі надрукаваны ў «Беларускім календары на 1915 год» — байкі «Ваўкалак» і «Старшыня», у «Беларускіх ведамасцях» і школьных чытанках — байкі «Суд», «Воўк і лісіца», у Віленскай газеце «Гоман» (1916 г.) — «Дума а Каралю XII» і фрагменты з мемуараў. У мемуарах каларытныя замалёўкі з жыцця беларускай шляхты канца 18—19 стагоддзяў. Аўтар спачувальна апісвае бяспраўнае становішча сялян, прыводзіць факты барацьбы беларускага народа за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне. Вострым сацыяльным гучаннем напоўнены алегрычныя вобразы яго баек, у якіх услаўляецца свабода. Памёр А. Р. Абуховіч 10.8.1898 г.

У 1898 г. устаноўлена надмагілле.
Літ.: Кулеша Т. Пісьменнік-дэмакрат Альгерд Абуховіч. — Беларусь, 1958, № 3; Майхровіч С. Нарысы беларускай літаратуры XIX стагоддзя. — 2 выд. — Мн., 1959; Пачынальнікі: 3 гісторыка-літаратурных матэрыялаў. — Мн., 1977; Родчанка Р. Альгерд Абуховіч-Бандынэлі: Нарысы жыцця і творчасці. — Мн., 1984.

Р. В. Родчанка.

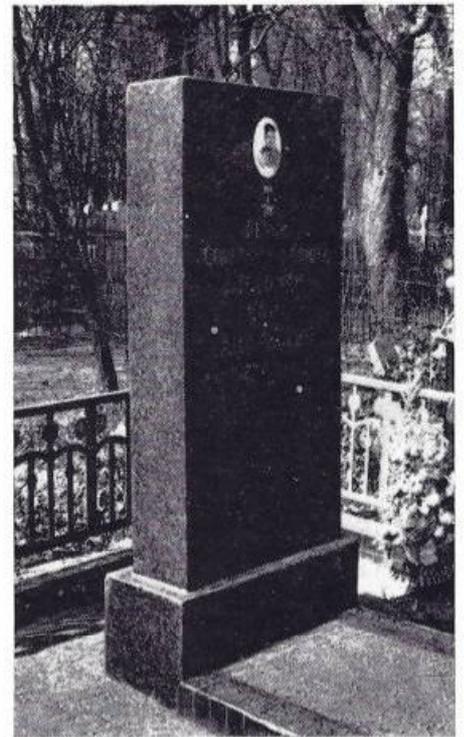
2457. Дом культуры. План 1-га паверха.

2457. Дом культуры. Галоўны фасад.

2459. МАГІЛА АХВЯР ФАШЫЗМУ (гіст.). За 0,5 км на паўночны ўсход ад мукамольнага камбіната. Пахаваны 3 тыс. мірных жыхароў, якіх на гэтым месцы расстралялі 8.2.1943 г. нямецка-фашысцкія акупанты. У 1958 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2460. МАГІЛА АХВЯР ФАШЫЗМУ (гіст.). Вул. 14 Партызан, на могілках. Пахаваны 8 членаў сям'і Слухоўскіх: бацька Уладзімір Мікалаевіч (38 гадоў), маці Рэгіна Іванаўна (36

2463. Помнік на магіле В. А. Леваняна.

гадоў) і дзеці — Іван (17 гадоў), Міхаіл (14 гадоў), Ганна (10 гадоў), Соф'я (7 гадоў), Надзея (4 гады), Марыя (2 гады), якіх закатавалі і спалілі нямецка-фашысцкія карнікі 23.2.1943 г. у в. Руднаўка. У 1974 г. на магіле пастаўлена стэла.

2461. МАГІЛА АХВЯР ФАШЫЗМУ (гіст.). Вул. 14 Партызан, на могілках. Пахаваны закатаванымі нямецка-фашысцкімі акупантамі члены сям'і Нікольскіх: Аляксандр Міхайлавіч (у 1942 г.), Яніна Аляксандраўна (1943 г.), Марыя Францаўна (1944 г.). У 1978 г. на магіле пастаўлена стэла.

2462. МАГІЛА КОЗЕЛА Васіля Паўлавіча (гіст.). Вул. 14 Партызан, на могілках.

Герой Сацыялістычнай Працы В. П. Козел нарадзіўся 31.7.1890 г. у в. Кляпчаны Слуцкага р-на ў сялянскай сям'і. Член КПСС з 1932 г. У 1932—37 гг. і ў 1949—68 гг. старшыня калгаса «1 Мая». Званне Героя Сацыялістычнай Працы прысвоена 30.4.1966 г. за поспехі ў павелічэнні вытворчасці і нарыхтовак лёну. Член ЦК КПБ у 1954—60 гг. Памёр В. П. Козел 7.11.1980 г.

У 1981 г. на магіле пастаўлены помнік — на высокім пастаменце скульптурны партрэт В. П. Козела.

Літ.: Твае героі, Слуцчына. — Мн., 1982; Кулакоўскі А. Васіль Паўлавіч, мой зямляк. — Палымя, 1961, № 8.

А. Г. Шчарбатаў.

2463. МАГІЛА ЛЕВАНЯНА Вайка Амаякавіча (гіст.). Вул. 14 Партызан, на могілках.

Герой Савецкага Саюза В. А. Лева-
нян нарадзіўся 15.6.1923 г. у с. Гнішык
Ехэгнадзорскага р-на Армянскай ССР
у сялянскай сям'і. Член КПСС з 1943 г.
Пасля сканчэння Ерэванскага педага-
гічнага тэхнікума (1940 г.) працаваў
загадчыкам раённага Дома піянераў.
У Вялікую Айчынную вайну з снежня
1941 г. на фронце. Прымаў удзел у
вызваленні Беларусі. Камандзір проці-
танкавай гарматы старшы сяржант
В. А. Левалян вызначыўся 30.4.1945 г.
у баях за Берлін. Яго разлік адбіў 14
варожых контратак, знішчыў 2 танкі,
2 бронетранспарцёры і каля 130 гіт-
лераўцаў. Калі скончыліся боі, пры-
стаў уступіць у рукапашны бой і вый-
шаў з акружэння. Загінуў В. А. Лева-
нян 26.6.1945 г. пры выкананні задан-
ня камандавання. Званне Героя Савец-
кага Саюза прысвоена 27.6.1945 г. Яго
імя названы вуліцы ў Слуцку і ў
раённым цэнтры на радзіме.

У 1958 г. на магіле пастаўлена стэ-
ла.

Літ.: Навечно в сердце народном.—
3 изд.— Мн., 1984.

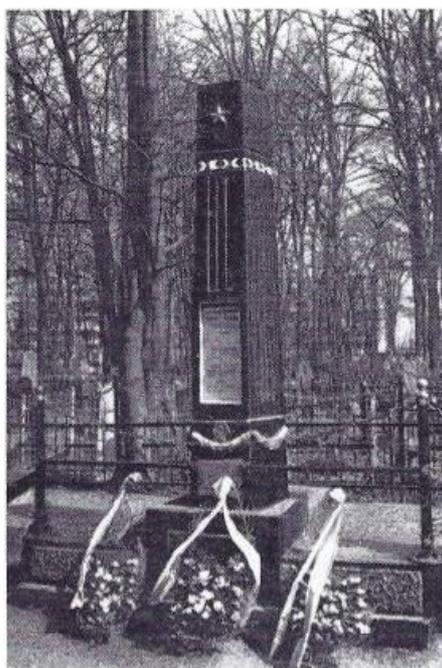
2464. МАГІЛА МАГЛЫШ Надзеі Якаў-
леўны (гіст.). Вул. 14 Партызан, па
могілках.

У Вялікую Айчынную вайну Н. Я.
Маглыш была членам падпольнай па-
трыятычнай маладзёжнай групы П. Я.
Маглыша (брата Н. Я. Маглыш), што
дзейнічала ў складзе Слуцкага каму-
ністычнага падполля. Працавала мед-
сястрой у Слуцкай бальніцы, забя-
спечвала партызан медыкаментамі, рас-
паўсюджвала зводкі Саўінфармбюро.
У 1943 г. забіта пры арышце.

У 1956 г. на магіле пастаўлены абе-
ліск.

**2465. МЕМАРЫЯЛЬНАЯ ДОШКА ЖУ-
КАВУ** Георгію Канстанцінавічу (гіст.).
Вул. Талстога, 26. Устаноўлена ў
1984 г. на доме, дзе ў 1936—37 гг. жыў
разам з сям'ёю Г. К. Жукаў.

Савецкі ваенны дзеяч, Маршал Са-
вецкага Саюза (1943 г.), чатыры разы
Герой Савецкага Саюза (1939, 1944,
1945, 1956 гг.), Герой МНР (1969 г.)
Г. К. Жукаў нарадзіўся 19.11.1896 г. у
в. Стралкоўка Угодска-Заводскага р-на
(цяпер Жукаўскі р-н) Калужскай
вобл. у сялянскай сям'і. Член КПСС
з 1919 г. З 1915 г. у арміі, удзельнік
1-ў сусветнай і Грамадзянскай вой-
наў. З кастрычніка 1918 г. у Чырво-
най Арміі, камандзір эскадрона. Скон-
чыў у 1920 г. Равацкія кавалерыйскія
курсы, у 1925 г. курсы ўдасканалення
камсаставу кавалерыі, у 1930 г. курсы
ўдасканалення вышэйшага начсаставу.
Камандаваў кавалерыйскім пал-
ком, брыгадай, дывізіяй, корпусам.
У 1933—37 гг.— камандзір 4-й кавале-
рыйскай дывізіі, якая дыслацыравалася
ў Слуцку. У 1938—39 гг. намеснік
камандуючага войскамі Беларускай
асобай ваеннай акругі. У 1939 г. ка-
мандуючы 1-й армейскай групай савец-
ка-мангольскіх войск, якая разгра-

2464. Помнік на магіле Н. Я. Маглыш.

міла японскіх агрэсараў на р. Хал-
хін-Гол (МНР). У 1940 г. камандую-
чы войскамі Кіеўскай асобай ваеннай
акругі. У студзені—ліпені 1941 г. на-
чальнік Генеральнага штаба і намес-
нік наркома абароны СССР. У Вялі-
кую Айчынную вайну 1941—45 гг. з
23.6.1941 г. член Стаўкі Вярхоўнага
Галоўнакамандавання, з жніўня 1942 г.
1-ы намеснік наркома абароны СССР
і намеснік Вярхоўнага галоўнакаманд-
уючага. Удзельнічаў у распрацоўцы
планаў буйнейшых аперацый і раз-
грому нямецка-фашысцкіх войск. Ка-
мандаваў войскамі Рэзервага, Ленін-
градскага, Заходняга, 1-га Украінскага
франтоў. Адзі з кіраўнікоў
абароны Масквы і разгрому нямецка-
фашысцкіх войск пад Масквой. Як
прадстаўнік Стаўкі каардынаваў дзе-
яння франтоў у Сталінградскай бітве
1942—43 гг., пры прарыве блакады
Ленінграда (1943 г.), у Курскай бітве
1943 г., Беларускай аперацыі 1944 г.
і інш. Камандаваў войскамі 1-га Бе-
ларускага фронту, якія прымалі ўдзел
у Вісла-Одэрскай аперацыі і разам з
войскамі 2-га Беларускага і 1-га Укра-
інскага фронтоў ажыццявілі Берлін-
скую аперацыю, узялі ў маі 1945 г.
Берлін. Па даручэнню Савецкага ўра-
да і па ўпаўнаважанню Вярхоўнага Га-
лоўнакамандавання прыняў (разам з
прадстаўнікамі Вярхоўнага Каманду-
ючага Экспедыцыйнымі сіламі Саюз-
нікаў) у Карлсхорце (Берлін) у
ноч на 9.5.1945 г. безагаворачную ка-
пітуляцыю фашысцкай Германіі. Па-
сля вайны па камандных пасадах у
Савецкай Арміі. З сакавіка 1953 г. пер-
шы намеснік міністра, у 1955—57 гг.

міністр абароны СССР. Кандыдат у
члены ЦК КПСС у 1941—46 гг. і 1952—
53 гг., член ЦК КПСС у 1952—57 гг.,
кандыдат у члены, член Прэзідыума
ЦК КПСС у 1956—57 гг., Дэпутат Вяр-
хоўнага Савета СССР у 1941—58 гг.
Аўтар мемуараў. Памёр Г. К. Жукаў
18.6.1974 г. Пахаваны на Краснай пл.
каля Крамлёўскай сцяны. У с. Жука-
ва (былое с. Угодскі Завод) Калужскай
вобл. устаноўлены бюст, Угодска-За-
водскі р-н перайменаваны ў Жукаўскі.
Імя Г. К. Жукава прысвоена Ваеннай
каманднай акадэміі ШПА, калгасу ў
Калужскай вобл., яго імя названы
вуліцы ў Маскве, Ленінградзе, Мінску,
Гомелі, Слуцку і інш. гарадах.

В. С. Паселіхіна.

**2466. МЕМАРЫЯЛЬНАЯ ДОШКА
КРЭЙНЕСУ** Іосіфу Вульвавічу (гіст.).
Вул. Леніна, 171. Устаноўлена ў 1957 г.
на будынку краязнаўчага музея, дзе
ў першыя гады Савецкай улады зна-
ходзіўся Камуністычны клуб імя І. В.
Крэйнеса.

Удзельнік рэвалюцыйнага руху І. В.
Крэйнес нарадзіўся ў Слуцку ў 1891 г.
у сям'і служачага. Член РСДРП(б) з
1917 г. Экстэрнам здаў экзамены за
8 класаў камерцыйнага вучылішча, ву-
чыўся на медыцынскім факультэце
Кёнігсбергскага ўніверсітэта, апошнія
курсы — у Маскве. Напярэдадні 1-й
сусветнай вайны вярнуўся ў Расію.
Уключыўся ў рэвалюцыйную бараць-
бу, з'яўляўся членам ваеннай аргані-
зацыі бальшавікоў пры Маскоўскім
камітэце партыі. Накіраваны на За-
ходні фронт, працаваў урачом у шпі-
тальных Баранавіч, Слуцка. У Слуцку
вёў актыўную рэвалюцыйную работу,
у выніку якой частка членаў Слуцкай
арганізацыі РСДРП перайшла на па-
зіцыі бальшавікоў, займаўся антыва-
еннай прапагандай сярод салдат. Дэ-
легат II Усерасійскага з'езда Саветаў
[25—27.10(7—9.11).1917 г.] ад салда-
цкага камітэта адной з дывізіяў Заход-
няга фронту. Працаваў у Маскве. Вяс-
ной 1918 г. па дарозе на дзяжурства
ў Маскоўскі Савет забіты контррэва-
люцыйнымі афіцэрамі.

А. Г. Шчарбагаў.

**2467. МЕМАРЫЯЛЬНАЯ ДОШКА
МАГЛЫШУ** Пятру Якаўлевічу (гіст.).
Вул. П. Маглыша, 15. Устаноўлена ў
1984 г. на доме, дзе ён жыў.

Камсамолец П. Я. Маглыш у пачат-
ку Вялікай Айчынай вайны быў па-
ранены ў баі, трапіў у палон, уцёк і
вярнуўся ў Слуцк. Са снежня 1941 г.
узначаліў групу савецкіх патрыётаў,
якая пад капец 1942 г. налічвала 20
чалавек. У групу ўваходзілі Я. Д. Маг-
лыш, Н. Я. Маглыш, А. Ф. Баркоўскі,
П. А. Трухан, В. С. Літоўкін, Я.
Рагожын, М. Б. Барыск, Ф. С. Пе-
нязь і інш. Група дзейнічала ў
складзе Слуцкага камуністычнага
падполля. Падпольшчыкі ўстанавілі
сувязь з партызанскімі атрадамі
В. З. Каржа, імя В. І. Чапаева.

У доме, дзе жыла сям'я Маглышаў, праходзілі сходы падпольшчыкаў, сустрачы з партызанскімі сувязнымі. Тут жа слухалі звесткі Саўінфармбюро, рамантавалі зброю, рабілі міны. З дапамогай патрыётаў партызаны захапілі банк у Слуцку і вывезлі нарабаваныя фашыстамі каштоўнасці, якія былі перададзены ў фонд абароны краіны, і на іх потым пабудавана авіяэскадрылля «Партызан Слуцка». Падпольшчыкі спалілі склад мэблевай фабрыкі, 32 аўтамашыны, вывелі са строю мукамольны завод, у снежні 1942 г. і ў пачатку 1943 г. пераправілі да партызан 127 савецкіх ваеннапалонных. У канцы зімы — пачатку вясны 1943 г. члены падпольнай арганізацыі былі арыштаваны нямецка-фашысцкімі акупантамі. 26.3.1943 г. па дарозе ў Мінск арыштаваныя напалі на канвой і спрабавалі ўцячы, П. Я. Маглыш быў забіты.

Літ.: Грыцкевіч А. П. Древний город на Случи.— Мн., 1985.

А. Г. Шчарбатаў.

2468. МЕМАРЫЯЛЬНАЯ ДОШКА ПАРТЫЗАНАМ (гіст.). Вул. Леніна, 187. Устаноўлена ў 1965 г. у памяць аб баявых дзеяннях партызан. У ліпені 1941 г. у акупіраваны нямецка-фашысцкімі войскамі горад уварваліся партызаны Чырвонаслабодскага атрада пад камандаваннем М. І. Жукоўскага. Яны знішчылі варожую камандатуру, склады, вывелі са строю тэлеграф, вызвалілі вялікую групу савецкіх ваеннапалонных, раздалі прадукты са складоў насельніцтву.

2469. МЕМАРЫЯЛЬНАЯ ДОШКА САВЕЦКІМ ВОІНАМ (гіст.). Вул. Леніна, 191. Устаноўлена ў 1963 г.

26.6.1941 г. 2 савецкія воіны-артылерысты прынялі вяроўны бой з фашыстамі, якія ўварваліся на заходнюю ўскраіну горада. Прамой наводкай з гарматы артылерысты падбілі 3 бронетранспарцёры і знішчылі каля 50 гітлераўцаў. Калі скончыліся снарады, чырвонаармейцы працягвалі весці агонь па праціўніку з кулямёта. Загінулі ў гэтым баі.

2470. МЕМАРЫЯЛЬНАЯ ДОШКА У ГОНАР АНТЫФАШЫСЦКАЙ ГРУПЫ (гіст.). Вул. Валадарскага, 136. Устаноўлена ў 1974 г.

У Вялікую Айчынную вайну з снежня 1941 г. на Слуцкім масласырзаводзе дзейнічала антыфашысцкая група. Кіраўнік Д. І. Шышкін. У яе склад уваходзілі А. І. Асвяткі, С. С. Сідарэнка, А. Шышкіна, М. Сідарэнка, А. Калаціліна, В. А. Лічман, Паддывава. Група была звязана з Амгоўскай падпольнай арганізацыяй, праз яе членаў у 1943 г. устанавіла сувязь з партызанскім атрадам імя М. А. Астроўскага 225-й брыгады імя А. В. Суворова. Выконваючы заданне камандавання партызанскай брыгады і Слуцкага падпольнага райкома КП(б)П партызаны А. Дз. Фамін, А. А.

Ходасаў, падпольшчыкі С. С. Сідарэнка, Д. І. Шышкін, А. І. Асвяткі падрыхтавалі аперацыю, у выніку якой у ноч на 26.5.1943 г. было ўзарвана тэхнічнае абсталяванне завода і знішчаны запасы прадукцыі. Да канца акупацыі завод не працаваў. Партыёты, што здзейснілі дыверсію, пайшлі ў партызаны.

Літ.: Грыцкевіч А. П. Древний город на Случи.— Мн., 1985.

А. П. Грыцкевіч.

2471. МЕМАРЫЯЛЬНАЯ ДОШКА У ГОНАР ЧЫРВОНАГВАРДЗЕЙСКАГА АТРАДА (гіст.). Вул. Леніна, 151. Устаноўлена ў 1957 г. на будынку, дзе размяшчаўся штаб чырвонагвардзейскага атрада.

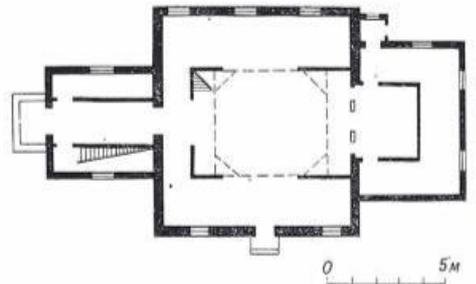
У першыя дні пасля перамогі Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі 1917 г. у горадзе быў створаны чырвонагвардзейскі атрад (каля 100 чалавек). Чырвонагвардзейцы разбілі контррэвалюцыйных афіцэраў, якія намерваліся расстраляць кіраўнікоў мясцовай арганізацыі большавікоў, прымусілі казацкі атрад, што нес паліцэйска-ахоўную службу, пакінуць Слуцк, ахоўвалі важнейшыя аб'екты, падтрымлівалі парадак у горадзе. У студзені 1919 г. атрад вырас да

300 чалавек і працягнуў пашырацца за кошт добраахвотнікаў, змагаўся супраць легіянераў мяцежнага польскага корпуса Доўбар-Мусціцкага.

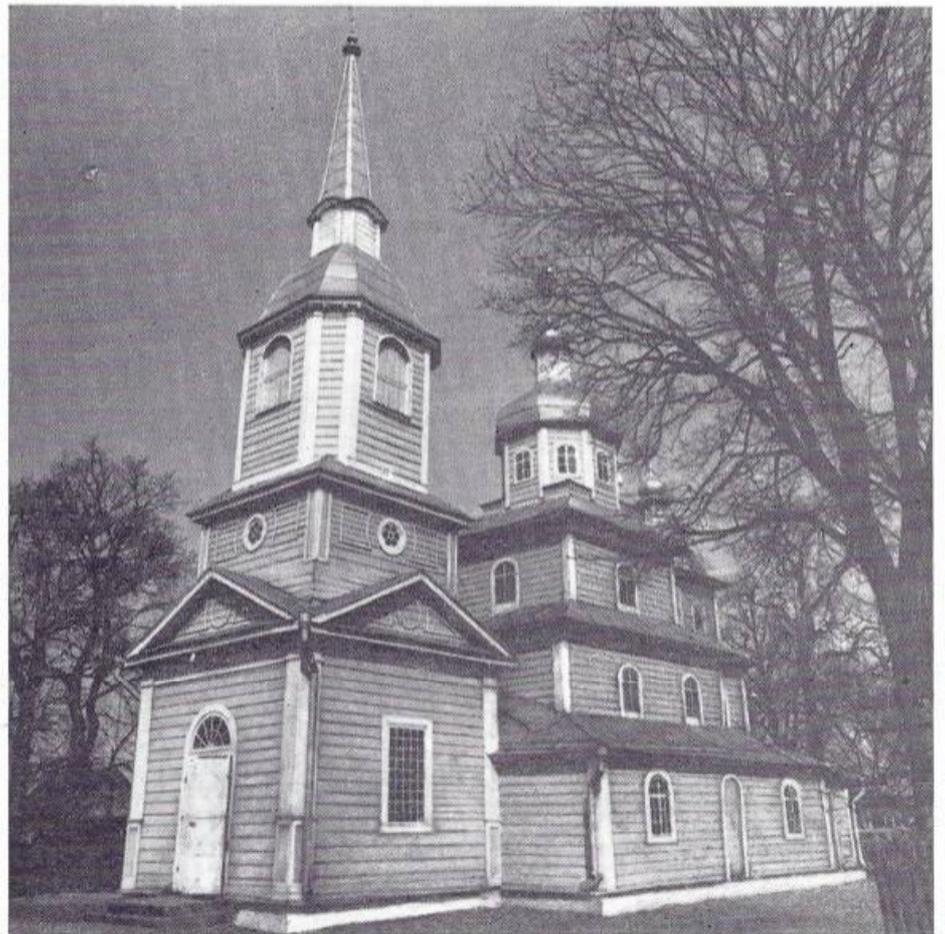
Літ.: Грыцкевіч А. П. Слуцк: Історино-экономический очерк.— 2 изд.— Мн., 1970.

2472. МІХАЙЛАЎСКАЯ ЦАРКВА (архіт.). Вул. Сацыялістычная, 90. Пабудавана ў 2-й палове 18 ст. з дрэва. У канцы 19 ст. прыбудавана квадратная ў плане званіца.

Аб'ёмна-прасторавая кампазіцыя царквы складаецца з шмат'ярусных 3 зрубавых, пастаўленых па падоўжнай

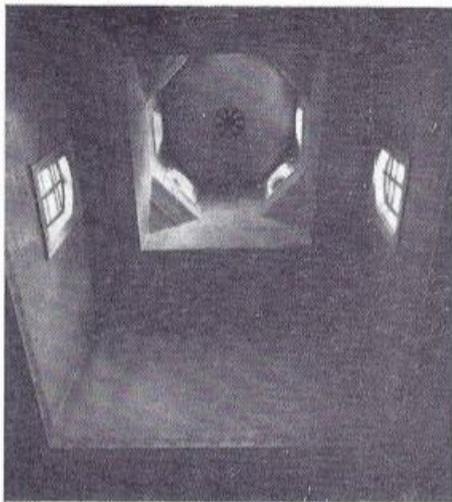

2472. Міхайлаўская царква. План.

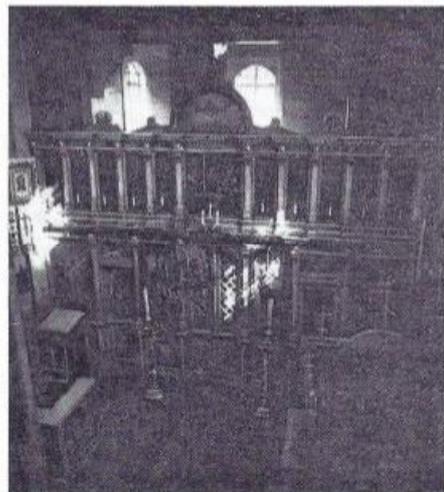

2472. Міхайлаўская царква.

восі, з павелічэннем вышынь ад алтарнай часткі да званіцы (з усходу на захад). Прамавугольныя ў плане алтарную і зальную часткі абкружае галерэя, якая раскрыта да цэнтральнага зруба і ўтварае ярус-аснову для верхніх ярусаў. Над бабінцамі, якія завершаны з трох бакоў франтонамі, узвышаецца званіца (васьмярык на чацверыку) з племападобным купалам і высокім шпілем. Асноўны зруб завершаны васьмерьком на чацверыку, накрыты двухзломным дахам, увенчаным гранёным грушападобным купалам з галоўкай. Над алтарнай часткай — чацвярык з племападобным купалам з галоўкай. Фасады дэкараваны драўлянымі ліштвымі, карнізамі, дэтыкуламі пад карнізам верхняга яруса званіцы. Гарызантальна ашаляваныя сцены прарэзаны лучковымі аконнымі праёмамі.

2472. Міхайлаўская царква. Фрагмент скляпення.

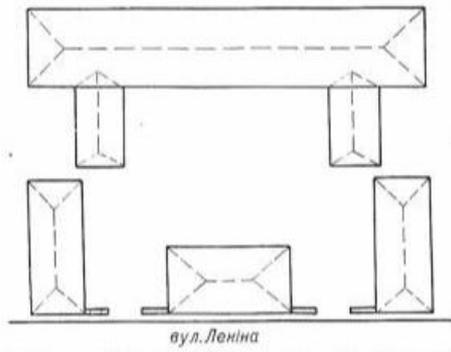
2472. Міхайлаўская царква. Іканастас.

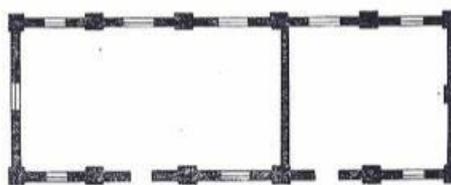
2474. Помнік вызваліцелям.

Інтэр'ер значна павялічаны за кошт адкрытай з трох бакоў у залу галерэі. Зальная частка асвятляецца вокнамі ўсіх 4 ярусаў. Алтар аддзелены двух'ярусным іканастасам. Столь плоская, падшыўная, у алтарнай частцы — самкіёнае гранёнае скляпенне. Над бабінцамі хоры з драўлянай балюстрадай.

Царква — помнік драўлянага дойлідства з рысамі барока.

2473. Паштовая станцыя. План.

2473. Паштовая станцыя. План флігеля.

Літ.: Чантурія В. А. Архитектура Белоруссии конца XVIII — начала XIX века. — Мн., 1962; Якімовіч Ю. А. Драўлянае дойлідства Беларускага Палесся. XVII—XIX стст. — Мн., 1978.

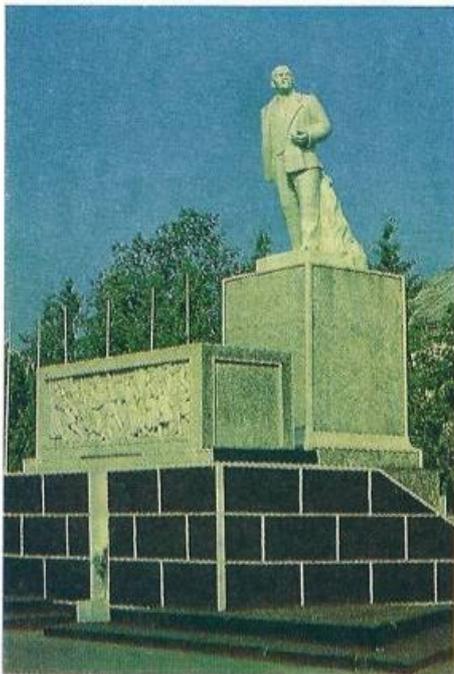
А. А. Міцялін.
2473. ПАШТОВАЯ СТАНЦЫЯ (архит.). Вул. Леніна, 155. Пабудавана ў сярэдзіне 19 ст. з цэглы і дрэва.

Комплекс узведзены паводле «ўзорунага» праекта 1843 г. Складаецца з 4 аднапавярховых будынкаў, што ўтвараюць сіметрычную кампазіцыю з замкнёным унутраным дваром. Цяпер будынкі прыстасаваны пад жыллё і гаражы. Станцыйны дом прамавугольны ў плане, павернуты да вуліцы прадаўгаватым галоўным фасадам. Цэнтральны ўваход (цяпер закладзены) з ганкам аформлены пілястрамі. Па баках дома тарцом да вуліцы сіметрычна пастаўлены флігелі, злучаныя з домам мураванымі сценкамі з узвышымі брамамі. За флігелямі на адной плапировачнай восі з станцыйным домам размешчаны П-падобны будынак стайні. Усе будынкі накрыты вальмавымі дахамі. Фасады атышкаваны, апрацаваны пілястрамі, завершаны развітымі драўлянымі карнізамі. Аконныя праёмы станцыйнага дома лучковыя, у астатніх будынках прамавугольныя. Інтэр'ер зменены. У некаторых памяшканнях захаваліся люстраныя скляпенні.

Станцыя — помнік архітэктуры позняга класіцызму.

Т. В. Габрусь.
2474. ПОМНІК ВЫЗВАЛІЦЕЛЯМ (гіст.). На вул. Валадарскага.

30.6.1944 г. часці 28-й арміі (камандуючы генерал-лейтэнант А. А. Лу-

2476. Помнік У. І. Леніну.

чынскі) і конна-механізаванай групы (камандзір генерал-лейтэнант І. А. Пліеў) 1-га Беларускага фронту вызвалілі г. Слуцк. Разам з часцямі Чырвонай Арміі ў вызваленні горада ўдзельнічалі партызаны брыгад 95-й імя М. В. Фрунзе (камандзір І. В. Арастовіч, камісар А. Ц. Міновіч), 64-й імя В. П. Чкалава (камандзір М. М. Розаў, камісар І. С. Канановіч), 225-й імя А. В. Суворова (камандзір А. М. Каляда, камісар У. І. Заяц), 100-й імя С. М. Кірава (камандзір А. І. Шуба, камісар І. М. Ражкоў). За вызваленне горада ганаровыя найменні «Слуцкіх» былі нададзены 10-й гвардзейскай казачкай кавалерыйскай дывізіі, 37-й механізаванай і 1-й асобнай знішчальнай процітанкавай артылерыйскай брыгадам, 174-му, 175-му, 218-му, 431-му, 874-му штурмавым авіяцыйным палкам, 11-й гвардзейскай, 174-й гвардзейскай і 229-й штурмавым авіяцыйным дывізіям, 53-му асобнаму механізаванаму пантонна-маставому і 91-му інжынерна-сапёрнаму батальёнам.

У 1967 г. у гонар вызваліцеляў пастаўлены абеліск, абапал яго — стэлы з памятнымі надпісамі.

Літ.: Освобождение Белоруссии, 1944.— 2 изд.— М., 1974; Грицкевич А. П. Слуцк: Историко-экономический очерк.— 2 изд.— Мн., 1970. А. Г. Шчарбагаў.

2475. ПОМНІК ЛЕНІНУ Уладзіміру Ільічу (гіст.). На вул. Жукава, каля сярэдняй школы № 7. Скульптура У. І. Леніна ўстаноўлена ў 1973 г.

2476. ПОМНІК ЛЕНІНУ Уладзіміру Ільічу (гіст.). На цэнтральнай пл. Скульптура У. І. Леніна ўстаноўлена

ў 1939 г. У Вялікую Айчынную вайну помнік знішчаны нямецка-фашысцкімі акупантамі. Адноўлены ў 1952 г.

2477. ПОМНІК ЛЕНІНУ Уладзіміру Ільічу (гіст.). На вул. Леніна, у гарадскім парку. Скульптура У. І. Леніна ўстаноўлена ў 1953 г.

2478. ПОМНІК У ГОНАР 20-ГОДДЗЯ ПЕРАМОГІ НАД ФАШЫСЦКАЙ ГЕРМАНІЯЙ (гіст.). На вул. К. Лібкехта, каля будынка медвучылішча.

У 1965 г. устаноўлена скульптура.

2479. ПОМНІК У ГОНАР 50-ГОДДЗЯ САВЕЦКАЙ УЛАДЫ (гіст.). На скрыжаванні вуліц Леніна і 14 партызан. У 1967 г. устаноўлена скульптура, якая ўвасабляе вобраз Маці-Радзімы. Да пастамента прымыкае стэла з барэльефнымі выявамі эпізодаў барацьбы за Савецкую ўладу.

2480. РАДЗІМА ГАЎРУКА Юркі (гіст.).

Беларускі савецкі паэт, адзін з заснавальнікаў беларускай школы мастацкага перакладу Юрка (Юрый Паўланіч) Гаўрук нарадзіўся 23.4.1905 г. у сям'і рабочага. У 1925 г. скончыў Вышэйшы літаратурна-мастацкі інстытут імя В. Брусава ў Маскве. У 1925—31 гг.— дацэнт кафедры беларускай мовы і літаратуры Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі ў Горках, у 1931—35 гг. чытаў курс зарубежнай літаратуры і літаратуры народаў СССР у Магілёўскім педагагічным інстытуце. У 1935—56 гг. працаваў у Карэліі, ва Усходняй Сібіры, у Комі АССР. У 1957—67 гг.— загадчык літаратурнай часткі Беларускага дзяржаўнага тэатра імя Я. Купалы.

Літаратурную дзейнасць пачаў перакладам на беларускую мову камеды У. Шэкспіра «Сон у летнюю ноч» (пастаўлена БДТ-2 у 1926 г.). У 1926 г. выйшаў зборнік краязнаўчых нарысаў Гаўрука «Вясковыя рыскі», у 1928 г.— зборнік перакладаў вершаў «Кветкі з чужых палёў», у 1969 г.— зборнік арыгінальных вершаў і перакладаў «Іскры з крэменя», у 1975 г.— зборнік выбраных перакладаў паэзіі «Агні ў прасторах». Пераклаў трагедыі У. Шэкспіра «Гамлет» (1935 г., 1964 г.), «Атэла» (1954 г.), «Антоній і Клеопатра» (пастаўлена ў 1960 г.), «Кароль Лір» (1974 г.), камедыю «Канец — справе вянец» (пастаўлена ў 1964 г.), верш Г. Гейнэ «Ткачы», яго паэму «Германія. Зімяняя казка» (1959 г.), баллады Ф. Шылера, а таксама асобныя творы Ш. Бадлера, Дж. Байрана, Б. Балашы, Д. Бержэні, Р. Бёрнса, А. Стыля, І. Гётэ, В. Гюго, Ф. Лангфела, А. Маруа, А. Міцкевіча, Г. Таргаркі, К. С. Прычард, Э. Хемінгуэя, А. Пушкіна, В. Брусава, С. Ясеніна, У. Сасюры, П. Тычыны, У. Уйтэна, Л. Украінкі і інш. У перакладзе Ю. Гаўрука на рускую мову выйшлі раманы «Люба Лук'янская» (1965 г.) і «Пошукі будучыні» (1968 г.) К. Чорнага, «Сера-

2478. Помнік у гонар 20-годдзя перамогі над фашысцкай Германіяй.

дзібор» (1966 г.) П. Пестрака. У беларускіх тэатрах пастаўлены пераклады Ю. Гаўруком п'есы «Ліса і вінаград» Г. Фігейрэду, «Забыты ўсімі» Назыма Хікмэта Рана, «Тысяча франкаў узнагароды» В. Гюго, «Мешчанін у дваранах» Мальера, «Мяцеліца» Л. Лявонава, «Дзядзька Ваня» А. Чэхава, «Улада цемры» Л. Талстога і інш.

Памёр Ю. П. Гаўрук 18.2.1979 г. у Мінску. Пахаваны на Паўночных могілках.

Літ.: Письменники Савецкай Беларусі.— Мн., 1981; Пра час і пра слабе.— Мн., 1966; Нікіфаровіч В. Перакладчык «Гамлета». — Польша, 1965, № 4.

А. Г. Шчарбагаў.

2481. РАДЗІМА ДЫЛЫ Язэпа (гіст.).

Беларускі пісьменнік, грамадскі дзеяч Язэп (Восіп Лявонавіч) Дыла (псеўданімы Назар Бываеўскі, Тодар Кулеша, Л. Жорсткі і інш.) нарадзіўся 2.4.1880 г. у сям'і паштовага служачага. У 1898 г. скончыў Слуцкую гімназію. У 1899 г. паступіў у Юр'еўскі (Тартускі) ветэрынарны інстытут, адкуль у 1903 г. выключаны за ўдзел у студэнцкіх хваляваннях. Працаваў у газеце «Северо-Западный край» (Мінск). Па заданні Мінскага камітэта РСДРП вёў у 1905 г. рэвалюцыйную прапаганду сярод сялян Слуцкаю гімназію. У 1906—18 гг. працаваў у розных выдавецтвах Пецярбурга, Аранбурга, Казані, Масквы. У студзені — лютым 1919 г. камісар працы ў Часовым рабоча-сялянскім Савецкім урадзе Беларусі, потым на іншых кіруючых пасадах. У 1923—24 гг. старшыня Дзяржплана БССР. У 1924—26 гг.

правадзейны член і вучоны сакратар Інстытута беларускай культуры. З 1926 г. дырэктар БДТ-1 (цяпер Беларускае акадэмічнае тэатр імя Янкі Купалы), дырэктар Інстытута па вывучэнню мастацтва Інбелкульту, намеснік загадчыка «Белдзяржкіно». З 1931 г. жыў у Саратаве.

Друкавацца Я. Дыла пачаў у 1909 г. у газеце «Наша ніва». Аўтар драматычных твораў «Панскі гайдук» (пастаўлена ў БДТ-1 у 1924 г., выдадзены ў 1926 г.), «Падуанскі студэнт» (пра Ф. Скарыну, не закончаны), гістарычнага рамана «На шляху з варагаў у грэкі» (не закончаны), «Юнак з Крошына» (1965 г.), апавесцей «Настасся Мякота» і «У імя дзяцей» (1968 г.). Пісаў публіцыстычныя артыкулы, апублікаваў даследаванні па гісторыі беларускага тэатра і бібліятэчнай справы, вершы, пераклады з польскай мовы (твораў М. Канапіцкай), успаміны пра Я. Купалу, Я. Коласа, Ц. Гартнага, Я. Райніса і інш.

Памёр Я. Дыла 7.4.1973 г. у Саратаве.

А. І. Мальдзіс.

2482. РАДЗІМА КОСБЕРГА Сямёна Арыевіча (гіст.).

Савецкі канструктар авіяцыйных і ракетных рухавікоў, доктар тэхнічных навук (1959 г.), Герой Сацыялістычнай Працы С. А. Косберг нарадзіўся 1.10.1903 г. у сям'і каваля. Член КПСС з 1929 г. Пасля сканчэння Маскоўскага авіяцыйнага інстытута (1931 г.) накіраваны ў авіяцыйную прамысловасць. З 1941 г. галоўны канструктар Канструктарскага бюро. З яго ўдзелам распрацаваны авіяцыйныя рухавікі, якія былі ўстаноўлены на многіх самалётах перыяду Вялікай Айчыннай вайны. У 1946—65 гг. пад кіраўніцтвам С. А. Косберга створана серыя вадкасных ракетных рухавікоў для апошніх ступеней ракет-носьбітаў касмічных лятальных апаратаў. Званне Героя Сацыялістычнай Працы прысвоена 17.6.1961 г. за заслугі ў галіне распрацоўкі новай авіяцыйнай тэхнікі. Лаўрэат Ленінскай прэміі 1960 г.

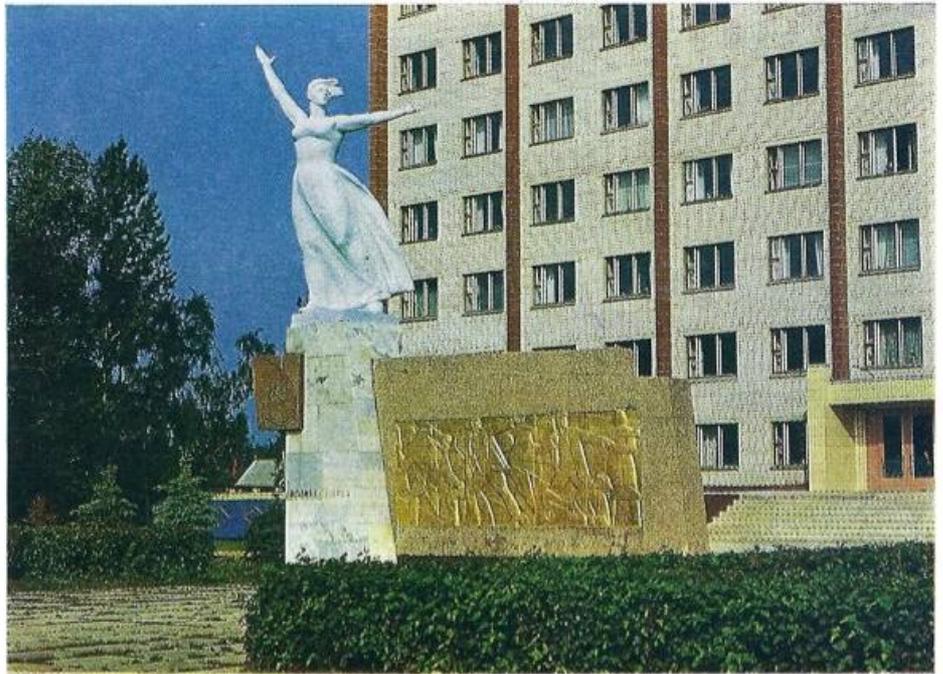
С. А. Косберг загінуў 3.1.1965 г. у аўтамабільнай катастрофе. Пахаваны ў Маскве на Новадзвяночых могілках. Імем С. А. Косберга названы адзін з кратэраў адваротнага боку Месяца, вуліца ў Слуцку.

Літ.: Тычына М. Канструктар ракетных рухавікоў.— Беларусь, 1977, № 9.

А. Г. Шчарбагаў.

2483. РАДЗІМА КРАСОЎСКАГА Антона Якаўлевіча (гіст.).

Рускі акушэр-гінеколаг, адзін з заснавальнікаў аперацыйнага акушэрства і гінекалогіі ў Расіі, доктар медыцыны (1852 г.), прафесар (1858 г.) А. Я. Красоўскі нарадзіўся 6.3.1821 г. у сям'і вольнаадпущанага селяніна. Скончыў Слуцкую гімназію, у 1848 г. Пецябургскую медыка-хірургічную акадэмію; працаваў пад кіраўніцтвам

2479. Помнік у гонар 50-годдзя Савецкай улады.

М. І. Пірагова. Быў ардынатарам Краснасельскага ваеннага шпітала, у 2-м ваенна-сухапутным шпіталі. У 1858—76 гг. прафесар Пецябургскай медыка-хірургічнай акадэміі. Упершыню ў Расіі зрабіў аварыятамію (1862 г.) і сімфізіятамію (1892 г.), адзін з першых — гістэрэктамію (1868 г.). З 1871 г. дырэктар Пецябургскай родапаможнай установы, дзе стварыў гінекалагічнае і ізаляцыйнае аддзяленні, ужыў новыя метады лячэння, дзякуючы чаму значна знізілася смертнасць сярод парадзіх. Аўтар многіх арыгінальных навуковых прац. Заснавальнік (разам з К. Ф. Славянскім) Пецябургскага акушэрска-гінекалагічнага таварыства (1885 г.) і часопіса «Журнал акушэрства і жанскіх болезней», яго першы рэдактар (1887—93 гг.). Красоўскі быў старшынёй праўлення Таварыства рускіх урачоў у памяць М. І. Пірагова, членам 35 рускіх і замежных навуковых таварыстваў, у тым ліку Парыжскага таварыства хірургаў, Берлінскага акушэрскага таварыства, Бастонскага гінекалагічнага таварыства і інш. У гонар вучонага была ўстаноўлена стыпендыя яго імя для студэнтаў ваенна-медыцынскай акадэміі.

Памёр А. Я. Красоўскі 1.4.1898 г. Пахаваны ў г. Пушкін.

Літ.: Песоченский В. С. Красовский и его роль в истории русского акушерства и гинекологии.— Акушерство и гинекология, 1949, № 2; Данилишина Е. И. Антон Яковлевич Красовский (К 150-летию со дня рождения).— Тамсама, 1971, № 4.

А. Г. Шчарбагаў.

2484. РАДЗІМА ЦЭРАСКАГА Вітольда Карлавіча (гіст.).

Савецкі астраном, член-карэспандэнт Пецябургскай АН (1914 г.) В. К. Цэраскі нарадзіўся 27.4.1849 г. у сям'і настаўніка. Скончыў Слуцкую гімназію (1866 г.), Маскоўскі ўніверсітэт (1871 г.), у час вучобы ў якім за працу «Вылічэнне эліптычнай арбіты Марса» атрымаў залаты медаль. У 1878—90 гг. астраном-наглядальнік, у 1890—1916 гг. дырэктар астранамічнай абсерваторыі Маскоўскага ўніверсітэта, з 1889 г. прафесар гэтага ўніверсітэта. У 1911 г. у знак пратэсту супраць рэакцыйных мерапрыемстваў царскага ўрада ў дачыненні да домкрэтычнай часткі студэнтаў і прафесуры адмовіўся ад пасады прафесара. У 1885 г. адкрыў так званыя серабрыстыя воблакі і разам з акадэмікам А. А. Белопольскім вызначыў адлегласць іх ад зямлі. В. К. Цэраскі — заснавальнік маскоўскай школы фотаметрычных даследаванняў, адзін з заснавальнікаў навуковай інструментальнай фотаметрыі. У 1895 г. па яго ініцыятыве пачата сістэматычнае фатаграфаванне неба з мэтай выяўлення і даследавання пераменных зорак па атрыманых фатаграфіях. Вызначыў бляск больш за 500 зорак, ніжнюю мяжу тэмпературы сонца, яго зорную велічыню, даследаваў метэоры. Пабудаваў «астранамічны бінокуляр», сканструяваў спецыяльны акуляр для наглядання сонечных плям, гіліяметр для вызначэння формы сонечнага дыска, удасканаліў фатометр Цэльнера, які атрымаў назву фатометр Цэльнера — Цэраскага.

Памёр В. К. Цэраскі 29.5.1925 г. Па-

2493. Помнік землякам.

хаваны на Ваганькаўскіх могілках у Маскве.

Літ.: Васілюк М. М. Прафесар Цэраскі.— Помнікі гісторыі і культуры Беларусі, 1980, № 4. А. Г. Шчарбатаў.
2485. РАДЗІМА ШАНТЫРА Фабіяна Гіляравіча (гіст.).

Беларускі пісьменнік, публіцыст, грамадскі дзеяч Ф. Г. Шантыр нарадзіўся ў 1887 г. у сям'і муляра. Працаваў хатнім настаўнікам, прыватным адвакатам. Удзельнік рэвалюцыйнага руху, за што прыцягваўся да судовай адказнасці (1907 г.). З 1914 г. у арміі. Працаваў адміністратарам ваеннай бальніцы ў Бабруйску, чытаў лекцыі ў Бабруйскай мужчынскай гімназіі. Пасля Лютаўскай рэвалюцыі 1917 г. арганізоўваў сялянскія і салдацкія мітынгі ў Бабруйску, распаўсюджаў у навакольных вёсках рэвалюцыйную літаратуру, з 1918 г. у Чырвонай Арміі. У 1918 г. загадваў Смаленскім аддзелам Белнацкома. У студзені 1919 г. камісар па нацыянальных справах Часовага рабоча-сялянскага Савецкага ўрада Беларусі.

З 1909 г. супрацоўнічаў у газеце «Наша піва», дзе змясціў апавяданні і абразкі «Захар», «У вёсцы», «Смерць убогага», «Ноч», «Пад шум лесу», шэраг карэспандэнцый «З нашага жыцця». У 1918 г. выдаў у Слуцку брашуру «Патрэбнасць нацыянальнага

жыцця для беларусаў і самаадзначэння народа». У 1917 г. напісаў апавяданне «Святы божа», якое перакладалася на польскую мову [разам з фрагментам «Родны край» было змешчана ў зборніку «Зажыўкі» (Масква, 1918 г.)]. У 1919 г. друкаваўся ў газеце «Дзяніца». У 1920 г. разам з А. Р. Чарвяковым і В. Г. Кнорыным увайшоў у склад Беларускай рэдакцыйнай калегіі ЦК КП(б) Беларусі і Літвы, па яе заданню пераклаў (1920 г.) брашуру В. Лібкнехта «Павукі і мухі». Памёр Ф. Г. Шантыр у 1920 г.

А. І. Мальдзіс.

в. Агароднікі, Казловіцкі сельсавет

2486. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 8 воінаў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1965 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2487. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 5 воінаў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1969 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Адамова, Покрашаўскі сельсавет

2488. БРАЦКАЯ МАГІЛА ПАРТЫЗАН (гіст.). На могілках. Пахаваны 3 партызаны, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1975 г. на магіле пастаўлена стэла.

2489. МАГІЛЫ АХВЯР ФАШЫЗМУ (гіст.). На могілках. Пахаваны 190 жыхароў вёскі, спаленых нямецка-фашысцкімі карнікамі 23.2.1943 г.

2490. ПОМНІК АХВЯРАМ ФАШЫЗМУ (гіст.). На паўночнай ускраіне вёскі. 23.2.1943 г. нямецка-фашысцкія карнікі спалілі вёску Адамова (190 жыхароў, 52 двары). У 1975 г. на ўшанаванне памяці ахвяр фашызму пастаўлена стэла.

в. Азярцы, Гацukoўскі сельсавет

2491. БРАЦКАЯ МАГІЛА ПАРТЫЗАН (гіст.). За 1,5 км на захад ад вёскі. Пахаваны 2 партызаны, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1975 г. на магіле пастаўлена стэла.

2492. МАГІЛА САВЕЦКАГА ВОІНА (гіст.). На могілках. Воін Чырвонай Арміі загінуў у чэрвені 1941 г. На магіле ў 1975 г. пастаўлена стэла.

в. Акцябр, Акцябрскі сельсавет

2493. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). Каля будынка школы. На ўшанаванне памяці 136 землякоў, якія загінулі ў Грамадзянскую 1918—20 гг., савецка-фінляндскую 1939—40 гг. і Вялікую Айчынную 1941—45 гг. войны, у 1969 г. пастаўлена стэла з барельефнай выявай твару воіна, побач сцяпа з імёнамі загінуўшых.

в. Амговічы, цэнтр сельсавета

2494. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ І ПАРТЫЗАН (гіст.). На паўночна-ўсходняй ускраіне вёскі. Пахаваны 153 воіны і партызаны, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. Сярод іх — воіны 4-га гвардзейскага кавалерыйскага корпуса і партызаны брыгады 225-й імя А. В. Суварова. У 1979 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2495. ГАРАДЗІШЧА (археал.). За 0,3 км на паўднёвы захад ад вёскі, сярод поля, каля безназоўнага ручая. Пляцоўка роўная, здзірванелая, памерам 51×45 м, умацавана валам вышыняй 2,5 м. У заходняй і ўсходняй частках прасочваюцца 2 праходы. Адкрыў у 1928 г. У. М. Мікіцінскі, абследавалі ў 1963 г. Ю. І. Драгун, у 1973 г. Э. М. Загарульскі, у 1978 г. А. А. Егарэйчанка. У культурным пласце 0,5 м знойдзены фрагменты ляпной гладкасценнай і штрыхаванай керамікі. Гарадзішча адносіцца да мілаградскай і штрыхаванай керамікі культуры ранняга жалезнага веку.

Матэрыялы абследавання захоўваюцца ў Інстытуце гісторыі АН БССР.

Літ.: Мікіцінскі У. Слуцкія краёвы музей.— У кн.: Слуцчына: Першы зборнік Слуцкага таварыства краязнаўства, Слуцк, 1930; П. о б о л ь Л. Д. Славянскія дзевясці Беларусі: (свод археалагічных памятных ранняга этапу зарубінецкай культуры — с с е р е д ы н ы ІІІ в. д о н. э. п о н а ч а л о ІІ в. н. э.).— Мн., 1974.

А. А. Егарэйчанка.

2496. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). У цэнтры вёскі, у скверы. На ўшана-

2496. Помнік землякам.

ванне памяці 167 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1966 г. пастаўлены помнік — скульптура воіна, абанал — стэлы з імёнамі загінуўшых.

в. Балотчыцы, Беліцкі сельсавет

2497. КАСЦЁЛ (архіт.). У цэнтры вёскі. Пабудаваны ў пачатку 20 ст. з дрэва.

Будынак прамавугольны ў плане, накрыты двухсхільным дахам з вальмай над алтарнай часткай. Бабінец роўны па шырыні з асноўным аб'ёмам, накрыты двухсхільным дахам у папярочным напрамку. Над уваходам васьмігранная вежачка з высокім шатровым завяршэннем. Сцены ашалаваны гарызантальна, рытмічна прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі. Інтэр'ер зальны, з плоскай бэлечнай столлю.

Касцёл — помнік драўлянага дойлідства.

Т. В. Габрусь.

2498. КУРГАН (археал.). За 0,6 км на поўнач ад вёскі, каля могілак, сярод поля. Вышыня 1,5 м, дыяметр 8 м. Вядомы з 1924 г. Абследаваў у 1979 г. Г. М. Залашка.

2499. КУРГАННЫ МОГІЛЬНІК (археал.). За 0,6 км на поўнач ад вёскі, на могілках. 29 насыпаў вышынёй 0,7—2 м, дыяметрам 8—12 м. Каля найбольш буйных курганоў прасочаны раўкі. Вядомы з 1924 г., абследавалі ў 1979 г. Г. М. Залашка, у 1985 г. А. А. Егарэйчанка. Раскопкі не праводзіліся.

2500. МАГІЛА АМЯЛЬКОВІЧА Пятра Феафілавіча (гіст.). На могілках. Партызан 12-й кавалерыйскай брыгады імя І. В. Сталіна П. Ф. Амяльковіч загінуў 22.5.1943 г. На магіле ў 1975 г. пастаўлены абеліск.

2501. МАГІЛА АМЯЛЬКОВІЧАЎ Віктара Тодаравіча і Аляксандра Тодаравіча (гіст.). На могілках. Партызаны 12-й кавалерыйскай брыгады імя І. В.

Сталіна В. Т. і А. Т. Амяльковічы загінулі 22.5.1943 г. На магіле ў 1956 г. пастаўлены абеліск.

2502. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). Каля будынка праўлення калгаса «Праўда». На ўшанаванне памяці 115 землякоў, якія загінулі ў Грамадзянскую 1918—20 гг., савецка-філяндскую 1939—40 гг. і Вялікую Айчынную 1941—45 гг. вайны, у 1974 г. пастаўлены абеліск.

в. Баравая, Першамайскі сельсавет

2503. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). У цэнтры вёскі. На ўшанаванне памяці 87 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1978 г. пастаўлены помнік — прызмападобная стэла з барэльефнай выявай маці, што праводзіць сына на фронт.

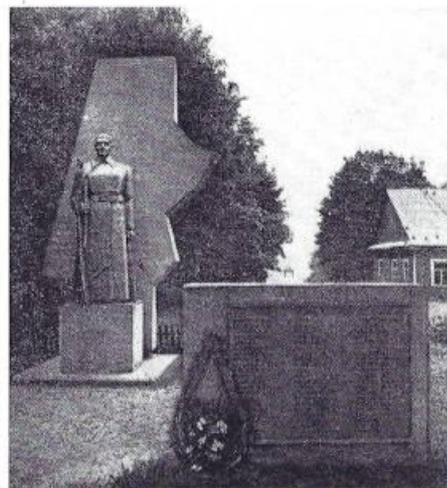
в. Барок, Знаменскі сельсавет

2504. МАГІЛА СІРОЦІНА Паўла (гіст.). На могілках. Воін Чырвонай Арміі П. Сіроцін загінуў летам 1941 г. На магіле ў 1970 г. пастаўлены абеліск.

2505. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). Насупраць Дома культуры. На ўшанаванне памяці 63 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1977 г. пастаўлены помнік — на фоне стылізаванай стэлы скульптура воіна і стэла з імёнамі загінуўшых.

2502. Помнік землякам.

2505. Помнік землякам.

2506. РАДЗІМА ЛІХАДЗІЕЎСКАГА Сцяпана Іванавіча (гіст.).

Беларускі савецкі паэт, літаратуразнавец і перакладчык, доктар філалагічных навук (1967 г.), прафесар (1968 г.) С. І. Ліхадзіеўскі нарадзіўся 26.4.1911 г. у сялянскай сям'і. Вучыўся ў БДУ (1930—31 гг.), у Мінскім вышэйшым педагагічным інстытуце (1931—33 гг.), у 1939 г. скончыў Томскі педагагічны інстытут. У 1939—63 гг. выкладчык Ташкенцкага педагагічнага інстытута. З 1963 г. працаваў загадчыкам кафедры замежнай літаратуры Рэспубліканскага педагагічнага інстытута рускай мовы і літаратуры ў Ташкенце.

Друкаваўся з 1925 г. Быў членам літаратурных аб'яднанняў «Маладняк», БелАПП. Выйшлі зборнікі вершаў, паэм і перакладаў: «Чырванеюць вшні» і «Рокаты далыня прыстані» (1931 г.), «Мы — маладая гвардыя», «Крывавыя зімкі на снезе» (1932 г.), «Бераспячка жывых трывог» (1962 г.), «Вянкі камунарам» (1974 г.). Аўтар кніг «Анатоль Франс: Кароткі нарыс творчага шляху» (1954 г.), «Анатоль Франс: Нарыс творчасці» (1962 г.). Распрацоўваў праблемы крытычнага рэалізму ў французскай літаратуры, даследаваў сувязі беларускай і ўзбекскай літаратур. Пераклаў на беларускую мову шэраг твораў замежных паэтаў, у т. л. Ш. Бадлера, П. Верлена, Т. Гацье, Г. Гейнэ, І. В. Гёте, В. Гюго, Л. Арагона, П. Элюара і інш., а таксама некаторых узбекскіх паэтаў.

Памёр С. І. Ліхадзіеўскі 14.2.1979 г.

Літ.: Фактаровіч Д. Грунтоўнае даследаванне. — Польша, 1962, № 10; Калеснік У. Інтэлігентнасць без помы. — Тамсама, 1963, № 7; Шушкевіч С. Паэт і літаратуразнаўца. — Беларусь, 1971, № 5; Гардзіцкі А. На ўсё жыццё... — Маладосць, 1971, № 5; Вытокі песні: Аўтабіяграфія беларускіх пісьменнікаў. — Мн., 1973; Пісьменнікі Савецкай Беларусі. — Мн., 1981. А. Г. Шчарбатаў.

2507. СЯМЕНАЎСКАЯ ЦАРКВА (архт.). У цэнтры вёскі. Пабудавана ў канцы 19 — пачатку 20 ст. з цэглы.

Будынак складаецца з асноўнага кубічнага аб'ёму, апсіды з рызніцамі па баках і бабінца, што далучаны да асноўнага пры дапамозе дадатковага аб'ёму. Усе аб'ёмы накрыты пакатымі шматсхільнымі дахамі. Над бабінцам узвышаецца вежа-званіца (завяршэнне не захавалася). На галоўным фасадзе і па баках асноўнага аб'ёму глыбокія рызаліты з уваходамі, аформленымі парталамі. У аздобе фасадаў выкарыстана фігурная цагляная муроўка ў выглядзе шматлікіх раскраповак, абрамленняў акон, аркатурных паясоў. Інтэр'ер зальнага тыпу.

Царква — помнік архітэктуры з элементамі неаготыкі. *Т. В. Габрусь.*

в. Белая Лука, Гацukoўскі сельсавет

2508. БРАЦКАЯ МАГІЛА ПАРТЫЗАНА (гіст.). На могільках. Пахаваны 4 партызаны, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1967 г. на магіле пастаўлена стэла.

2509. БРАЦКАЯ МАГІЛА ПАРТЫЗАНА (гіст.). На могільках. Пахаваны 3 партызаны, якія загінулі ў 1944 г. На магіле ў 1963 г. пастаўлена стэла.

2510. МАГІЛА ЕЎСЦІГНЕЕВА А. (гіст.). На могільках. Старшы лейтэнант Чырвонай Арміі А. Еўсцігнееў загінуў у Вялікую Айчынную вайну. У 1963 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Белічы, цэнтр сельсавета

2511. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могільках. Пахаваны 3 воіны, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1974 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2512. БРАЦКАЯ МАГІЛА ЧЫРВОНА-АРМЕЙЦАЎ (гіст.). На могільках. Пахаваны 3 воіны, якія загінулі ў жніўні 1920 г. у барацьбе супраць поль-

2507. Сямёнаўская царква.

скіх інтэрвентаў. У 1974 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2513. ПМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). Насупраць будынка выканкома сельскага Савета. На ўшанаванне памяці 139 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1974 г. пастаўлены помнік — скульптура ўкленчанай жанчыны з пальмавай галінкай ва ўзнятых руках.

в. Бель Бор, Гацukoўскі сельсавет

2514. МАГІЛА МАКЕЕВА Міхаіла Іванавіча (гіст.). На могільках. Падпалкоўнік Чырвонай Арміі М. І. Макееў загінуў у 1941 г. у баі супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У 1967 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2515. МАГІЛА РУСАКОВІЧА Івана Трафімавіча (гіст.). На могільках. Партызан атрада імя 26-годдзя Кастрычніка брыгады 225-й імя А. В. Суворова І. Т. Русаковіч загінуў 12.4.1944 г. У 1967 г. на магіле пастаўлены абеліск.

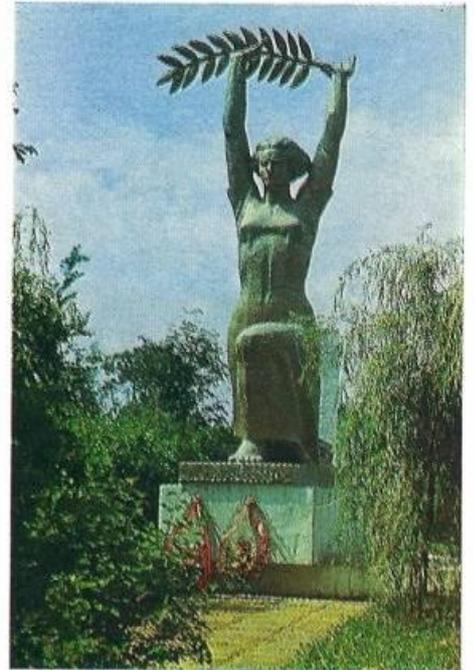
2516. ПМНІК У ГОНАР ПАРТЫЗАНСКІХ АТРАДАЎ ІМЯ 26-ГОДДЗЯ КАСТРЫЧНІКА І ІМЯ А. М. МАТРОСАВА (гіст.). На ўсходняй ускраіне вёскі. У Вялікую Айчынную вайну паблізу вёскі з снежня 1943 г. па ліпень 1944 г. дыслацыраваліся партызанскія атрады імя 26-годдзя Кастрычніка брыгады 225-й імя А. В. Суворова і імя А. М. Матросова брыгады 95-й імя М. В. Фрунзе.

Атрад імя 26-годдзя Кастрычніка створаны ў снежні 1943 г. на базе трох ініцыятыўных груп, вылучаных атрадамі імя С. М. Будзённага, імя А. В. Суворова і імя В. П. Чкалава. Камандзір П. А. Гаўрыловіч, камісар С. Я. Столер. Партызаны знішчалі жывую сілу ворага, лініі сувязі, праводзілі дыверсіі на чыгунцы. На дзень злучэння 29.6.1944 г. з часцямі Чырвонай Арміі ў атрадзе імя 26-годдзя Кастрычніка 204 партызаны.

Атрад імя А. М. Матросова створаны ў снежні 1943 г. з партызан, вылучаных атрадамі імя С. М. Кірава і імя Ф. Э. Дзяржынскага. Камандзір І. С. Локанцаў, камісары Ф. В. Лукашэвіч (снежань 1943 г. — красавік 1944 г.), Р. А. Сківіцкі (красавік — чэрвень 1944 г.). Партызаны арганізавалі засады, правялі 5 баёў з карнікамі, знішчылі 58 салдат і афіцэраў ворага, 67,3 км лініі сувязі, узарвалі 1 эшалон, 14 аўтамашын, 13 мастоў, захапілі шмат зброі і боепрыпасаў. На дзень злучэння 29.6.1944 г. з часцямі Чырвонай Арміі ў атрадзе імя А. М. Матросова 125 партызан.

У 1974 г. у гонар атрадаў імя 26-годдзя Кастрычніка і імя А. М. Матросова ўстаноўлена стэла.

А. Г. Шчарбагаў.

2513. Помнік землякам.

в. Беразінец (не існуе), Першамайскі сельсавет

2517. МЕСЦА СПАЛЕНАЙ ВЕСКІ (гіст.). Вёска Беразінец знаходзілася за 1 км на поўнач ад в. Жыліч Брод. 23.2.1943 г. нямецка-фашысцкія карнікі загінулі 22 яе жыхары, вёску (9 двароў) спалілі. Пасля вайны не адрадзілася. Увекавечана ў мемарыяльным комплексе Хатынь.

в. Боркі, Вясейскі сельсавет

2518. БРАЦКАЯ МАГІЛА ПАРТЫЗАНА (гіст.). На могільках. Пахаваны 2 партызаны, якія загінулі 4.6.1943 г. У 1984 г. на магіле пастаўлена стэла.

в. Боркі, Маяцкі сельсавет

2519. БРАЦКАЯ МАГІЛА ПАРТЫЗАНА (гіст.). На могільках. Пахаваны партызаны атрада імя С. М. Будзённага брыгады 25-й імя М. В. Фрунзе М. К. Абрамчык, С. Я. Абушак, Каралёў, Г. А. Новікаў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1982 г. на магіле пастаўлена стэла.

2520. МАГІЛА СЛЮНКІНА Міхаіла Іларыёнавіча (гіст.). На могільках. Воін Чырвонай Арміі М. І. Слюнкін загінуў 10.7.1944 г. У 1982 г. на магіле пастаўлена стэла.

в. Буда-Грэская, Гацukoўскі сельсавет

2521. МАГІЛА САВЕЦКАГА ВОІНА (гіст.). На могільках. Воін Чырвонай Арміі загінуў у Вялікую Айчынную вайну. У 1974 г. на магіле пастаўлена стэла.

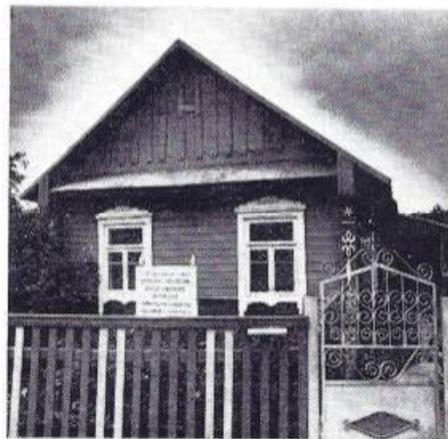
2522. МАГІЛА САВЕЦКАГА ВОІНА (гіст.). На могілках. Воін Чырвонай Арміі загінуў у чэрвені 1941 г. У 1974 г. на магіле пастаўлена стэла.

пас. Бязверхавічы, Акцябрскі сельсавет

2523. МЕМАРЫЯЛЬНАЯ ДОШКА МУРАШКУ Рыгору Данилавічу (гіст.). Каля дома, у якім нарадзіўся Р. Д. Мурашка. Устаноўлена ў 1974 г.

Беларускі савецкі пісьменнік Р. Д. Мурашка нарадзіўся 3.2.1902 г. у в. Бязверхавічы Слуцкага р-на ў сялянскай сям'і. З 1920 г. член КПСС. Вучыўся ў народнай і двухкласнай валасных школах, у Нясвіжскай настаўніцкай семінары, Удзельнік падпольнай і партызанскай барацьбы (1919—20 гг.) супраць польскіх акупантаў. У 1920—21 гг. і 1924—26 гг. у Чырвонай Арміі. У 1921—24 гг. — на савецкай і партыйнай рабоце на Слуцчыне. У 1926—29 гг. адказны сакратар часопіса «Бальшавік Беларусі», у 1930—33 гг. загадчык аддзела мастацкай літаратуры Дзяржаўнага выдавецтва БССР. У Вялікую Айчынную вайну ўдзельнік Мінскага камуністычнага падполля, потым у партызанскім атрадзе ў Лагойскім раёне. Загінуў Р. Д. Мурашка ў красавіку 1944 г. у час прарыву партызанамі варожай блакады на Лагойшчыне.

Першыя літаратурныя творы надрукаваны ў 1924 г. Выступаў у газетах «Звязда», «Красноармейская газета» і інш. Выдадзены зборнікі апавяданняў «Стрэл начны ў лесе» (1926 г.), «Прыгранічны манастыр» (1930 г.), «Званкі» (1931 г.), «Рузікі» (1932 г.), «Мюдаўская ноч» (1934 г.), аповесць «У іхным доме» (1929 г.), раманы «Сын» (1929 г.), «Салаўі святога Палікара» (1940 г., 2-е выд. 1967 г.). У творах пісьменніка адлюстраваны падзеі Першай рускай рэвалюцыі, Грамадзянскай вайны, барацьба беларускага народа за Савецкую ўладу, жыццё бела-

2523. Дом, у якім нарадзіўся Р. Д. Мурашка.

рускай вёскі 1920 — пачатку 1930-х гадоў.

Літ.: Пісьменнікі Савецкай Беларусі. — Мн., 1981; Пра час і пра сябе. — Мн., 1966. А. Г. Шчарбатаў.

в. Вялевічы, Рачкавіцкі сельсавет

2524. МАГІЛА САХНЕНКІ А. С. (гіст.). На могілках. Воін Чырвонай Арміі А. С. Сахненка загінуў у 1944 г. У 1974 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2525. РАДЗІМА СЕРЖПУТОўСКАГА Аляксандра Казіміравіча (гіст.).

Беларускі савецкі этнограф і фалькларыст, правадзейны член Інбелкульту (1925 г.) А. К. Сержпутоўскі нарадзіўся 21.6.1864 г. у сям'і сялян-на-бедняка. У 1884 г. скончыў Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю, у 1904 г. — Пецярбургскі археалагічны інстытут, пазней — Вышэйшыя юрыдычныя курсы. У 1884—93 гг. — настаўнік народных вучылішчаў у Мазырскім і Слуцкім паветах. З 1893 г. да 1896 г. працаваў у Мінскім аддзяленні сялянскага паземельнага банка і Мінскім паштова-тэлеграфным ведамстве, з 1896 г. — на паштамце ў Пецярбургу, з 1906 г. да 1930 г. — у этнаграфічным аддзеле Рускага музея, адначасова ў 1918—23 гг. настаўнік Беларускай гімназіі ў Петраградзе.

Друкаваўся з 1891 г. У нарысах і апавяданнях адлюстраваны побыт, звычкі і павер'і сялян Беларускага Палесся. У 1885 г. занатаваў абрад Купалля ў в. Заполле Мазырскага павета. У этнаграфічным нарысе «Беларусь-палешукі» (1908 г., рукапіс) апісаў побыт і пабудовы, заняткі, звычкі і вераванні сялян Мазырскага і Слуцкага паветаў. Даследаваў земляробчыя прылады, бортніцтва, звычкі сяброўны, талакі і інш. («Нарысы Беларусі», 1907—09 гг., «Земляробчыя прылады Беларускага Палесся», 1910 г., «Бортніцтва на Беларусі», 1914 г.). Вывучаў таксама быт і духоўную культуру рускіх, украінцаў, палякаў, літоўцаў, татар, народаў Каўказа. Падрыхтаваў да друку зборнік беларускіх прыказак з слоўнікамі (1908 г.), за які атрымаў малы залаты медаль Аддзялення этнаграфіі Рускага геаграфічнага таварыства. Пазней падрыхтаваў зборнік прыказак і «хадажчых народных выслоўяў», з якога захавалася частка (знаходзіцца ў архіве Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР). Загінулі рукапісы зборніка «Песні Магілёўшчыны» і этнаграфічнай працы «Быт беларусаў». Выдадзены зборнікі «Казкі і апавяданні беларусаў-палешукоў» (1911 г.), «Казкі і апавяданні беларусаў з Слуцкага павета» (1926 г.), «Прымхі і забавоны беларусаў-палешукоў» (1930 г.).

А. К. Сержпутоўскі вывучаў дыялектны асаблівасці беларускай мовы. Гэта тэма адлюстравана ў працы «Граматычны нарыс беларускай гаворкі

вёскі Чудзіна Слуцкага павета Мінскай губерні», часткова ва ўступным артыкуле да зборніка казак і апавяданняў (1911 г.) і часткова ў «Справаздачы аб паездцы ў Гомельскую губерню ў 1926 годзе» (1926 г.). Шмат увагі аддаваў збору этнаграфічных калекцый. Склаў спецыяльны кароткі даведнік «Беларусы», у якім тлумачылася экспедыцыя этнаграфічнага аддзела Рускага музея, прысвечаная беларусам.

Памёр А. К. Сержпутоўскі 9.3.1940 г.

Рукапісная спадчына вучонага захоўваецца ў архівах Дзяржаўнага музея этнаграфіі народаў СССР (Ленінград), Рускага музея АН СССР (Ленінградскае аддзяленне), у Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

Літ.: Бондарчык В. К., Федосік А. С., А. К. Сержпутовский. — Мн., 1966; Бондарчык В. К. Гісторыя беларускай этнаграфіі. Пачатак XX ст. — Мн., 1970. А. С. Фядосік.

в. Валаты, Казловіцкі сельсавет

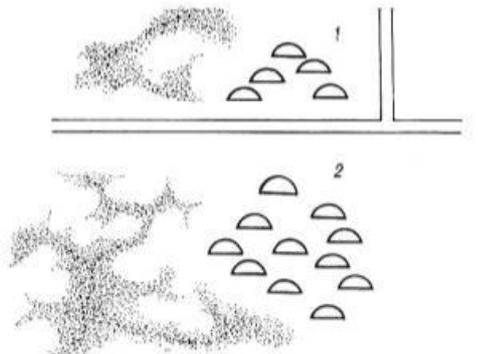
2526. БРАЦКАЯ МАГІЛА ПАРТЫЗАН (гіст.). На могілках. Пахаваны партызаны І. Т. Булгак і І. А. Мурашкевіч з атрада «Жалызняк», І. Т. Сучок з атрада імя 14 Слуцкіх партызан 64-й брыгады імя В. П. Чкалова, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1965 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Ванькоўшчына, Знаменскі сельсавет

2527. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАў (гіст.). На могілках. Пахаваны 4 воіны, якія загінулі ў 1944 г. у баях за вызваленне раёна ад нямецка-фашысцкіх акупантаў. У 1983 г. на магіле пастаўлена стэла.

2528. КУРГАННЫЯ МОГІЛЬНІКІ (археал.). За 0,6—1 км на ўсход ад вёскі, абаял дарогі з в. Селішча ў в. Леніна.

2528а. Могільнік-1. За 0,6 км на ўсход ад вёскі, справа ад дарогі. 5 насыпаў вышынёй 0,5—0,7 м, дыяметрам 5—7 м. Курганы зараслі хмызняком і дрэвамі.

2528. Курганныя могільнікі-1, 2. План.

2528б. Могільнік-2. За 0,6 км на ўсход ад вёскі, злева ад дарогі. 11 насыпаў вышыняй 0,5—1,5 м, дыяметрам 7—10 м. Могільнік зарос хмызняком. Каля асновы асобных курганоў прасочваюцца раўкі, частка насыпаў пашкодзана ямамі.

2528в. Могільнік-3. За 1 км на ўсход ад вёскі, злева ад дарогі. 20 насыпаў вышыняй 1—2 м, дыяметрам 7—15 м. Курганы зараслі дрэвамі, каля асновы асобных з іх маюцца раўкі.

Могільнікі-1 і 2 абследавалі ў 1979 г. Г. М. Залашка, у 1983 г. А. А. Егарэйчанка і Т. С. Скрыпчанка. Могільнік-3 выявілі і абследавалі ў 1983 г. А. А. Егарэйчанка і Т. С. Скрыпчанка. Раскопкі не праводзіліся.

А. А. Егарэйчанка.

в. Васілінкі, Бокшыцкі сельсавет

2529. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ І ПАРТЫЗАН (гіст.). На могільках. Пахаваны 23 воіны 4-га гвардзейскага кавалерыйскага корпуса і 3 партызаны брыгады 225-й імя А. В. Суворова і брыгады 200-й імя К. К. Ракасоўскага, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1984 г. на магіле пастаўлена стэла.

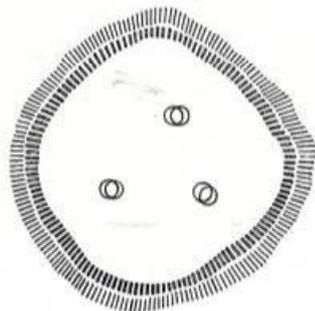
в. Ветка, Маяцкі сельсавет

2530. КУРГАННЫ МОГІЛЬНІК (археал.). За 3 км на паўночны захад ад вёскі, сярод поля. 3 насыпы вышыняй 0,7—1 м, дыяметрам 4—6 м. Вядомы з 1924 г. Абследаваў у 1979 г. Г. М. Залашка. Раскопкі не праводзіліся.

в. Волашава, Сорагскі сельсавет

2531. МАГІЛА АХВЯР ФАШЫЗМУ (гіст.). На могільках. Пахаваны 5 жыхароў в. Набушава, якіх у 1941 г. загубілі нямецка-фашысцкія захопнікі. У 1984 г. на магіле пастаўлена стэла.

2532. МАГІЛА НЯРОНСКАГА Паўла Мацвеевіча (гіст.). На могільках. Партызан атрада імя А. В. Суворова 225-й брыгады імя А. В. Суворова П. М. Няронскі загінуў 19.2.1944 г. У 1948 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2535. Гарадзішча. План.

2536. Помнік землякам.

в. Вялікая Падзер, Казловіцкі сельсавет

2533. ГАРАДЗІШЧА (археал.). За 0,6 км на паўночны ўсход ад вёскі. Захавалася частка пляцоўкі памерам 48×48 м (зрыты паўночна-ўсходні і паўднёва-ўсходні край). Вал не захаваўся. Адкрыў у 1929 г. А. М. Ляўданскі, абследавалі ў 1950 г. Ю. У. Кухарэнка, у 1973 г. В. Б. Перхаўка, у 1978 г. А. А. Егарэйчанка. Культурны пласт каля краю пляцоўкі 1,2 м. Знойдзены фрагменты лясной гладкасценнай і штрыхаванай керамікі, рэшткі ганчарнага посуду, шлак, кавалкі глінянай абмазкі. Адносіцца да ранняга жалезнага веку і эпохі Кіеўскай Русі.

Матэрыялы абследавання захоўваюцца ў Інстытуце гісторыі АН БССР. Літ.: Дубінскі С. А. Доследы культур жалезнага перыяду на БССР у 1929 г.—Запіскі аддзела гуманітарных навук Беларусі. Акад. навук, 1930, кн. 11. Працы археалагічнай камісіі, т. 2; Ляўданскі А. М., Палікарповіч К. М. Да гісторыі жалезнай прамысловасці на Беларусі па даных археалогіі.—Савецкая краіна, 1932, № 5. А. А. Егарэйчанка.

в. Вялікая Сліва, Казловіцкі сельсавет

2534. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ І ПАРТЫЗАН (гіст.). На могільках. Пахаваны 3 воіны, якія загінулі ў 1941 г. і 1944 г., і партызаны П. Вішнеў і А. Камісараў, што загінулі ў 1943 г. У 1965 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2535. ГАРАДЗІШЧА (археал.). За 2,5 км на паўночны ўсход ад вёскі, на

прыродным узвышшы, якое потым было штучна падпраўлена. Пляцоўка авальная, памерам 140×125 м, узвышаецца над наваколлем на 1,2 м, умацавана кальцавым валам вышыняй 1 м, шырынёй 6—7 м. За валам выразна прасочваецца роў глыбінёй 0,7—1,2 м, шырынёй 4—8 м. Пляцоўка здзірванелая, зарасла арэшнікамі і бярозамі. Вядома з канца 19 ст. Даследавалі ў 1929 г. А. М. Ляўданскі і С. А. Дубінскі, абследаваў у 1954 г. Ю. У. Кухарэнка, невялікія раскопкі праводзіў у 1961 г. В. В. Сядоў, які зрабіў 2 шурфы. Ю. У. Кухарэнка сабраў лясную кераміку мілаградскага тыпу, В. В. Сядоў выявіў дробныя фрагменты лясной керамікі. Гарадзішча адносіцца да мілаградскай культуры ранняга жалезнага веку.

Матэрыялы даследавання захоўваюцца ў Інстытуце археалогіі АН ССРС.

Літ.: Дубінскі С. А. Доследы культур жалезнага перыяду на БССР у 1929 г.—Запіскі аддзела гуманітарных навук Беларусі. Акад. навук, 1930, кн. 11. Працы археалагічнай камісіі, т. 2; Кухарэнка Ю. В. Памятнікі жалезнага веку на тэрыторыі Полесья.—М., 1961; Мельниковская О. Н. Племена Южной Белоруссии в раннем железном веке.—М., 1967. А. А. Егарэйчанка.

2536. ПМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). На тэрыторыі школы. На ўшанаванне памяці 154 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1975 г. пастаўлены помнік — скульптурная кампазіцыя: воін, партызан і дзяўчынка.

2537. ПМНІК КРАСІНУ Леаніду Барысавічу (гіст.). Каля будынка праўлення калгаса, што носіць яго імя. Бюст дзяржаўнага і партыйнага дзеяча Л. Б. Красіна ўстаноўлены ў 1974 г.

в. Вялікі Быкоў, Ісерскі сельсавет

2538. МАГІЛА ЧАЙКУНА Рыгора Арсенавіча (гіст.). На могільках. Партызан атрада імя І. В. Сталіна 101-й партызанскай брыгады імя Аляксандра Неўскага Р. А. Чайкун загінуў 2.5.1943 г. У 1964 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Вясяля, цэнтр сельсавета

2539. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могільках. Пахаваны 14 воінаў 4-га гвардзейскага кавалерыйскага корпуса, якія загінулі 30.6.1944 г. пры вызваленні Слуцкага р-на ад нямецка-фашысцкіх акупантаў. У 1984 г. на магіле пастаўлена стэла.

2540. МАГІЛА САВЕЦКАГА ВОІНА (гіст.). На могільках. Воін Чырвонай Арміі загінуў у Вялікую Айчынную вайну. У 1984 г. на магіле пастаўлена стэла.

2541. ПМНІК АРДЖАНІКІДЗЕ Рыгору Канстанцінавічу (гіст.). Каля будынка праўлення калгаса, што носіць яго імя. Бюст Р. К. Арджанікідзе ўстаноўлены ў 1967 г.

2542. ПМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). На паўднёвай ускраіне вёскі, каля аўтамабільнай дарогі Слуцк — Бабруйск.

2542. Помнік землякам.

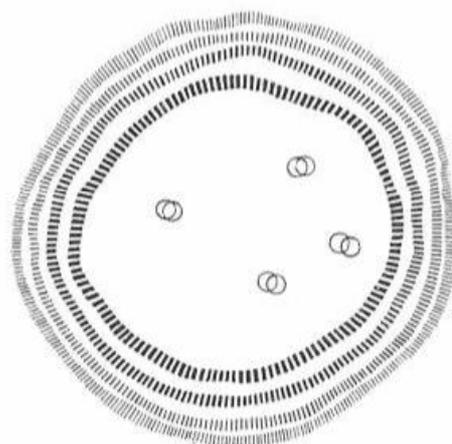
На ўшанаванне памяці 150 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1967 г. пастаўлены помнік — скульптура воіна на фоне высокай стэлы, абапал яе стэлы з барэльефнымі выявамі воінаў і імёнамі загінуўшых.

в. Гарадзішча, Бокшыцкі сельсавет

2543. МАГІЛА ГРАК Марыі Іосіфаўны (гіст.). На могілках. Жыхарку вёскі М. І. Грак у 1943 г. забілі нямецка-фашысцкія акупанты. У 1952 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2544. МАГІЛА ЛЯВОНЧЫКА Рыгора Васілевіча (гіст.). На могілках. Партызан атрада імя К. К. Ракасоўскага партызанскай брыгады 95-й імя М. В. Фрунзе Р. В. Лявончык загінуў 26.6.1944 г. У 1975 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2545. МАГІЛА ЦЯЛЬНЫХ Івана Міхайлавіча (гіст.). На могілках. Воін Чырвонай Арміі І. М. Цяльных загінуў 2.7.1944 г. пры вызваленні раёна ад нямецка-фашысцкіх акупантаў. У 1975 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2548. Гарадзішча. План.

в. Гацук, цэнтр сельсавета

2546. МАГІЛА ГРЫБА Васіля Васілевіча (гіст.). На могілках. Партызан атрада імя С. М. Будзённага В. В. Грыб загінуў 23.5.1943 г. У 1956 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Гольчычы, Першамайскі сельсавет

2547. БРАЦКАЯ МАГІЛА ПАРТЫЗАН (гіст.). На могілках. Пахаваны 2 партызаны, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1956 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2548. ГАРАДЗІШЧА (археал.). За 3 км на поўнач ад вёскі, у лесе. Пляцоўка памерам 60×70 м зарасла дрэвамі і кустамі. Умацавана 2 валамі і ровам паміж імі. Вышыня вонкавага вала 1 м, унутранага — 4 м. Глыбіня рова 0,7 м. У заходняй частцы гарадзішча назіраецца ўваход шырынёй 2 м. Адкрыў у 1963 г. Ю. І. Драгун, абследаваў у 1979 г. Г. М. Залашка. У шурфе знойдзена штрыхаваная кераміка. Гарадзішча адносіцца да культуры штрыхаванай керамікі, датуецца 7—2 стагоддзямі да н. э.

Матэрыялы абследавання захоўваюцца ў Інстытуце гісторыі АН БССР.

2549. МАГІЛА БУРАКА Сцяпана Дзмітрыевіча (гіст.). На могілках. Партызан атрада імя В. П. Чкалава брыгады 225-й імя А. В. Суворова С. Дз. Бурак памёр ад рац 23.6.1944 г. У 1948 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2550. МАГІЛА САКАЛОЎСКАГА Івана Карпавіча (гіст.). На могілках. Партызан атрада імя М. В. Фрунзе брыгады 225-й імя А. В. Суворова І. К. Сакалоўскі загінуў 27.9.1943 г. У 1948 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2551. МАГІЛА ЮШКЕВІЧА Спяпана Вячаслававіча (гіст.). На могілках. Партызан атрада імя А. В. Суворова брыгады 225-й імя А. В. Суворова С. В. Юшкевіч загінуў 29.6.1943 г. У 1948 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Гондарава (не існуе), Амговіцкі сельсавет

2552. МЕСЦА СПАЛЕНАЙ ВЕСКІ (гіст.). Вёска Гондарава знаходзілася за 3 км на поўнач ад в. Ціхань. 23.2.1943 г. фашысцкія карикі загубілі 60 яе жыхароў, вёску (16 двароў) спалілі. Пасля вайны вёска не адраджалася. Увекавечана ў мемарыяльным комплексе Хатынь.

в. Горкі, Беліцкі сельсавет

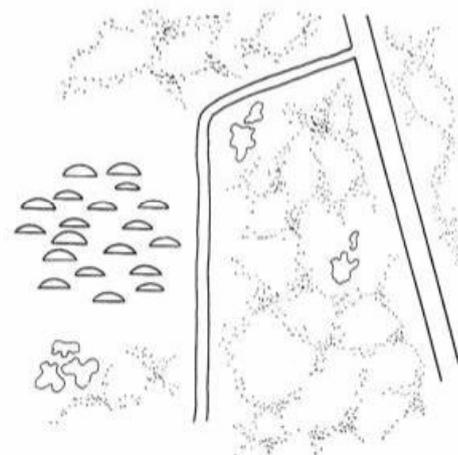
2553. КУРГАННЫ МОГІЛЬНІК (археал.). За 1 км на поўнач ад вёскі. 19 насыпаў добра захаванасці вышыняй 1,5—2 м, дыяметрам каля 8 м. Адкрыў і абследаваў у 1979 г. Г. М. Залашка. Раскопкі не праводзіліся.

в. Грэск, цэнтр сельсавета

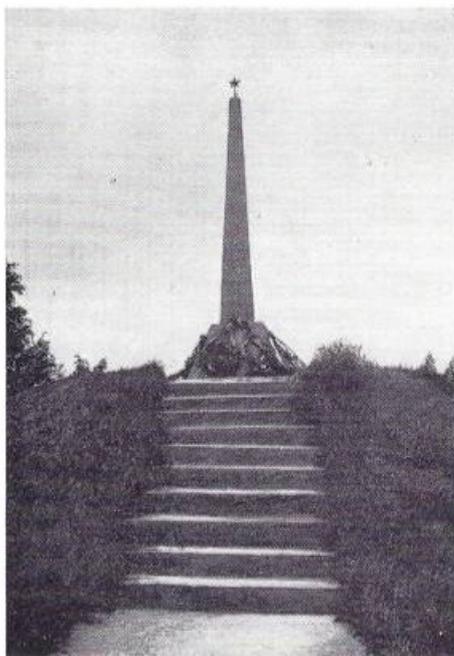
2554. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ І АХВЯР ФАШЫЗМУ, ПМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). На заходняй ускраіне вёскі. Пахаваны 50 воінаў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, і мірныя грамадзяне, загубленыя нямецка-фашысцкімі акупантамі. У 1968 г. на магіле пастаўлены абеліск, які таксама ўшаноўвае памяць 206 землякоў, што загінулі на франтах і ў партызанскай барадзбе супраць захопнікаў.

2555. ГАРАДЗІШЧА (археал.). У цэнтры вёскі, на беразе невялікага возера. Вышыня над наваколлем 10 м. Пляцоўка пяцівугольная, памерам 104×83 м, абарончых збудаванняў не мае (вал, верагодна, зрыты пры нівеліроўцы). Выдома з канца 19 ст. Абследавалі ў 1930 г. А. М. Ляўданскі, у 1976 г. В. Б. Перхаўка, у 1978 г. А. А. Егарэйчанка, у 1979 г. Т. С. Скрыпчанка. У шурфах выяўлены дробныя фрагменты ляпной штрыхаванай і танкастеннай керамікі і ганчарнага посуду. Адносіцца да ранняга жалезнага веку.

Матэрыялы абследавання захоўваюцца ў Інстытуце гісторыі АН БССР.

2553. Курганны могільнік. План.

2554. Помнік на брацкай магіле савецкіх воінаў і ахвяр фашызму, помнік землякам.

Літ.: Ляўданскі А. М. Кароткае паведамленне аб доследах культур эпохі жалеза ў БССР у 1930—1931 гг.—У кн.: Працы секцыі археалогіі Ін-та гісторыі Беларусі. Акад. навук. Мн., 1932, т. 3.
А. А. Егарэйчанка.

2556. МЕМАРЫЯЛЬНАЯ ДОШКА ПАДПОЛЬШЧЫКАМ (гіст.). На будынку бальніцы. Устаноўлена ў 1975 г.

У бальніцы з ліпеня 1941 г. да чэрвеня 1942 г. дзейнічала падпольная антыфашысцкая група, якая ўваходзіла ў склад Грэскага камуністычнага падполля. Створана галоўным урачом бальніцы Ю. Г. Войчыкам (кіраўнік) і фельчарам Беластоцкага гарнізонага шпітала І. Г. Каліноўскай, якая эвакуіравала параненых савецкіх воінаў і, трапіўшы ў акружанне, уладкавала іх у Грэскую бальніцу. У групу ўваходзілі 9 чалавек з ліку медыцынскага персаналу бальніцы і жыхароў вёскі. Падпольшчыкі лячылі параненых савецкіх воінаў, здабывалі ім зброю і перапраўлялі да партызан, перадавалі партызанам медыкаменты, дакументы, звесткі аб планах фашыстаў. У 1942 г. група была выяўлена гітлераўцамі. У лютым 1942 г. арыштаваны і расстраляны падпольшчыцы — медыцынскія сёстры Ф. Р. Тарасевіч (разам з маці і трыма дзёцьмі), А. Кавалёва (з дачкой), Г. Жук. 11.6.1942 г. арыштаваны і праз 3 дні расстраляны Ю. Г. Войчык.

Літ.: Пляшко І. Я. Пра што раскажала мемарыяльная дошка.—Помнікі гісторыі і культуры Беларусі, 1977, № 2.
А. Г. Шчарбагаў.

в. Гуляева, Ісернскі сельсавет

2557. МАГІЛА БАШУРЫ Канстанціна Захаравіча (гіст.). На могілках. Сувязны партызанскага атрада імя І. В. Сталіна 101-й брыгады імя Аляксандра Неўскага К. З. Башура загінуў 14.12.1943 г. У 1964 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Гутніца, Амговіцкі сельсавет

2558. МАГІЛА ПАРТЫЗАН МАТУСЕВІЧ П. М. І МАТУСЕВІЧ І. М. (гіст.). На могілках. Партызаны атрада імя Ф. Э. Дзяржынскага брыгады 95-й імя М. В. Фрунзе П. М. і І. М. Матусевічы загінулі ў 1943 г. У 1972 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2559. ПОМНІК У ГОНАР САВЕЦКІХ РАЗВЕДЧЫКАЎ (гіст.). За 0,5 км на паўночны захад ад вёскі.

У раёне вёскі з верасня 1942 г. да ліпеня 1944 г. дыслацыравалася разведгрупа штаба Заходняга (з красавіка 1944 г.—3-га Беларускага) фронту пад кіраўніцтвам старшага палітрука М. К. Купрыянава (псеўданімы — Коган, дзядзька Коля). Група ў складзе 5 чалавек закінута ў раён Слуцка 6.9.1942 г. Яна наладзіла сувязь з партызанамі атрада імя М. В. Фрунзе брыгады 225-й імя А. В. Суворова і хутка вырасла. Разведчыкі перадавалі каштоўную інфармацыю камандаванню Чырвонай Арміі. Апошнія месяцы акупацыі Беларусі разведчыкі змагаліся супраць ворага разам з партызанамі брыгады 95-й імя М. В. Фрунзе. М. К. Купрыянаў загінуў 2.6.1944 г. у баі каля в. Шантароўшчына.

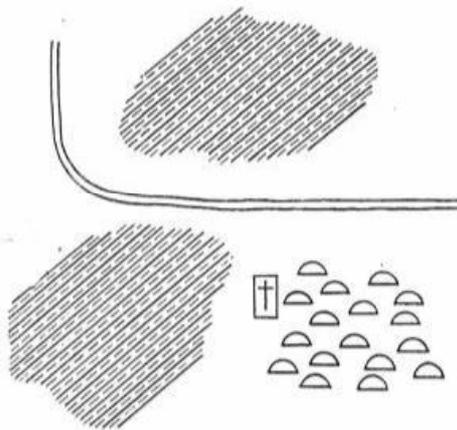
У 1974 г. у гонар разведчыкаў пастаўлена стэла.

Літ.: Грыцкевіч А. П. Древний город на Случи.—Мн.: 1985.

А. Г. Шчарбагаў.

в. Дальнія Бандары, Казловіцкі сельсавет

2560. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 8 воінаў, якія загінулі летам

2561. Курганны могільнік. План.

2567. Помнік на партызанскіх могілках.

1944 г. пры вызваленні раёна ад нямецка-фашысцкіх акупантаў. У 1965 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Еўлічы, Акцябрскі сельсавет

2561. КУРГАННЫ МОГІЛЬНІК (археал.). За 1,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, на могілках. 17 насыпаў вышыняй 1 м, дыяметрам каля 8 м. Выдому з 1924 г., абследаваў у 1979 г. Г. М. Залашка. Раскопкі не праводзіліся.

2562. МАГІЛА СТРАЛЬЧЭНІ Лідзіі Ігнатаўны (гіст.). На могілках. Партызанская сувязная атрада імя М. М. Громава брыгады 64-й імя В. П. Чкалава Л. І. Стральчэні загінула ў маі 1942 г. у барацьбе супраць нямецка-фашысцкіх акупантаў. У 1984 г. на магіле пастаўлена стэла.

2563. РАДЗІМА ФІЛІПОВІЧА Арцёма Мікітавіча (гіст.).

Беларускі савецкі інфекцыяніст, член-карэспандэнт АМН СССР (1960 г.), доктар медыцынскіх навук, прафесар (1951 г.) А. М. Філіповіч нарадзіўся 24.3.1901 г. у сялянскай сям'і. Член КПСС з 1946 г. Скончыў Петраградскую ваенна-фельчарскую школу (1917 г.), Ленінградскі медыцынскі інстытут (1926 г.). Працаваў з 1927 г. урачом у Барысаве, Мінску, Валагодскай вобл. У 1937—39 гг. загадваў інфекцыйным аддзяленнем 3-й Савецкай бальніцы ў Мінску, у 1939—51 гг.—кафедрай інфекцыйных хвароб Іжэўскага, у 1951—61 гг.—Мінскага медыцынскіх інстытутаў. Працы па праблемах дыягностыкі, лячэння бруцэлё-

зу, вострага сезоннага менінгіту і інш. інфекцыйных хвароб.

Памёр А. М. Філіповіч 28.12.1961 г. Пахаваны ў Мінску на Кальварыйскіх могілках. *А. Г. Шчарбатаў.*

в. Жылін Брод, Першамайскі сельсавет

2564. МАГІЛА АХВЯР ФАШЫЗМУ (гіст.). За 1 км на поўнач ад вёскі. Пахаваны 22 мірныя жыхары в. Беразінец, якіх 23.2.1943 г. расстралялі нямецка-фашысцкія карнікі. У 1975 г. на магіле пастаўлена стэла.

2565. МАГІЛА АХВЯР ФАШЫЗМУ (гіст.). За 3 км на поўнач ад вёскі. Пахаваны 9 жыхароў в. Задойба, якіх 23.2.1943 г. расстралялі і спалілі нямецка-фашысцкія карнікі. У 1975 г. на магіле пастаўлена стэла.

2566. МОГІЛКІ АХВЯР ФАШЫЗМУ (гіст.). За 1,5 км на поўдзень ад вёскі. У 24 магілах пахаваны 116 жыхароў былой в. Пераходы, якіх загіблі і спалілі 23.2.1943 г. нямецка-фашысцкія карнікі. На магілах пастаўлены абеліскі. Гл. таксама артыкул № 2673 «Месца спаленай вёскі».

2567. ПАРТЫЗАНСКІЯ МОГІЛКІ (гіст.). У цэнтры вёскі. У 13 магілах пахаваны 21 партызан брыгады 95-й імя М. В. Фрунзе і 225-й імя А. В. Суворова, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. Сярод пахаваных — славак Дзмітрый Тарабаш, які ў 1943 г. з групай славацкіх салдат перайшоў да партызан. У 1964 г. на могілках пастаўлены помнік — скульптура партызана, устаноўлены надмагіллі.

2568. ПОМНІК АХВЯРАМ ФАШЫЗМУ (гіст.). За 1,5 км на поўдзень ад вёскі. На ўшанаванне памяці жыхароў вёска Беразінец, Жылін Брод, Задойба, Крушнік, Палікараўка і Фадзееўка, загубленых нямецка-фашысцкімі акупантамі ў лютым 1943 г., у 1972 г. пастаўлены помнік — скульптура жанчыны.

2569. ПОМНІК У ГОНАР ПАРТЫЗАНСКАГА АТРАДА ІМЯ М. А. АСТРОЎСКАГА (гіст.). За 7 км на паўночны ўсход ад вёскі. У 1943—44 гг. тут дыслацыраваўся атрад імя М. А. Астроўскага партызанскай брыгады 225-й імя А. В. Суворова.

Атрад створаны 3.8.1943 г. у Грэскім р-не, на базе ініцыятыўнай групы на чале з Б. І. Багдановічам і інш., што была вылучана брыгадай 28.5.1943 г. Камандзіры атрада Б. І. Багдановіч (жнівень — верасень 1943 г.), І. Ф. Шпакоўскі (верасень 1943 г. — студзень 1944 г.), У. Я. Шпакоўскі (студзень — чэрвень 1944 г.); камісары І. Ф. Шпакоўскі (жнівень — верасень 1943 г.; выконваючы абавязкі), А. М. Міхайлаў (верасень 1943 г. — люты 1944 г.), П. Ф. Карончык (люты — чэрвень 1944 г.). Партызаны разграмілі варожы дот каля в. Ленькі, праводзілі дыверсіі на чыгунцы, узрывалі масты, грамілі гарнізоны, знішчалі сувязь і

жывую сілу ворага. На дзень злучэння 29.6.1944 г. з часцямі Чырвонай Арміі атрад налічваў 168 партызан.

У 1974 г. на месцы дыслакацыі атрада пастаўлена стэла. *А. Г. Шчарбатаў.*

в. Жылінка, Першамайскі сельсавет

2570. МАГІЛА ЗУБА Івана Міхайлавіча (гіст.). На могілках. Партызан атрада імя К. К. Ракасоўскага брыгады 95-й імя М. В. Фрунзе І. М. Зуб загінуў 13.4.1944 г. У 1955 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Заградзе, Паўстынскі сельсавет

2571. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 4 воіны, якія загінулі ў 1944 г. У 1984 г. на магіле пастаўлена стэла.

2572. ГАРАДЗІШЧА (археал.). За 1 км на паўднёвы захад ад вёскі, сярод поля. Пляцоўка памерам 82×80 м, вал поўнасьцю знівеліраваны. Адкрыў у 1929 г. С. А. Дубінскі, абследаваў у 1961 г. В. В. Сядоў, у 1978 г. А. А. Егарэйчанка. У культурным пласце 0,6 м знойдзены ляпная штрыхаваная кераміка, венчыкі ад посуду мілаградскага тыпу, але са штрыхоўкай, косці жывёл. Адносіцца да мілаградскай і штрыхаванай керамікі культур ранняга жалезнага веку.

Матэрыялы абследавання захоўваюцца ў Інстытуце гісторыі АН БССР. *Літ.: Дубінскі С. А. Доследы культур жалезнага перыяду на БССР у 1929 г. — Запіскі аддзела гуманітарных навук Беларус. Акад. навук, 1930, кн. 11. Працы археалагічнай камісіі, т. 2; Пობоль Л. Д. Славянскія дзрэнні Беларусі: (свод археалагічных помнікаў ранняга зарубінецкай культуры — сярэдзіны III в. да н. э. по пачатку II в. н. э.). — Мн., 1974; Кухаренко Ю. В. Помнікі жалезнага веку на тэрыторыі Палесся. — М., 1961. А. А. Егарэйчанка.*

2573. КУРГАННЫ МОГІЛЬНІК (археал.). За 1 км на захад ад вёскі, на ўскраіну леса. 18 насыпаў вышынёй 0,5—1,5 м, дыяметрам 5—12 м. Захаванасць добрая. Выявіў у 1961 г. В. В. Сядоў, абследаваў у 1983 г. А. А. Егарэйчанка. Раскопкі не праводзіліся.

2574. ПОМНІК У ГОНАР ВЫСТУПЛЕННЯ СЯЛЯН У 1908 г. (гіст.).

У цэнтры вёскі. На працягу некалькіх гадоў сяляне вёскі адмаўляліся плаціць нядоімкі мірскіх збораў. 5.2.1908 г. валасныя ўлады разам з паліцыяй спрабавалі спягнаць нядоімкі, зрабіць вопіс маёмасці жыхароў. Сяляне ўзброіліся камянямі і каламі і аказалі супраціўленне. У хваляванні прымаў удзел каля 150 сялян. Паліцыя забіла 5 і параніла 7 чалавек, 14 сялян былі арыштаваны і аддадзены пад суд.

У 1976 г. у памяць аб выступленні сялян устаноўлена стэла.

в. Задойба (не існуе), Першамайскі сельсавет

2575. МЕСЦА СПАЛЕНАЙ ВЁСКІ (гіст.). Вёска Задойба знаходзілася за

3 км на поўнач ад в. Жылін Брод. 23.2.1943 г. нямецка-фашысцкія карнікі загіблі 9 яе жыхароў, вёску (4 двары) спалілі. Пасля вайны не адраділася. Увекавечана ў мемарыяльным комплексе Хатынь.

в. Замосце, Покрашаўскі сельсавет

2576. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 6 воінаў Чырвонай Арміі, якія загінулі ў 1941 г. У 1975 г. на магіле пастаўлена стэла.

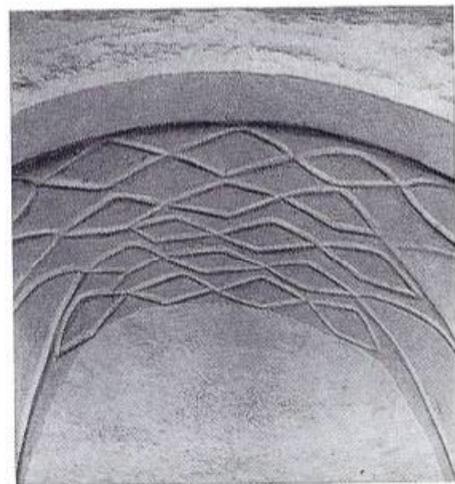
2577. ГАРАДЗІШЧА (археал.). За 3 км ад вёскі, на правым беразе р. Жалязніца (прыток Случы), улесе. Пляцоўка круглая, дыяметрам 50 м, умацавана кальцавым валам вышынёй 1,5 м. З паўднёвага боку прасочваюцца яшчэ 2 валы вышынёй 1,7 і 1,8 м, якія раздзяляюць роў глыбінёй 2 м. Вядома з канца 19 ст. Абследаваў у 1978 г. А. А. Егарэйчанка. Культурны пласт у шурфах 0,25 м. Знойдзены фрагменты ляпной гладкасценнай керамікі, шпакі. Адносіцца да ранняга жалезнага веку.

Матэрыялы абследавання захоўваюцца ў Інстытуце гісторыі АН БССР.

Літ.: Пობоль Л. Д. Славянскія дзрэнні Беларусі: (свод археалагічных помнікаў ранняга зарубінецкай культуры — сярэдзіны III в. да н. э. по пачатку II в. н. э.). — Мн., 1974.

2578. КАСЦЁЛ ЕЗУІТАЎ (архіт.). У цэнтры вёскі. Пабудаваны ў 1649 г. з цэглы з увядзеннем у муроўку буйных валуноў.

Будынак складаецца з квадратнага ў плане асноўнага аб'ёму, пяціграннай апсіды, асіметрычна ссунутай адносна падоўжнай восі храма, і больш высокага, падобнага на чацверыковую вежу бабінца. Да бакавых граней апсіды, размешчаных пад тупым вуглом да асноўнага аб'ёму, прылягаюць нізкія падоўжаныя прыбудовы сакрыцыяў. Усе аб'ёмы накрыты двухсхіль-

2578. Касцёл езуітаў. Фрагмент сцяпення алтарнай часткі.

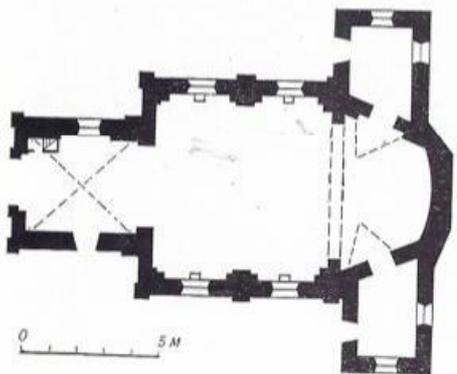

2579. Помнік землякам.

ным дахам з агульным вільчыкам. Сцены па перыметры будынка аяравае прафіляваны карпіз, які на асноўным аб'ёме і апсідзе дапоўнены фрызам. Вокны высокія, з паўцыр-

2578. Касцёл езуітаў.

2578. Касцёл езуітаў. План.

кульнымі і лучковымі завяршэннямі. Над вокнамі бабінца размешчаны скразныя праёмы званіцы. Галоўны фасад завершаны трохвугольным франтонам, уваход вырашаны ў выглядзе шырокага праёма з паўцыркульным завяршэннем, апрацаваны цаглянай муроўкай, што імітуе клінападобны руст. Над уваходам каменныя кранштэйны падтрымлівалі навес (не захаваліся). Плоскасці бакавых фасадаў расчлянены лапаткамі.

Унутры ніжні ярус вежы-бабінца перакрыты крывым скляпеннем. Над уваходам размешчаны хоры. Сцены асноўнага аб'ёму расчлянены глыбокімі нішамі-табернаклямі і пілястрамі. Столь плоская. Адзеленая ад залы шырокім праёмам алтарная частка крывалінейнага абрысу перакрыта цыліндрычным скляпеннем з распалубкамі. Скляпенне дэкарыравана лямпымі ромбападобнымі кесонамі з нізкім рэльефам.

У архітэктуры касцёла спалучаюцца рысы рэнесансу і ранняга барока.

Т. В. Габрусь, А. А. Міцянін.

2579. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). Каля будынка школы. На ўшанаванне памяці 197 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1973 г. пастаўлены помнік — скульптурная група: воін і партызан, аб'ява — стэлы з імёнамі загінуўшых.

2580. РАДЗІМА ПЛУГА АДАМА (гіст.). Польскі і беларускі пісьменнік і выдавец Адам Пług (сапр. Антоні Антонавіч Пяткевіч) нарадзіўся 23.10.1823 г. у сям'і дробнага шляхціца. У 1842 г. скончыў Слуцкую гімназію, у 1845—46 гг. вучыўся ў Кіеўскім універсітэце. З 1831 г. жыў у в. Жукаў Барок каля Стоўбцаў, дзе ў 1840 г. пасябраваў з У. Сыракомлем. Працаваў настаўнікам на Украіне, у Бесарабіі, супрацоўнічаў у прагрэсіўным часопісе «Gwiazda» («Звезда»), які выдаваўся ў Кіеве на польскай мове. У 1856 г. пабываў на радзіме, сустрэўся ў Мінску з В. Дунінам-Марцінкевічам (прысвяціў яму свой верш «Да В. Марцінкевіча, аўтара твораў на беларускім дыялекце»). Пасля паездкі на Беларусь А. Пług пасяліўся ў Жытоміры. За антыцарысцкую грамадска-палітычную дзейнасць зняволены ў 1864—66 гг. у турму. З 1874 г. жыў у Варшаве, дзе заснаваў літаратурна-асветніцкі беларускі гурток. Рэдагаваў часопіс «Kłosy» («Каласы»), дзе змясціў шмат матэрыялаў пра Беларусь, у 1891—1903 гг. галоўны рэдактар «Вялікай ўсеагульнай ілюстраванай энцыклапедыі».

Творчасць А. Плуга тэматычна і праблемна звязана з Беларуссю. Першае апавяданне напісаў у 1842 г. «Пра тое, як людзі час марнуюць». У вершаваных гутарках «Жукаў Барок» (1849 г.), у назме «Успаміны пра радзіму» («Айчынная песенька», 1856 г.),

2582. Помнік Ф. Э. Дзяржынскаму.

аповесцяў і раманах «Споведзь» (1849 г.), «Дзетабойца» (1850 г.), «Нянька» (1857 г.), «Дух і кроў» (1859 г.), «Афіцыяліст» (1866—67 гг.) апісаў беларускія краявіды, з асветніцка-дэмакратычных пазіцый пакаваў грамадскія ўзаемаадносіны, асудзіў розныя правы прыгонніцтва, ідэалізаваў сялянства. У зборніку «Калоссе з роднай нівы» (1856 г.) шырока выкарыстаў беларускі фальклор. Пісьменнік выступав у рэчышчы рамантычных традыцый — аповесці «Марцінхутарнік», вершаваных гутаркі «Бязрукі» і «Кіфар», паэма «Звар'яцелы». Потым эвалюцыянаваў да крытычнага рэалізму — раман «Бакалаўры», вершаваная гутарка «Сарока» (1867 г.). З напісаных у 1849 г. на беларускай мове апавяданняў захавалася адно — «Кручаная баба». Аўтар артыкулаў пра грамадскае і літаратурнае жыццё на Беларусі — «Некалькі ўражанняў з падарожжа на Літву» (1858 г.), «Уладзіслаў Сыракомля» (1862 г.), «Манюшка ў Мінску» (1896 г.). Перакладаў на польскую мову творы В. Дуніна-Марцінкевіча, Г. Гейна, В. Гюго, А. Мюэ, А. Пушкіна, У. Шэкспіра. Друкаваўся ў зборніку «Голас з Літвы» (1859 г.), які выходзіў у Мінску. Падрыхтаваў з В. Каратынскім выданне «Выбранай паэзіі» У. Сыракомлі (т. 1—5, 1890).

Памёр А. Пług у Варшаве 2.11.1903 г. Літ.: Мальдзіс А. І. Падарожжа ў XIX стагоддзе. — Мн., 1969. А. І. Мальдзіс.

в. Замошша, Рачкавіцкі сельсавет

2581. МАГІЛА НОВІК Ніны Антонаўны (гіст.). На могілках. Н. А. Новік загінула ў 1943 г. нямецка-фашысцкія акупанты. У 1973 г. на магіле пастаўлена стэла.

в. Заполле,
цэнтр Бокшыцкага сельсавета

2582. ПОМНІК ДЗЯРЖЫНСКАМУ Феліксу Эдмундавічу (гіст.). Каля будынка праўлення калгаса, што носіць яго імя; скульптура Ф. Э. Дзяржынскага ўстаноўлена ў 1974 г.

2583. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст., маст.). Насупраць будынка выканкома сельсавета. На ўшанаванне памяці 420 жыхароў вёсак Бокшыцы, Васілінкі, Гарадзішча, Гарохаўка, Забалоць, Загор'е, Заполле, Кухты, Малая Падзер, Малоткава, Міхайкі, Новая Ніва, Пропчыцы, Улапава, Ушаловічы, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1977 г. пастаўлены помнік (скульпт. У. Ананька; вышыня стэлы 5 м, даўжыня 8 м; бетон).

На невысокім насыпным кургане пастаўлена стэла, на якой рэльефныя выявы твараў 2 воінаў і жанчыны, на адваротным баку высечаны надпіс-прысвячэнне. Да кургана пракладзена мемарыяльная дарога з газонамі ў цэнтры, абпал якой паралельна размешчаны 12 пліт у форме раскрытых кніг з імёнамі загінуўшых. Да кургана вядуць таксама выкладзеныя шэрымі бетоннымі плітамі пешаходныя дарожкі, якія агінаюць яго з боку шашы і злучаюць усе элементы ансамбля.

Л. Г. Лапцэвіч, А. Г. Шчарбатаў.

в. Знамя, цэнтр сельсавета

2584. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). У цэнтры вёскі. На ўшанаванне памяці 153 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1968 г. пастаўлены помнік — скульптура жанчыны і стэла з імёнамі загінуўшых.

в. Іванаўскія Агароднікі,
Кіраўскі сельсавет

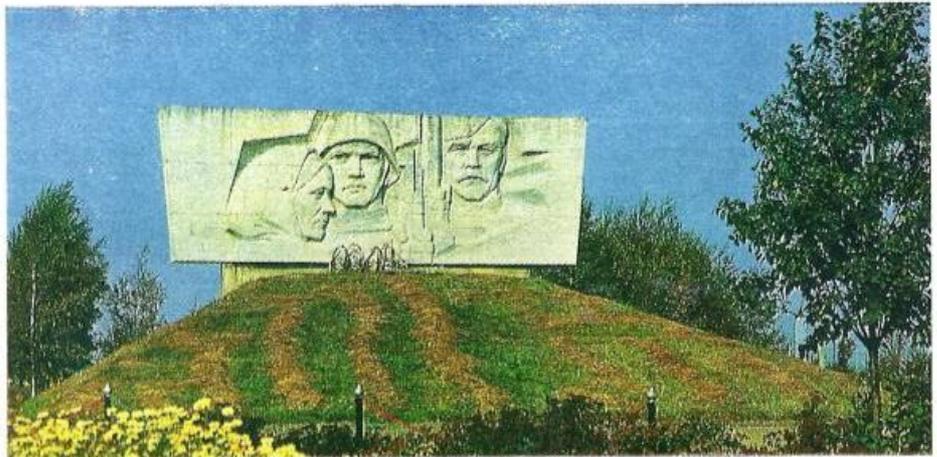
2585. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 7 воінаў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1964 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2586. РАДЗІМА БРУЯ Фёдара Піліпавіча (гіст.).

Герой Савецкага Саюза Ф. П. Бруй нарадзіўся 19.9.1907 г. у сялянскай

2583. Помнік землякам. Мемарыяльная дарога.

2583. Помнік землякам. Курган і стэла.

сям'і. Скончыў вышэйшыя афіцэрскія курсы «Выстрал» (1942 г.). Член КПСС з 1937 г. З 1929 г. у Чырвонай Арміі. У Вялікую Айчынную вайну з верасня 1942 г. на Варонежскім, потым на 1-м Украінскім франтах. Удзельнічаў у баях на Курскай дузе, у вызваленні Украіны. Вызначыўся ў баях на падыходзе да Кіева. 25—28.9.1943 г. батальён пад камандаваннем маёра Ф. П. Бруя вызваў некалькі населеных пунктаў, захапіў Труханаў востраў. Фарсіраваў Дняпро на поўнач ад Кіева, на захопленым плацдарме адбіў 10 контратак праціўніка, садзейнічаў паспяховай пераправе іншых часцей. Двойчы паранены Ф. П. Бруй кіраваў боем. Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 29.10.1943 г. Пасля вайны служыў у Савецкай Арміі, падпалкоўнік.

Памёр Ф. П. Бруй 17.1.1982 г. у г. Вішніца.

Літ.: Герои Советского Союза — уроженцы Минска и Минской области.— Мн., 1965; Твае героі, Слуцчына.— Мн., 1982; Навечно в сердце народном.— 3 пад.— Мн., 1984.

в. Івань, Кіраўскі сельсавет

2587. ГАРАДЗІШЧА (археал.). За 0,9 км на паўднёвы захад ад вёскі. Займае частку карэннага берага ручая Замэчак, які ўпадае ў р. Лакнея. Пляцоўка прамавугольная, памерам 78×73 м, з трох бакоў абмежавана валам вышыняй 3,8 м (з боку ручая вал не прасочваецца), які моцна пашкоджаны выбаркай грунту. Пляцоўка здзірванелая, зарасла хмызняком. Вядома з канца 19 ст., абледалі ў 1929 г. А. М. Ляўданскі, у 1950-я гады В. М. Мельнікоўская, у 1961 г. В. В. Сядоў, даследаваў у 1979, 1981—83 гг. А. А. Егарэйчанка.

Спачатку паселішча было неўмацаваным, пазней насыпаны земляны вал вышыняй 1,5, шырынёй 7,5 м. Унутры яго, бліжэй да вонкавага схілу, на

глыбіні 1 м прасочана драўляная канструкцыя з 2 пар бярвёнаў — умацаванне вала. На рубяжы н. э. вал быў падсыпаны (вышыня 3,8 м, шырыня да 15 м). Прасочаны сляды 4 наземных будышкаў. Адзін з іх — чатырхвугольны шматкамерны, слупавой канструкцыі, выцягнуты ўздоўж унутранага схілу вала. Памеры памяшканняў 6×4 м, 3,6×4,8, 4×3,7 м. Сцены з тошкіх бярвёнаў, ушугчаных у пазы вертыкальна ўкапаных слупоў дыяметрам 0,3—0,5 м. Адна з сцен шчыльна прымыкала да ўнутранага схілу вала, што, верагодна, садзейнічала яго ўмацаванню. Дах быў аднаскільны. У адным з памяшканняў выяўлены рэшткі агнішча ў выглядзе праслойкі зямлі, насычанай драўняным вугалем, пад якім была падкованадобная пляма загартаванага пяску. У ім знойдзены абпаленыя камяні і вялікая колькасць фрагментаў рабрыстых пасудзін культуры штрыхаванай керамікі. Яшчэ 2 пабудовы былі аднака-

2584. Помнік землякам.

мерныя, прамавугольнай формы, памерамі 2,4×5,3 і 8×2,6 м. Па цэнтры кароткіх сценак размяшчаліся ямы ад слупоў, якія падтрымлівалі двухсхільныя дахі. Відаць, гэтыя пабудовы мелі гаспадарчае прызначэнне. Чацвёртая пабудова, прамавугольнай формы, прасочана часткова (частка яе засталася за межамі раскопу). Яна заглыблена ў зямлю на 0,1 м і, верагодна, была зрубнай.

Знойдзена шмат ляпного посуду мілаградскай, зарубінецкай і штрыхаванай керамікі культур. Мілаградскі посуд прадстаўлены гаршкамі з прамым, адагнутым вонкі венчыкам і выпуклым тулавам, якое пераходзіць у круглаватае днішча, і паўсферычнымі пасудзінамі без пазначанага венчыка. Частка керамікі арнаментавана «жамчужнымі» адбіткамі, нанесенымі палачкай з унутранага боку венчыка ці шыякі, а таксама ямачнымі адбіткамі, размешчанымі ў адзін рад з вонкавага боку шыякі. Выяўлены фрагменты лішніх глянцаваных гаршкоў і місак зарубінецкай керамікі. Рэшткі аднаго глянцаванага гаршка маюць у верхняй частцы геаметрычны арнамент, выявы людзей.

Да культуры штрыхаванай керамікі адносяцца слоікавыя, слабаграфіляваныя пасудзіны і рабрыстыя гаршкі з невысокім венчыкам, часткова арнаментаваныя пазногцевымі запчыпамі і ямачнымі адбіткамі, нарэзкамі, нанесенымі на рэбры ці на венчыку. Ніжняя частка іх у большасці пакрыта штрыхоўкай. Сярод знаходак — жалезныя сярпы, кельт, праколкі, нажы, накіччакі каля, абломкі цугляў, брон-

2587. Гарадзішча.

2587. Сярпы і нажы з раскопак гарадзішча.

завыя бляшкі, пласціністыя і драццяныя кольцы, вокападобныя і трапецападобныя падвескі, ланцужкі, фібула ў «вочкі» 1 ст. н. э., пранізкі, дыскападобная падвеска з навершам у выглядзе галавы качкі, шкляныя пазалочаныя, белая пацеркі і пацерка з шэра-блакітнага шкла ў «вочкі», жалезныя псахападобныя шпількі, касцяныя дзяржаны. Гарадзішча адносіцца да ранняга жалезнага веку, датуецца 6 ст. да н. э.—2—3 стагоддзямі н. э.

Матэрыялы раскопак захоўваюцца ў Інстытуце гісторыі АН БССР.

Літ.: Описание церквей и приходоу Минской епархии... Слуцкий уезд.— Мн., 1879; Дубинский С. А. Доследы культуры жалезнага перыяду на БССР у 1929 г.— Запіскі аддзела гуманітарных навук Беларускага Акад. навук, 1930, кн. 11. Праца археалагічнай камісіі, т. 2; Егорейченко А. А. Іваньскае горадыцце.— У кн.: Древнерусское государство и славяне. Мн., 1983. А. А. Егорейчанка.

2588. МАГІЛА ІВАНОВА Яўгена Пятровіча (гіст.). На могілках. Партызан атрада імя І. В. Сталіна брыгады 101-й імя Аляксандра Неўскага Я. П. Іваноў загінуў 27.7.1943 г. У 1964 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Ізбудзішча, Вясейскі сельсавет

2589. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ І ПАРТЫЗАН (гіст.). На могілках. Пахаваны 5 воінаў і партызан, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1984 г. на магіле пастаўлена стэла.

в. Ісерна, цэнтр сельсавета

2590. БРАЦКАЯ МАГІЛА ПАРТЫЗАН (гіст.). На могілках. Пахаваны партызаны атрада імя 14 Слуцкіх партызан 64-й брыгады імя В. П. Чкалава А. М. Пратасевіч і А. К. Клязовіч, якія загінулі 28.6.1944 г. У 1963 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2591. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 3 воіны, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1984 г. на магіле пастаўлена стэла.

2592. МАГІЛА КАПАЦЭВІЧ Вольгі Цімафееўны (гіст.). На могілках.

Грамадская дзяўчка БССР В. Ц. Капацэвіч нарадзілася ў 1882 г. у сялянскай сям'і. Змагалася супраць банд Булак-Балаховіча. Удзельнічала ва Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўцы ў Маскве (1923 г.), у рабоце 1-га Усебеларускага з'езда сялянскіх батрачак і ў міжнародным кангрэсе жанчын-камуністак (1924 г.). Дэлегат VI (надзвычайнага, 1924 г.) і VII (1925 г.) Усебеларускіх з'ездаў Саветаў. Арганізатар аднаго з першых калгасаў імя І. У. Мічурына на Слуцчыне. У 1925 г. намеснік наркома сацыяльнага забеспячэння БССР. У Вялікую Айчынную вайну была партызанскай сувязной. Член ЦВК БССР (1924—25 гг.). Памерла В. Ц. Капацэвіч 9.2.1967 г.

У 1975 г. на магіле пастаўлены абеліск.

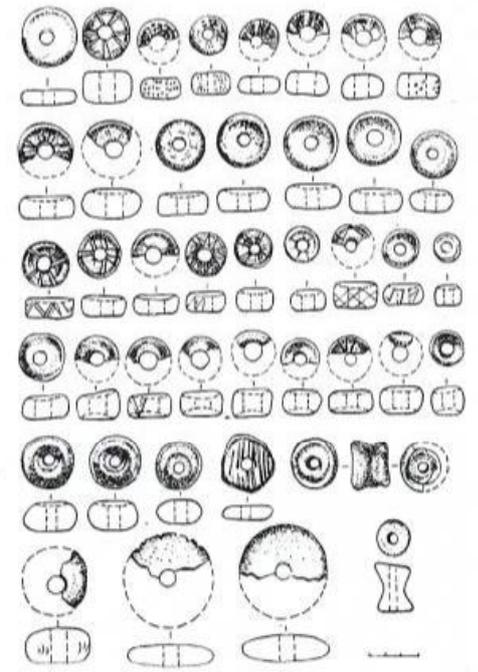
А. Г. Шчарбагаў.
2593. МАГІЛА КАРАКІ Яфіма Савіча (гіст.). На могілках. Сувязны партызанскага атрада імя 14 Слуцкіх партызан 64-й брыгады імя В. П. Чкалава Я. С. Карака загінуў 20.12.1943 г. У 1963 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2594. МАГІЛА САМУСЕВІЧА Мікалая Паўлавіча (гіст.). На могілках. Партызан атрада імя І. В. Сталіна 101-й брыгады імя Аляксандра Неўскага М. П. Самусевіч загінуў у ліпені 1943 г. У 1963 г. на магіле пастаўлены абеліск.

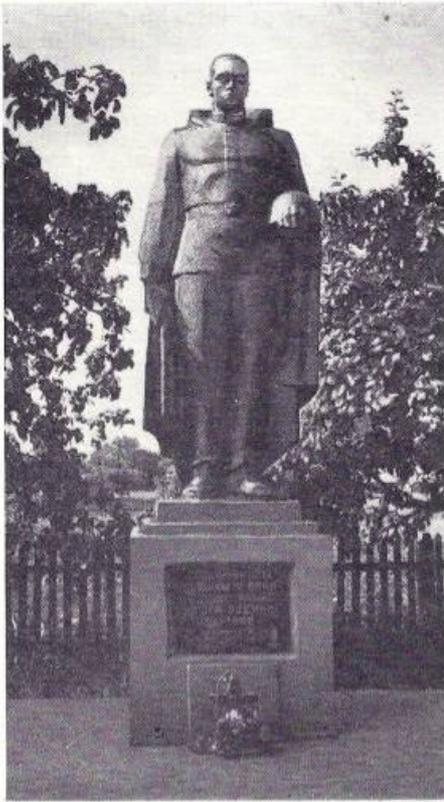
2595. МАГІЛА ХРЫСТАФОРВА Віктара Яфімавіча (гіст.). На могілках. Партызан атрада імя І. В. Сталіна 101-й партызанскай брыгады імя Аляксандра Неўскага В. Я. Хрыстафору загінуў у кастрычніку 1943 г. У 1970 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2596. МЕМАРЫЯЛЬНАЯ ДОШКА ПАДПЛЬШЧЫКАМ (гіст.). На будынку выканкома сельскага Савета, устаноўлена ў 1975 г.

У Вялікую Айчынную вайну ў вёсцы з студзеня 1942 г. да жніўня 1943 г. дзейнічала падпольная група. Яе стварыў і ўзначальваў камсамолец М. Д. Бялюко. У вёсках Працавічы і Гуляева дзейнічала падпольная група на чале з М. І. Луцэвічам. Патрыёты наладзілі сувязь з партызанамі, збіралі зброю, вялі разведку, рабілі дыверсіі. На базе гэтых груп у жніўні 1943 г. створаны партызанскі атрад

2587. Гліняныя прасліцы і грузікі з раскопак гарадзішча.

2600. Помнік землякам.

імя 14 Слуцкіх партызан (камандзір да красавіка 1944 г. М. Д. Бялько, загінуў; камісар Ф. Я. Змітровіч) 64-й бригады імя В. П. Чкалава.

А. Г. Шчарбатаў.

2597. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). За 1,5 км на ўсход ад вёскі, каля скрыжавання дарог Слуцк — Пагост — Ісерна. На ўшанаванне памяці 137 жыхароў вёсак Гуляева, Калініна, Нячаеўка, Ісерна, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1975 г. пастаўлены помнік — стэла з барэльефнымі выявамі партызана, воіна і партызанкі.

в. Кавержыцы, Рачкавіцкі сельсавет

2598. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 4 воіны Чырвонай Арміі, якія загінулі ў 1941 г. У 1978 г. на магіле пастаўлена стэла.

в. Казловічы, цэнтр сельсавета

2599. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 44 воіны, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. Сярод іх — воіны 151-га асобнага стралковага палка і 96-й гвардзейскай стралковай дывізіі. У 1964 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2600. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). Насураец будынка аддзялення сувязі. На ўшанаванне памяці 430 земля-

коў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1966 г. пастаўлена скульптура воіна.

2601. ПОМНІК КІРАВУ Сяргею Міронавічу (гіст.). У цэнтры вёскі. Бюст С. М. Кірава ўстаноўлены ў 1968 г.

в. Калініна, Ісерніскі сельсавет

2602. БРАЦКАЯ МАГІЛА ПАРТЫЗАН (гіст.). На могілках. Пахаваны партызаны атрада імя Дз. Ц. Гуляева бригады 101-й імя Аляксандра Неўскага І. Г. Крышталь, Р. П. Балашко, М. Ф. Казак, С. Г. Сагітаў, якія загінулі 5.9.1943 г. у баі супраць нямецка-фашысцкіх акупантаў. У 1962 г. на магіле пастаўлена стэла.

2603. МЕСЦА ГІБЕЛІ ГУЛЯЕВА Дзмітрыя Цімафеевіча (гіст.). На паўднёвай ускраіне вёскі.

5.9.1943 г. група партызан на чале з камандзірам 101-й бригады імя Аляксандра Неўскага Дз. Ц. Гуляевым накіроўвалася на баявое заданне. Каля в. Калініна (былая Панічы) сустрэла буйны атрад фашысцкіх карнікаў. Камандзір вырашыў прыняць бой, у ходзе якога партызаны знішчылі 47 карнікаў. Дз. Ц. Гуляеў быў тройчы паранены, але не пакінуў поле бою. Перамогу атрымалі партызаны. Камандзір загінуў у гэтым баі. 15.8.1944 г. Дз. Ц. Гуляеву прысвоена званне Героя Савецкага Саюза (гл. таксама артыкул № 2417 «Магіла Гуляева Дзмітрыя Цімафеевіча»).

У 1974 г. на месцы яго гібелі пастаўлена стэла.

Літ.: Сакевіч А. Д. Камбрыг Дзмітрый Гуляеў. — Помнікі гісторыі і культуры Беларусі, 1983, № 4; Грыцкевіч А. П. Древний город на Слуцч. — Мн., 1985.

в. Кальчыцы, Першамайскі сельсавет

2604. МАГІЛА ЛЯХА Пятра Ільіча (гіст.). На могілках. П. І. Лях у 1941 г. забіты нямецка-фашысцкімі захопнікамі. У 1958 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2605. МАГІЛА СТРАХОВІЧА Аляксандра Герасімавіча (гіст.). На могілках. Партызан атрада імя М. В. Фрунзе бригады 225-й імя А. В. Суворова А. Г. Страховіч загінуў 29.2.1944 г. У 1980 г. на магіле пастаўлена стэла.

в. Квасынічы, Бельцкі сельсавет

2606. МАГІЛА САВЕЦКАГА ВОІНА (гіст.). На могілках. Воін загінуў у ліпені 1941 г. У 1982 г. на магіле пастаўлена стэла.

2607. МАГІЛА СТРАПАНА Мікалая Іванавіча (гіст.). На могілках. Старшы лейтэнант 455-га палка М. І. Страпан загінуў 26.6.1941 г. У 1982 г. на магіле пастаўлена стэла.

в. Кірава, цэнтр сельсавета

2608. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ І ПАРТЫЗАН (гіст.). На могілках. Пахаваны 10 воінаў 4-га гвардзейскага кавалерыйскага корпу-

са і партызаны атрада імя 14 Слуцкіх партызан бригады 64-й імя В. П. Чкалава, якія загінулі ў 1943—44 гг. У 1964 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2609. МАГІЛА ВАСІЛЕВІЧА М. Д. (гіст.). На могілках. Партызан атрада «Жалыняк» 64-й бригады імя В. П. Чкалава М. Д. Васілевіч загінуў у 1943 г. у барацьбе супраць нямецка-фашысцкіх акупантаў. У 1981 г. на магіле пастаўлена стэла.

в. Клешава, Маяцкі сельсавет

2610. КУРГАННЫ МОГІЛЬНІК (археал.). За 0,5 км на паўночны захад ад вёскі, на правым беразе р. Лакнея. З насыпы дыяметрам 5—7 м, вышыняй 0,5—1 м. Вядомы з 1924 г. Абследаваў у 1979 г. Г. М. Залашка. Раскопкі не праводзіліся.

в. Краснае, Амговіцкі сельсавет

2611. БРАЦКАЯ МАГІЛА ПАРТЫЗАН (гіст.). На паўночна-ўсходняй ускраіне вёскі. Пахаваны партызаны атрада імя М. С. Кірава бригады 95-й імя М. В. Фрунзе А. Жукавец і Т. Жукавец, якія загінулі ў 1943 г. У 1980 г. на магіле пастаўлена стэла.

в. Краснае Сяло, Вясейскі сельсавет

2612. ПАШТОВАЯ СТАНЦЫЯ (архіт.). Каля аўтамабільнай дарогі Слуцк — Старыя Дарогі. Пабудавана ў сярэдзіне 19 ст. з цэглы і дрэва.

Комплекс узведзены паводле узору на праекта 1843 г. Складаецца з 3 аднапавярховых прамавугольных у плане будынкаў. Цяпер прытасаваны пад жыллё і гаспадарчыя памяшканні. Станцыйны дом мураваны і павернуты да дарогі падоўжным фасадам. Сцены члябіны вялікімі прамавугольнымі аконнымі праёмамі, галоўны ўваход (цяпер закладзены) вылучаны плоскім рызалітам з ганкам. На баках дома тарцом да шашы пастаўлены сіметрычна карэтная і пуны, выкананыя «заходняй» тэхнікай (драўляныя брусы ў мураваных «шулы»). Будынкі злучаны паміж сабой мура-

2612. Паштовая станцыя.

ванымі сценамі з брамамі і ўтвараюць падоўжную фронтальную кампазіцыю. Вулічны фасад атынкаваны. Дваровыя фасады бакавых пабудов без акон, тарцовыя — прарэзаны маленькімі квадратнымі аконнымі праёмамі.

Станцыя — помнік грамадзянскай архітэктуры з элементамі позняга класіцызму.

Т. В. Габрусь.

в. Круглае, Соракскі сельсавет

2613. МАГІЛА АХВЯР ФАШЫЗМУ (гіст.). За 1 км на ўсход ад вёскі, каля дарогі Кучына — Урэчча. Пахаваны 9 жыхароў вёскі, якіх у 1943 г. расстралялі нямецка-фашысцкія акупанты. У 1973 г. на магіле пастаўлена стэла.

в. Крушнік (не існуе), Першамайскі сельсавет

2614. МЕСЦА СПАЛЕНАЙ ВЕСКІ (гіст.). Вёска Крушнік знаходзілася за 2 км на поўдзень ад в. Палікараўка. 23.2.1943 г. фашысцкія карнікі загубілі жыхароў і спалілі вёску (14 двароў). Пасля вайны не адраділася.

в. Крывая Града, Гацуюцкі сельсавет

2615. ПМНІК У ГОНАР ПАРТЫЗАНСКАГА АТРАДА КАНСТАНЦІНАВА Міхаіла Пятровіча (гіст.) На ўсходняй ускраіне вёскі, каля в. Крывая Града з ліпеня 1941 г. да лютага 1942 г. дыслацыраваўся партызанскі атрад М. П. Канстанцінава.

Генерал-маёр М. П. Канстанцінаў, камандзір 6-й кавалерыйскай дывізіі, быў паранены ў баі 29.6.1941 г. і з групай воінаў застаўся на акупіраванай тэрыторыі. У верасні 1941 г. група злілася з партызанскім атрадам, які быў сфарміраваны ў ліпені 1941 г. на базе групы партыйна-савецкага актыву Грэскага раёна на чале з У. І. Зайцам і групы ваеннаслужачых, што не выйшлі з варожата тэлу, пад кіраўніцтвам М. М. Лібянкова. Камандзіры атрада: М. М. Лібянкоў (ліпень — верасень 1941 г.), М. П. Канстанцінаў (верасень 1941 г. — сакавік 1942 г.), П. М. Канавалаў (сакавік — ліпень 1942 г.), Д. А. Сцяяр (з ліпеня 1942 г.); камісар У. І. Заяц (ліпень 1941 г. — май 1942 г.). На пачатак лістапада 1941 г. атрад налічваў 40 чалавек. Першыя аперацыі правёў у Грэскім і Уздзенскім раёнах. Партызаны рабілі засады на пашы Мінск — Слуцк, праводзілі рейды па Грэскім, Мінскім раёнах, 14.2.1942 г. каля в. Гацукі Слуцкага раёна знішчылі больш за 70 фашысцкіх карнікаў, захапілі значныя тرافеі: мінамёт, 2 кулямёты, аўтаматы, вінтоўкі, боепрыпасы. У сакавіку 1942 г. атрад удзельнічаў у партызанскае злучэнне Мінскай вобласці, М. П. Канстанцінаў з красавіка да верасня 1942 г. ўзначальваў вясняна-аператыўную дзейнасць партызанскіх атрадаў Палескай

зоны, потым быў адкліканы на Вялікую зямлю і прыняў камандаванне 7-м гвардзейскім кавалерыйскім корпусам Чырвонай Арміі.

У 1974 г. у гонар партызанскага атрада М. П. Канстанцінава ўстаноўлена стэла.

Літ.: Калинин П. З. Партизанская республика.— 3 изд.— Мн., 1973; Денисевич А. Ю. Орлиное племя: Записки комсомольского работника.— Мн., 1972.

А. Г. Шчарбагаў.

в. Кублішча, Паўстынскі сельсавет

2616. МЕСЦА ЗАГУБЫ МІРНЫХ ЖЫХАРОЎ (гіст.). На паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі. Тут 17.6.1943 г. нямецка-фашысцкія акупанты расстралялі 33 жыхароў. У 1975 г. на месцы расстрэлу пастаўлена стэла.

в. Кучына, Амговіцкі сельсавет

2617. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На паўднёва-заходняй ускраіне вёскі, каля аўтамабільнай дарогі Слуцк — Бабруйск. Пахаваны 69 воінаў зводнага атрада 14-га механізаванага корпуса 4-й арміі пад камандаваннем палкоўніка І. В. Тутарышава, які 27.6.1941 г. вёў у гэтых мясцінах няроўны бой супраць 2 танкавых дывізіі ворага. У 1975 г. на магіле пастаўлены помнік — скульптурная кампазіцыя: воін і дзяўчына.

в. Лапацічы, Знаменскі сельсавет

2618. МЕМАРЫЯЛЬНАЯ ДОШКА БАЧКО Івану Іванавічу (гіст.). На будынку клуба. Устаноўлена ў 1974 г.

Удзельнік Грамадзянскай вайны І. І. Бачко нарадзіўся 2.2.1899 г. у в. Лапацічы. Член РСДРП(б) з 1917 г. У час акупацыі Слуцка (1919—20 гг.) войскамі буржуазнай Польшчы старшыня падпольнага камітэта партыі (псеўданім Іваноў), ўзначальваў барацьбу працоўных горада і павета супраць інтэрвентаў. Пасля вызвалення часцямі Чырвонай Арміі 15.7.1920 г. Слуцка І. І. Бачко — старшыня Слуцкага часовага павятовага Ваенна-рэвалюцыйнага камітэта. Памёр І. І. Бачко 4.1.1922 г. Пахаваны на Новадзявочых могілках у Маскве.

Літ.: Грицкевич А. П. Древний город на Слуцк.— Мн., 1985.

А. Г. Шчарбагаў.

2619. МЕМАРЫЯЛЬНАЯ ДОШКА УЛАСАЎЦУ Аляксандру Ігнатавічу (гіст.). Каля дома, дзе ён нарадзіўся. Устаноўлена ў 1970 г.

Герой Савецкага Саюза А. І. Уласавец нарадзіўся 8.8.1901 г. у сялянскай сям'і. Член КПСС з 1925 г. У 1928 г. скончыў Ленінградскую школу вясных зносін. У Грамадзянскае вайну ў партызанскім атрадзе ў Слуцкім павеце, з 1922 г. у Чырвонай Арміі. У Вялікую Айчынную вайну з ліпеня 1942 г. на Сталінградскім, Сцяпным, 2-м Украінскім, 1-м Беларускам франтах. Вызначыўся пры вызваленні Украіны. 224-ы гвардзейскі стралковы полк пад камандаваннем падпалкоў-

ніка А. І. Уласаўца 72-й стралковай дывізіі ў верасні 1943 г. фарсіраваў Днепро ў раёне Новы Орлік — Барадаўка Днепрапятроўскай вобл., захапіў і ўтрымліваў плацдарм, што садзейнічала паспяховаму развіццю наступлення. Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 26.10.1943 г. У 1943—44 гг. — намеснік камандзіра паветрана-дэсантнай дывізіі, потым начальнік штаба 5-й чыгуначнай брыгады.

А. І. Уласавец загінуў 23.1.1945 г. пры вызваленні Польшчы. Пахаваны ў Брэсце.

Літ.: Навечно в сердце народном.— 3 изд.— 1984; Герои Советского Союза.— уроженцы Минска и Минской области.— Мн., 1965.

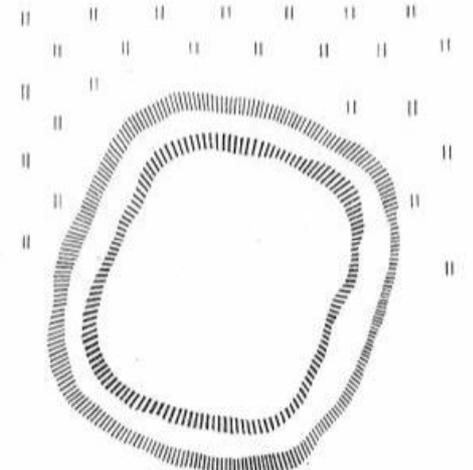
в. Леніна, цэнтр сельсавета

2620. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ І ПАРТЫЗАН (гіст.). На могілках. Пахаваны 12 воінаў і партызан, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. Сярод іх — воіны 162-га гвардзейскага стралковага, 363-га артылерыйскага, 881-га самаходнага артылерыйскага палкоў і 1 партызан брыгады 64-й імя В. П. Чкалава. У 1975 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2621. ГАРАДЗІШЧА (археал.). Мясцовая назва Замак. На паўночнай ускраіне вёскі на левым беразе р. Морач. Пляцоўка прамавугольная, з закругленымі вугламі, памерам 60×45 м,

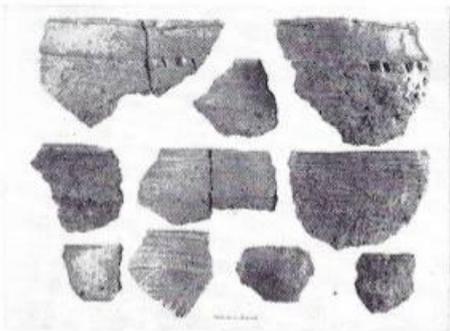

2621. Гарадзішча.

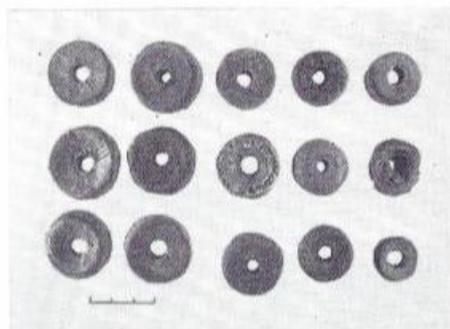

2621. Гарадзішча. План.

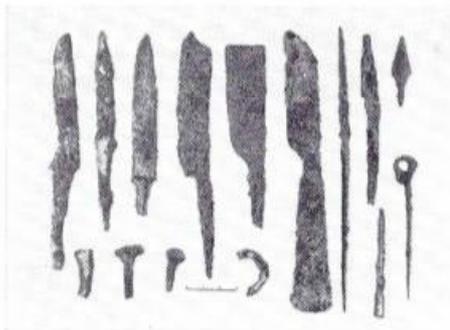
з усіх бакоў умацавана валам вышы-
пай 5 м, шырынёй 15 м і неглыбокім
ровам, які месцамі не прасочваецца.
Амаль палова вала часткова або поў-
насцю разбурана, пляцоўка значна
пашкоджана ямамі. Прарэзка вала па-
казала, што яго дасыпалі не менш як 3
разы. З боку пляцоўкі ў ім выяўле-
ны апаленыя драўляныя канструкцыі,
а ў яме ніжэй падэшвы — драўнінны
вугаль і кавалкі жалезнага шлаку.
Вядома з канца 19 ст. Абследаваў у
1973 г. А. А. Егарэйчанка, даследаваў
у 1980 г. М. Ф. Гурын на плошчы
216 м². Культурны пласт 0,4—0,5 м.
Знойдзены вялікая колькасць фраг-
ментаў грубаляшнай гладкасценнай,
штрыхаванай і ганчарнай керамікі,

2621. Фрагменты ганчарнага посуду з раскопак гарадзішча.

2621. Прасліцы з раскопак гарадзішча.

2621. Жалезныя вырабы з раскопак гарадзішча.

крыжык, а таксама жалезныя нажы,
наканечнікі стралы, посахападобная
шпілька, вырабы з бронзы, гліняныя
прасліцы і грузікі, у т. л. арнамен-
таныя, косці дзікіх і свойскіх жывёл,
вырабы з крэменю, кавалкі жалезнага
шлаку. У мацерыку было расчышчана
17 ям (5 з іх гаспадарчыя) і 2 круш-
ні камянёў, магчыма, ад агнішчаў.

Матэрыялы раскопак сведчаць, што
гарадзішча было на месцы неўмаца-
ванага паселішча і адносіцца да
культуры штрыхаванай керамікі ста-
ражытнарускага перыяду. Найбольш
інтэнсіўна яго выкарыстоўвалася ў
1-й палове 1-га тысячагоддзя н. э.

Матэрыялы раскопак захоўваюцца
ў Інстытуце гісторыі АН БССР.

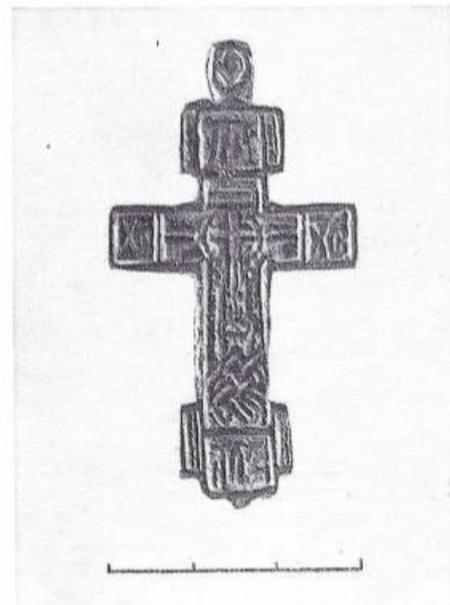
М. Ф. Гурын.

2622. МАГІЛА ГАРУНОВА Прохара
Яфімавіча (гіст.). На могілках. Стар-
шы лейтэнант 881-га самаходнага ар-
тылерыйскага палка П. Я. Гаруноў
загінуў 30.7.1944 г. У 1966 г. на магі-
ле пастаўлены абеліск.

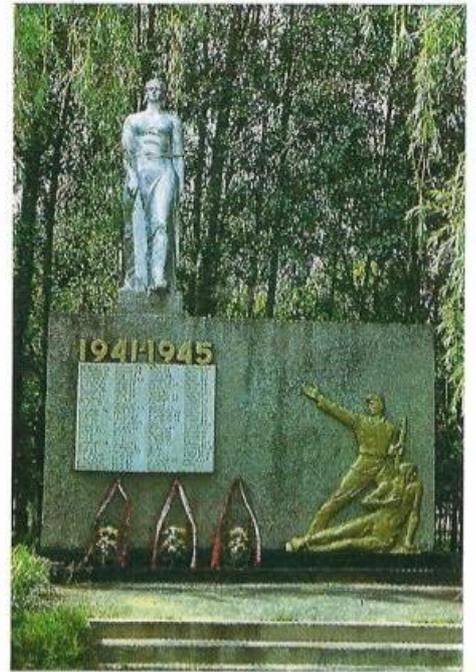
2623. ПМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.).
Каля будынка праўлення калгаса імя
К. Маркса. На ўшанаванне памяці 103
землякоў, якія загінулі ў Вялікую
Айчынную вайну, у 1970 г. пастаўле-
ны помнік — скульптура жанчыны.
На высокім пастамеце барэльефная
выява эпізоду бою і дошка з імёнамі
загінуўшых.

2624. ПМНІК НА МЕСЦЫ БОЮ
1812 г. (гіст.). У цэнтры вёскі, у скве-
ры.

27.1812 г. каля в. Раманава (цяпер
в. Леніна) адбыўся бой казацкага
корпуса пад камандаваннем генерала
ад кавалерыі М. І. Платава 2-й рус-
кай арміі (камандуючы генерал П. І.

2621. Крыжык з раскопак гарадзішча.

2623. Помнік землякам.

Баграціён) з напалеонаўскімі войска-
мі пад камандаваннем Жэрома Бана-
парта і князя Юзэфа Панятоўскага.
Казакі М. І. Платава, якія ўваходзілі
ў ар'егард рускай арміі, спынілі 4-ы
кавалерыйскі корпус генерала В. Н.
Латур-Мабура. Неўзабаве былі атака-
ваны 7 палкамі варожай кавалерыі,
пяхоты і артылерыі. У бой былі ўця-
гнуты значныя сілы французскай ар-
міі і ўсё рускі ар'егард. У выніку
поўнасцю разгромлены 1-ы конна-
егерскі полк праціўніка, які быў вы-
мушаны адступіць да в. Цімкавічы.
Рускія войскі ўзялі ў палон 20 афіцэ-
раў, да 300 малодшых афіцэраў і сал-
дат праціўніка. У гэтым баі вызначыў-
ся камандзір 1-га батальёна Ахтыр-
скага гусарскага палка падпалкоўнік
Дз. В. Давыдаў.

У 1962 г. на месцы бою ўстаноўле-
ны мемарыяльны знак.

Літ.: Грыцкевіч А. П. Древний го-
род на Случи.— Мн., 1985.

А. Г. Шчарбагаў.

2625. РАДЗІМА ТЭРАЎСКАГА Ула-
дзіміра Васілевіча (гіст.).

Беларускі савецкі харавы дырыжор,
кампазітар і фалькларыст У. В. Тэ-
раўскі нарадзіўся 11.11.1871 г. у мяс-
тэчку Раманава (цяпер в. Леніна) у
сялянскай сям'і. Дырыжорскую дзей-
насць пачаў у 16—17 гадоў. З 1890 г.
служыў у розных дзяржаўных уста-
новах, адбываў вайсковую павіннасць.
У юнацкія гады спяваў у капэле Дз.
Агрэнева-Славянскага, дырыжыраваў
аматарскімі хорамі Шайтанскага і
Білімбаеўскага чыгуналіцейных заво-
даў на ўрале. У 1901 г. вярнуўся на

2624. Помнік на месцы бою 1812 г.

Беларусь, працаваў у Мінску як хормайстар і настаўнік спеваў. У 1914 г. стварыў у Мінску адзін з першых беларускіх харавых калектываў, рэарганізаваны ў 1917 г. у Беларускае народнае хор, які выступаў з канцэртамі па рэспубліцы, удзельнічаў у драматычных спектаклях. У 1917—20 гг. узначалваў музычную частку Першага таварыства беларускай драмы і камедыі, з 1920 г. да 1935 г. хормайстар Беларускага дзяржаўнага тэатра (БДТ-1). У. В. Тэраўскім напісана музыка да п'ес «Вязніная кроў» У. Галубка (1918 г.), «На Купалле» М. Чарота (1921 г.), «Машэка» і Кастусь Каліноўскі (1923 г.), «Каваль-ваявода» і «Кар'ера Брызгаліна» (1925 г.) Е. Міровіча і інш. Аўтар песень, рамансаў на вершы Я. Купалы, З. Вядулі, М. Чарота і інш., апрацовак беларускіх народных песень, якія часткова ўвайшлі ў зборнікі «Беларускі спеўнік...» (1921 г.), «Беларускі лірнік» (1922 г.) і інш.

Памёр У. В. Тэраўскі 10.11.1938 г.
Літ.: Зубрыч І. Харавая творчасць беларускіх кампазітараў 20-х гадоў.— У кн.: Беларускае мастацтва. Мн., 1962, в. 3.
А. Р. Шчарбагаў.

в. Ленькі, Покрашаўскі сельсавет

2626. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 4 воіны, якія загінулі ў 1941 г. У 1975 г. на магіле пастаўлена стэла.

2627. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 6 воінаў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1975 г. на магіле пастаўлена стэла.

2628. МАГІЛА САВЕЦКАГА ВОІНА (гіст.). На могілках. Воін загінуў у 1941 г. У 1984 г. на магіле пастаўлены помнік.

2629. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). У цэнтры вёскі, каля будынка шко-

лы. На ўшанаванне памяці 142 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1984 г. пастаўлены помнік — скульптура воіна і пліта з імёнамі загінуўшых.

2630. ПОМНІК ЛЕНІНУ Уладзіміру Ільічу (гіст.). Каля будынка клуба. Бюст У. І. Леніна ўстаноўлены ў 1961 г.

2631. ПОМНІК НА МЕСЦЫ БОЮ 1943 г. (гіст.). На ўсходняй ускраіне вёскі, каля аўтамабільнай дарогі Мінск — Слуцк. 10.6.1943 г. група партызан (з жніўня 1943 г. — атрад імя Мікалая Астроўскага брыгады 225-й імя А. В. Суворова; камандзір атрада Б. І. Вагдановіч, камісар І. Ф. Шпакоўскі) знішчыла нямецкі дот, яго варту, захапіла зброю і боепрыпасы. У 1974 г. на месцы бою пастаўлены мемарыяльны знак.

в. Лесуны, Казловіцкі сельсавет

2632. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 8 воінаў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1964 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Лошыца, Вясейскі сельсавет

2633. МАГІЛА ЗАЙЦАВА Івана Фёдаравіча (гіст.). На могілках. Сяржант Чырвонай Арміі І. Ф. Зайцаў загінуў у 1941 г. У 1967 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Лучнікі, Сяражскі сельсавет

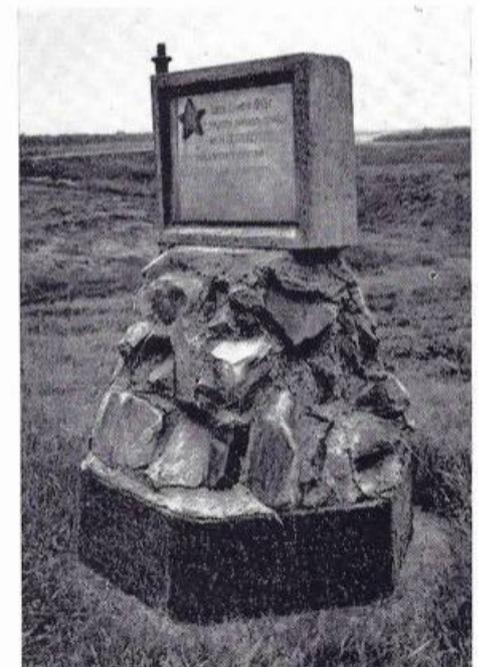
2634. МЕМАРЫЯЛЬНАЯ ДОШКА БРАТАМ БАСАЛЫГАМ (гіст.). На будынку Дома культуры. Устаноўлена ў 1984 г. на ўшанаванне памяці прафесійных рэвалюцыйна-рабочых братаў Басалыгаў — Дзмітрыя Мікалаевіча і Канстанціна Мікалаевіча.

Дзмітрый Мікалаевіч (партыйны псеўданім — Ігнат, Уралскі, Ігнатарскі) нарадзіўся 15(27).11.1884 г. у в. Варкавічы Слуцкага р-на ў сям'і фельчара. У рэвалюцыйным руху пачаў удзельнічаць у час вучобы ў Харкаўскім тэхналагічным інстытуце. Член КПСС з 1904 г. У Рэвалюцыю 1905—07 гг. арганізаваў і кіраваў баявой дружнай у Харкаве. З 1906 г. веў нелегальную партыйную работу ў Севастопалі, Пермі, Екацярынбургу. Дэлегат V (Лонданскага) з'езда РСДРП (1907 г.). Неўзабаве быў арыштаваны і зняволены ў Харкаўскую турму (1908 г.). Пасля 1910 г. вучыўся на юрыдычным факультэце Маскоўскага ўніверсітэта, у школе-студыі МХАТ, працаваў на кінафабрыцы А. Ханжанкова і веў палітычныя заняткі з рабочымі Прэсні і Мыцішчаў. У час Кастрычніцкай рэвалюцыі старшыня палкавога камітэта на фронце, у Грамадзянскую вайну камісар 1-й брыгады 47-й стралковай дывізіі, потым начальнік аддзела мастацтва Паўночна-Каўказскай ваеннай акругі. У 1920—21 гг. працаваў

2629. Помнік землякам.

загадчыкам Цэнтральнага ўпраўлення тэатраў Наркамасветы РСФСР, у 1923—26 гг. старшыня праўлення акцыянернага таварыства «Пралетарскае кіно». У 1924 г. па даручэнню ЦК РКП(б) у складзе групы кінаробітнікаў здымаў на кінастужку пахаванне У. І. Леніна. Сцэнарыст і рэжысёр шэрагу кінафільмаў: «Са змроку царызму» (1917 г.), «Зьяненне свабоды» (1917 г.), «Барацьба за ўльтыматум» (1923 г.), «Чырвоны тыл» (1924 г.) і інш. Фільмам «З іскры — полымя» (1924 г.) і «Мусульманка» (1925 г.) прысуджаны залатыя медалі на Парыжскай выстаўцы 1925 г. (апошні прайшоў на экраны 22 замежных краін). У 1938—41 гг. Дз. М. Басалыга кі-

2631. Помнік на месцы бою 1943 г.

2635. Помнік землякам.

раваў аддзелам навуковай прапаганды ў Трацякоўскай галерэі. У Вялікую Айчынную вайну ў Чырвонай Арміі, камісар маскоўскіх зборных пунктаў. У 1944—45 гг. выкладчык Вышэйшай дыпламатычнай школы пры Міністэрстве замежных спраў СССР.

Памёр Дз. М. Басалыга 15.4.1969 г. у Маскве.

Канстанцін Мікалаевіч (партыйныя псеўданімы — Дальні, Іван) нарадзіўся 18.5.1887 г. у в. Варкавічы Слуцкага р-на ў сям'і фельчара. Да рэвалюцыйнага руху далучыўся ў гады вучобы ў Харкаўскім рэальным вучылішчы. Член КПСС з 1905 г. У Рэвалюцыю 1905—07 гг. член ваенна-баявога штаба ў Харкаве, Севастопальскага к-та РСДРП і рэдакцыі яго органа — газеты «Солдат». Вёў нелегальную партыйную работу ў Харкаве, Адэсе, Екацярынадары, Севастопалі. У 1906 г. адзін з арганізатараў і выканаўцаў знішчэння ў Севастопалі 40 тамоў судовых спраў на працэсу лейтэнанта Шміта. У выніку было выратавана жыццё многіх матросаў крэйсера «Ачакаў», удзельнікаў паўстання ў лістападзе 1905 г. У 1907 г. дэлегат V (Лонданскага) з'езда РСДРП, прывёз у Лондан У. І. Леніну мандат дэлегата ад большавікоў Усолля (Верхне-Каменскага Камітэта РСДРП). У 1915 г. арыштаваны і сасланы ў Омск. Удзельнік Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 г. Потым працаваў на адказнай савецкай рабоце ў Омску, Краснадары, Севастопалі. У Вялікую Айчынную вайну у народным апалчэнні Севастопаля, быў кантужаны. Пасля вайны працаваў у

Стаўрапалі. Памёр К. М. Басалыга 9.9.1963 г. у Стаўрапалі.

Літ.: Ілюкевіч Л. А. У Слуцкім краязнаўчым. — Помнікі гісторыі і культуры Беларусі, 1977, № 4; Пастрон Р. Я. Вуліца Басалыгаў. — Тамсама, 1983, № 1. А. Г. Шчарбагаў.

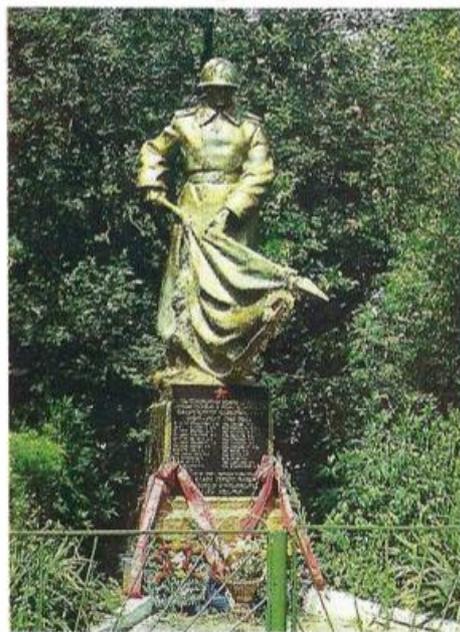
2635. **ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ** (гіст.). На паўночнай ускраіне вёскі. На ўшанаванне памяці 200 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1970 г. пастаўлены помнік — скульптурная кампазіцыя: воін, партызан і партызанка, на пастаменце — імёны загінуўшых.

в. Лявішча (не існуе), Амговіцкі сельсавет

2636. **МЕСЦА СПАЛЕНАЙ ВЁСКІ** (гіст.). Вёска Лявішча знаходзілася за 1,5 км на паўднёвы захад ад в. Чырвоная Старонка. У студзені 1943 г. нямецка-фашысцкія карнікі загінулі 50 яе жыхароў, вёску (28 двароў) спалілі. Пасля вайны не адраділася. У 1982 г. на месцы былой вёскі пастаўлена стэла. Увекавечана ў мемарыяльным комплексе Хатынь.

в. Лядна, Рачкавіцкі сельсавет

2637. **БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ** (гіст.) На ўсходняй ускраіне вёскі. Пахаваны 44 воіны, якія загінулі ў чэрвені — ліпені 1944 г. пры вызваленні р-на ад нямецка-фашысцкіх акупантаў. Сярод пахаваных — воіны 54-й гвардзейскай стралковай дывізіі, 161-га і 162-га гвардзейскага стралковых палкоў, 125-га артылерыйскага палка. У 1955 г. на магіле пастаўлены помнік — скульптура воіна

2637. Помнік на брацкай магіле савецкіх воінаў.

2642. Помнік землякам.

са схіленым сцягам, на пастаменце — імёны загінуўшых.

2638. **МАГІЛА КУРАПЕЯ** Давыда Пейсахавіча і **ХОСЬДА** Яфіма Ніснавіча (гіст.). На могілках. Савецкія воіны Д. П. Курапей і Я. Н. Хосьд загінулі ў 1941 г. У 1974 г. на магіле пастаўлена стэла.

в. Маглышы, Кіраўскі сельсавет

2639. **БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ** (гіст.). На могілках. Пахаваны 4 воіны 295-га гвардзейскага стралковага палка 96-й гвардзейскай стралковай дывізіі радавыя Г. А. Валіеў, Ш. Г. Кучаба, Я. П. Казбах, І. П. Рэўко, якія загінулі ў ліпені 1944 г. пры вызваленні вёскі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У 1964 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Малышэвічы, Рачкавіцкі сельсавет

2640. **МАГІЛА БІРЫЧА** І. І. (гіст.). На могілках, І. І. Бірыч расстраляны ў 1943 г. нямецка-фашысцкімі акупантамі. У 1974 г. на магіле ахвяры фашызму пастаўлена стэла.

2641. **МАГІЛА ГАЯКА** А. Х. (гіст.). На могілках. Воін Чырвонай Арміі А. Х. Гаяк загінуў у 1944 г. У 1974 г. на магіле пастаўлена стэла.

2642. **ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ** (гіст.). За 1 км на захад ад вёскі. На ўшанаванне памяці 266 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1975 г. пастаўлены помнік — скульптура жанчыны і стэла з імёнамі загінуўшых.

2649. Помнік землякам.

в. Машчыцы, Акцябрскі сельсавет

2643. КУРГАННЫ МОГІЛЬНІК (археал.). За 2 км на поўдзень ад вёскі, сярод поля. 4 насыпы вышынёй каля 2 м, дыяметрам 7—8 м. Вядомы з 1924 г. Абследаваў у 1979 г. Г. М. Залашка. Раскопкі не праводзіліся.

в. Маяк, цэнтр сельсавета

2644. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). Каля будынка праўлення калгаса «Маяк». На ўшанаванне памяці 141 земляка, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1974 г. пастаўлены помнік — скульптуры воіна і дзяўчынкі.

в. Мелітонава, Сорагекі сельсавет

2645. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 3 воіны 35-й механізаванай брыгады: малодшы сяржант У. А. Кандраценка, малодшы сяржант А. Я. Ермакоў і радавы С. П. Усаў, якія загінулі ў 1944 г. у баях супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У 1967 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Мерашыно, Паўстынскі сельсавет

2646. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). Насупраць будынка клуба. На ўшанаванне памяці 25 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1974 г. пастаўлены помнік — скульптура воіна.

в. Міхайні, Бокшыцкі сельсавет

2647. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Паха-

ваны 2 воіны, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1975 г. на магіле пастаўлена стэла.

в. Мусячы, Маяцкі сельсавет

2648. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). На паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі. На ўшанаванне памяці 109 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1978 г. пастаўлены помнік — скульптура воіна.

в. Мялешкі, Вясейскі сельсавет

2649. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). Каля будынка праўлення калгаса імя М. І. Калініна. На ўшанаванне памяці 124 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1967 г. пастаўлены помнік — на агульным стылабаце скульптура воіна, стэла з надпісам-прывячэннем, на пастаменце дошкі з імёнамі загінуўшых.

в. Набушава, Вясейскі сельсавет

2650. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ І ПАРТЫЗАН (гіст.). На могілках. Пахаваны 19 воінаў, якія загінулі 26.6.1941 г., і 2 партызаны Вялікай Айчынай вайны. У 1967 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2651. КУРГАН (археал.). За 1 км на поўнач ад вёскі. Вышыня 1,5 м, дыяметр 6 м. Захаванаць добрая. Вядомы з 1924 г., абследаваў у 1979 г. Г. М. Залашка.

2652. МАГІЛА КАВАЛЬСКАГА Вячаслава Віктаравіча (гіст.). На могілках. В. В. Кавальскі загіблены 23.9.1943 г. нямецка-фашысцкімі акупан-

тамі. У 1967 г. на магіле ахвяры фашызму пастаўлены абеліск.

2653. МАГІЛА КАВАЛЬСКАГА Спяпана Пятровіча (гіст.). На могілках. С. П. Кавальскі загіблены ў 1943 г. нямецка-фашысцкімі акупантамі. У 1967 г. на магіле ахвяры фашызму пастаўлены абеліск.

в. Навадворцы, Кіраўскі сельсавет

2654. МЕМАРЫЯЛЬНАЯ ДОШКА ПАППОЛЬШЧЫКАМ (гіст.). Вул. М. Радзюка, на скрыжаванні дарог Кляпчаны — Кірава. Устаноўлена ў 1974 г.

У Вялікую Айчынную вайну з кастрычніка 1941 г. у вёсцы дзейнічала падпольная партыйна-камсамольская група пад кіраўніцтвам камуніста М. І. Багунова, у якую ўваходзілі К. П. Станкевіч, М. Н. Станкевіч, Н. М. Марозава, усяго 18 чалавек.

У верасні 1941 г. камсамалец М. Г. Радзюк арганізаваў у вёсцы і ўзначаліў падпольную патрыятычную групу моладзі. У групу ўваходзілі камсамольцы У. Хіль, М. Сакаловіч, С. Кулік, І. Бабуравіч, А. Радзюк, Л. Радзюк, Я. Радзюк, І. Праскаловіч і інш. Дзейнасць групы накіроўвалі камуністы А. Дэ. Фамін і М. І. Багуноў. З снежня 1941 г. група дзейнічала ў складзе Слуцкага камуністычнага падполля. Патрыёты збіралі зброю, распаўсюджвалі зводкі Саўінфармбюро, вялі разведку. Падпольшчыкі М. Г. Радзюк і М. Сакаловіч уладкаваліся ў паліцыю з мэтай здабываць інфармацыю аб плануемых карных экспедыцыйных супраць партызан. У сакавіку 1943 г. частка патрыётаў пайшла ў партызаны. Некаторыя, у т. л. М. і А. Радзюкі, М. Сакаловіч загінулі ў барацьбе з ворагам.

2655. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). Каля будынка праўлення калгаса «Першае мая». На ўшанаванне памяці 475 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1967 г. пастаўлены помнік — скульптура воіна.

в. Ніва, Першамайскі сельсавет

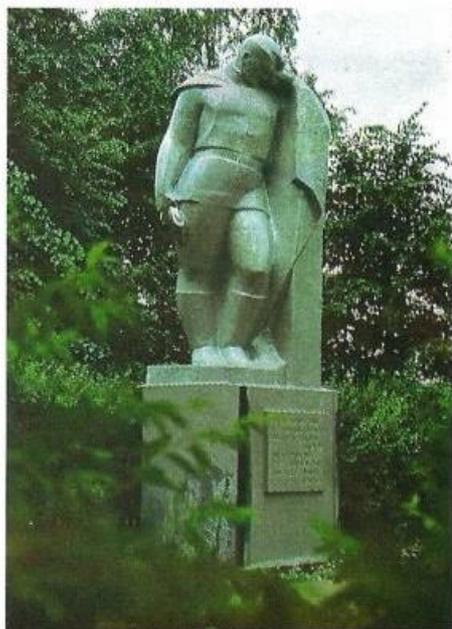
2656. КУРГАННЫ МОГІЛЬНІК (археал.). За 2 км на поўнач ад вёскі, у лесе. 40 насыпаў вышынёй 0,7—2 м, дыяметрам 6—12 м. Частка з іх пашкоджана ямамі. Выявіў і абследаваў у 1985 г. А. А. Егарэйчанка. Раскопкі не праводзіліся.

в. Новая Ніва, Бокшыцкі сельсавет

2657. МАГІЛА МЕЛЯШКЕВІЧА Юліяна Вікенцьевіча (гіст.). На могілках. Партызан атрада імя М. В. Фрунзе 225-й партызанскай брыгады імя А. В. Суворова Ю. В. Меляшкewіч загінуў 7.3.1943 г. У 1945 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Новы Гуткоў, Амговіцкі сельсавет

2658. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахава-

2655. Помнік землякам.

ны воіны Кудрашоў, Г. Р. Масакоўскі, М. Т. Пірфімовіч, Тушканаў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1964 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2659. МАГІЛА ІВАШКЕВІЧА Іосіфа Францавіча (гіст.). На могілках. Партызан атрада імя М. В. Фрунзе брыгады 225-й імя А. В. Суворова І. Ф. Івашкевіч загінуў 23.5.1943 г. У 1953 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Новыя Рачкавічы,
цэнтр Рачкавіцкага сельсавета

2660. РАДЗІМА ЗАЛЕСКАГА Браніслава Францавіча (гіст.).

Польскі і беларускі мастак, пісьменнік і грамадскі дзеяч, член-карэспандэнт АН у Кракаве (1873 г.) Б. Ф. Залескі (псеўданім Літвін) нарадзіўся ў 1819 г. у сям'і дробнага шляхціца. Вучыўся ў Дэрптцкім (Гартускім)

універсітэце, удзельнічаў у нелегальных студэнцкіх гуртках. За гэта паводле прыговору Віленскага ваеннага суда ў 1847 г. здзіцелены радавым у салдаты і сасланы ў Арэнбург, потым у Хіву, Туркестан. У сувязі пазнаёміўся з Т. Р. Шаўчэнкам, якому дапамагаў афармляць матэрыялы Аральскай экспедыцыі, з мая па верасень 1851 г., разам з ім удзельнічаў як рысавальшчык у экспедыцыі на гарах Каратау. У 1853—59 гг. перапісваўся з Т. Р. Шаўчэнкам (захавалася 26 лістоў перапіскі). Сустрэкаўся з ім восенню 1859 г. у Пецярбургу. Т. Р. Шаўчэнка прысвяціў Б. Ф. Залескаму апавесць «Княгіня» і верш «Як мы былі яшчэ казакамі». У 1856 г. вярнуўся у Рачкавічы, дзе стварыў шэраг пейзажаў.

У пачатку 1860-х гадоў эміграваў за мяжу. Нядоўга жыў у Дрэздэне і Рыме, пасяліўся (верагодна ў 1862 г.) у Парыжы. Памагаў паўстанцам 1863—64 гг. у закупцы зброі. З 1866 г. сакратар Гісторыка-літаратурнага таварыства і рэдактар яго «Штогоднікаў», з 1868 г. дырэктар польскай бібліятэкі ў Парыжы. У 1865 г. у Парыжы выпусціў ілюстраванае 22 афортамі выданне «Жыццё кіргізскіх стэпаў», у распаўсюджанні якога згадзіўся прыняць удзел А. Герцэн. У 1866 г. апублікаваў успаміны «Польскія выгнаннікі ў Арэнбургу» аб прабыванні аўтара ў сувязі з рускімі і ўкраінскімі рэвалюцыйнымі дэмакратамі, а таксама ўспаміны пра сучаснікаў. Стварыў афарты «Калізей у Рыме» (1864 г.), «Від Сан-Мало», малюнкі пра паўстанне 1863—64 гг. — «Серакоўскі ў турме» (1863 г.) і інш., пейзажы — «Паток у Ціролі» і інш., ілюстрацыі да кніг.

Памёр Б. Ф. Залескі 2.1.1880 г. у Ментане.

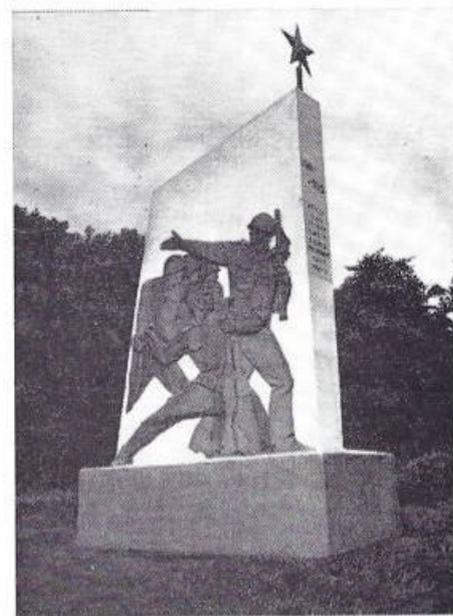
Літ.: Александрович С. Старонні братняй дружбы.— Мн., 1960; Т. Г. Шевченко в воспоминаниях современников.— М., 1962. А. І. Мальдзіс.

в. Падлессе, Ленінскі сельсавет

2661. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). За 2 км на паўднёвы захад ад вёскі. На ўшанаванне памяці 108 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1967 г. пастаўлены помнік — стала з надпісам-прысвячэннем. На 2 плоскаснях яе барэльефныя выявы: маці праводзіць сыноў на вайну, эпізод бою. Побач — пліта з імёнамі загінуўшых.

в. Падліцы, Сяражскі сельсавет

2662. КУРГАННЫ МОГІЛЬНІК (археал.). За 1 км на ўсход ад вёскі, уздоўж чыгункі. 70 насыпаў вышынёй 0,5—1,5 м, дыяметрам 4—8 м выцягнуты ў адну лінію з захаду на ўсход. Вядомы з 1924 г. Абследавалі ў 1979 г. Г. М. Залашка, у 1985 г. А. А. Егарэйчанка. Раскопкі не праводзіліся.

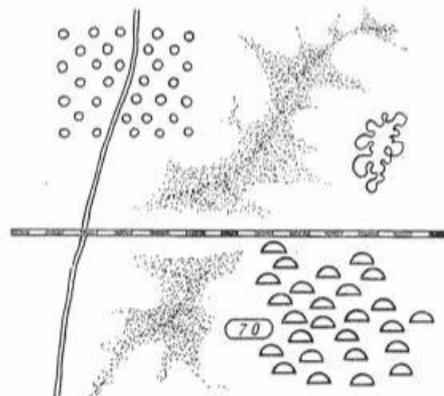
2661. Помнік землякам.

в. Палікараўка,
Першамайскі сельсавет

2663. БРАЦКАЯ МАГІЛА ПАРТЫЗАН (гіст.). За 0,3 км на поўнач ад вёскі, каля дарогі Асіповічы — Бабоўня. Пахаваны 16 партызан брыгады 225-й імя А. В. Суворова і 95-й імя М. В. Фрунзе, якія загінулі ў 1941—44 гг. у баях супраць нямецка-фашысцкіх акупантаў. У 1977 г. на магіле пастаўлены помнік — скульптурная кампазіцыя: партызан і жанчына, што ўскладае кветкі.

2663. Помнік на брацкай магіле партызан.

2662. Курганны могільнік. План.

2664. МАГІЛА АХВЯР ФАШЫЗМУ (гіст.). У цэнтры вёскі, каля дарогі Асіповічы — Бабоўня. Пахаваны 96 жыхароў вёскі, якіх 23.2.1943 г. спалілі нямецка-фашысцкія карнікі.

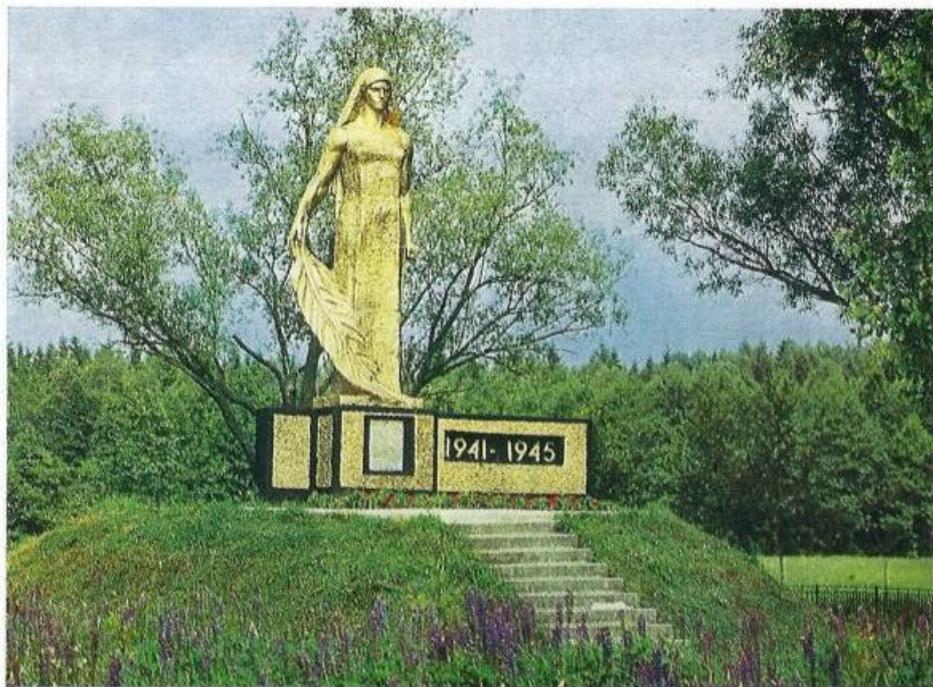
У 1984 г. на магіле пастаўлена стэла.
2665. МАГІЛА АХВЯР ФАШЫЗМУ (гіст.). За 2 км на поўдзень ад вёскі. Пахаваны 15 жыхароў в. Крушнік, якіх 23.2.1943 г. спалілі нямецка-фашысцкія карнікі. У 1975 г. на магіле пастаўлена стэла.

2666. ПМНІК У ГОНАР ГРЭСКАГА ПАППОЛЬНАГА РК КП(б)Б І ПАРТЫЗАНСКОЙ БРЫГАДЫ 225-Й ІМЯ А. В. СУВОРАВА (гіст.). За 1,5 км на паўночны ўсход ад вёскі. У Вялікую Айчынную вайну каля вёскі дыслацыраваліся Грэскі падпольны райком КП(б)Б і штаб партызанскай брыгады 225-й імя А. В. Суворова.

Грэскі падпольны РК КП(б)Б дзейнічаў з 12.3.1943 г. да 29.6.1944 г. Сакратары І. І. Пузевіч (да 28.5.1943 г.), У. І. Заяц (28.5.1943 г.— 29.6.1944 г.). Грэскі РК КП(б)Б стварыў падпольныя групы, арганізоўваў прыём і распаўсюджванне зводак Саўінфармбюро, вёў выхавальную работу ў партызанскіх атрадах, шырокую растлумачальную сярод насельніцтва, выдаваў газету «Сталінец» (рэдактар Т. М. Беразоўскі). Падпольны райком КП(б)Б базіраваўся ў партызанскай брыгадзе 225-й імя А. В. Суворова.

2666. Помнік у гонар Грэскага падпольнага райкома КП(б)Б і партызанскай брыгады 225-й імя А. В. Суворова.

2673. Помнік на месцы спаленай вёскі.

Партызанская брыгада 225-я імя А. В. Суворова створана ў снежні 1942 г. паводле загада штаба партызанскага злучэння Слуцкай зоны на базе атрадаў імя А. В. Суворова, імя С. М. Будзённага, імя М. В. Фрунзе брыгады імя К. Я. Варашылава. Пад час арганізацыі налічвала 700 чалавек. Партызаны дзейнічалі на тэрыторыі Слуцкага і Грэскага раёнаў Мінскай вобласці. Камандзіры: Л. П. Стафанюк (снежань 1942 г.— чэрвень 1943 г.), І. В. Арастовіч (чэрвень 1943 г.— верасень 1943 г.), А. М. Каляда (верасень 1943 г.— ліпень 1944 г.); камісары: П. І. Разувакін (снежань 1942 г.— чэрвень 1943 г.), І. М. Ражкоў (чэрвень 1943.— жнівень 1943 г.), У. І. Заяц (жнівень 1943 г.— ліпень 1944 г.). У брыгадзе былі арганізаваны атрады імя Ф. Э. Дзяржынскага, імя С. М. Кірава, імя В. П. Чкалава, імя М. А. Астроўскага, імя К. К. Ракасоўскага, імя 26-годдзя Кастрычніка. У верасні 1943 г. для фарміравання брыгады 95-й імя М. В. Фрунзе перададзены атрады імя С. М. Будзённага, імя Ф. Э. Дзяржынскага, імя С. М. Кірава, імя К. К. Ракасоўскага. 154 чалавекі былі пераведзены ў Беластоцкае партызанскае злучэнне. Партызанскія брыгады знішчалі жывую сілу ворага, грамілі нямецка-фашысцкія гарнізоны, вялі баі з карнікамі, рабілі засады каля пашы Мінск—Слуцк, Слуцк—Івацэвічы, арганізоўвалі дыверсіі ў Слуцку, Грэску, псавалі лініі сувязі, распаўсюджвалі лістоўкі, зводкі Саўінфармбюро, узрывалі эшалоны.

У час «рэйкавай вайны» ў 1943 г. знішчылі 1,4 тыс. рэек. На дзень злучэння з часцямі Чырвонай Арміі 29.6.1944 г. брыгада 225-я імя А. В. Суворова налічвала 1040 партызан.

У 1965 г. у гонар Грэскага падпольнага райкома КП(б)Б і партызанскай брыгады 225-й імя А. В. Суворова устаноўлена стэла.

Літ.: Подпольные партийные органы Компартии Белоруссии в годы Великой Отечественной войны (1941—1944).— Мн., 1975; Партизанские формирования Белоруссии в годы Великой Отечественной войны (июнь 1941—июль 1944).— Мн., 1983. А. Г. Шчарбагаў.

в. Папоўцы, Вясейскі сельсавет

2667. МАГІЛА САВАНОВІЧА Аркадзя Раманавіча (гіст.) На могілках. Партызан атрада імя С. М. Кірава 95-й брыгады імя М. В. Фрунзе А. Р. Савановіч загінуў 4.4.1944 г.

в. Паўлаўка, Амгавіцкі сельсавет

2668. МАГІЛА АХВЯР ФАШЫЗМУ (гіст.). На заходняй ускраіне вёскі. Пахаваны члены сям'і Пенязь: Праскоўя (43 гады) Анатоль (15 гадоў), Марыя (12 гадоў), Ліда (5 гадоў), якіх 17.2.1944 г. загіблі нямецка-фашысцкія акупанты. У 1963 на магіле пастаўлены абеліск.

2669. МАГІЛА ПЕНЯЗЬ Кацярыны Герасімаўны (гіст.). На заходняй ускраіне вёскі. К. Г. Пенязь загіблі 30.12.1943 г. нямецка-фашысцкія акупанты. У 1963 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2674. Помнік на брацкай магіле савецкіх воінаў.

в. Паўлаўка, Сяражскі сельсавет

2670. КУРГАННЫ МОГІЛЬНІК (археал.) За 0,2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, сярод поля. 70 насыпаў вышыняй 0,5—1,7 м, дыяметрам 4—17 м. Каля асновы курганоў прасочваюцца раўкі. Абследавалі ў 1983 г. А. А. Егарэйчанка і Т. С. Скрыпчанка. Раскопкі не праводзіліся.

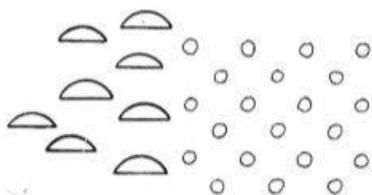
в. Паўстынь, цэнтр сельсавета

2671. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). Каля будынка клуба. На ўшанаванне памяці 158 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1973 г. пастаўлены помнік — стала з барэльефнай выявай воіна.

2672. ПОМНІК ТЭЛЬМАНУ Эрнсту (гіст.). Каля дома культуры. Бюст Э. Тэльмана ўстаноўлены ў 1973 г.

в. Пераходы (не існуе), Першамайскі сельсавет

2673. МЕСЦА СПАЛЕНАЙ ВЁСКІ (гіст.). Вёска Пераходы знаходзілася за 1,5 км на паўдзень ад в. Жыліні

2677. Курганны могільнік. План.

Брод. 23.2.1943 г. нямецка-фашысцкія карнікі загінулі 116 не жыхароў і спалілі вёску (26 двароў). Пасля вайны не адраджалася.

На месцы былой вёскі ў 1979 г. пастаўлены помнік — на насышным невысокім кургане скульптура жанчыны ў жалобе. Увекавечана ў мемарыяльным комплексе Хатынь. Гл. таксама артыкул № 2566 «Могілка ахвяр фашызму».

в. Покрашава, цэнтр сельсавета

2674. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). Каля аўтамабільнай дарогі Мінск—Слуцк. Пахаваны 7 воінаў 35-й механізаванай брыгады, якія загінулі 30.6.1944 г. у баях за вызваленне раёна. Сярод пахаваных — Герой Савецкага Саюза Андрыйян Макаравіч Губін.

А. М. Губін нарадзіўся 12.6.1913 г. у в. Аляксееўка Тапчыхінскага р-на Алтайскага краю ў сялянскай сям'і. Член КПСС з 1943 г. Да вайны працаваў трактарыстам, камбайнерам. У Вялікую Айчынную вайну на фронце з 1941 г., камандзір узвода, потым камандзір роты. Вызначыўся пры вызваленні Украіны і фарсіраванні Дняпра ў раёне Крэменчуга. 13.9.1943 г. рота пад камандаваннем лейтэнанта А. М. Губіна ўварвалася ў траншэі праціўніка, у рукапашным баі знішчыла 25 гітлераўцаў і 2 разлікі процітанкавых гармат. У наступальных баях разграміла 2 гарнізоны праціўніка, 15.10.1943 г. фарсіравала Дняпро і захапіла плацдарм, на якім адбіла 6

варожых контратак, знішчыла больш за 100 гітлераўцаў. З 5 жніўня да 13 кастрычніка быў тройчы паранены. Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 20.12.1943 г. Яго імем названа вуліца ў Слуцку.

У 1972 г. на магіле пастаўлены помнік — скульптура воіна.

Літ.: Павечна в сердце народном.— 3 изд.— Мн., 1984. А. Г. Шчарбатаў.

2675. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 3 воіны, якія загінулі ў 1941 г. У 1975 г. на магіле пастаўлена стэла.

в. Працавічы, Кіраўскі сельсавет

2676. ПОМНІК ГАГАРЫНУ Юрыю Аляксеевічу (гіст.). У цэнтры вёскі. Бюст першага ў свеце касманаўта Ю. А. Гагарына ўстаноўлены ў 1975 г.

в. Прощыцы, Бокшыцкі сельсавет

2677. КУРГАННЫ МОГІЛЬНІК (археал.). За 1 км на паўночны захад ад вёскі, за калгасным садам. 8 насыпаў дыяметрам 7—10 м, вышыняй 1—3 м. Захаванасць добрая. Адкрыў у 1929 г. С. А. Дубінскі, абследаваў у 1979 г. Г. М. Залашка. Раскопкі не праводзіліся.

2678. МАГІЛА САВЕЦКАГА ВОІНА (гіст.). На могілках. Воін Чырвонай Арміі загінуў у 1941 г. У 1975 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Пятніцы, Рачкавіцкі сельсавет

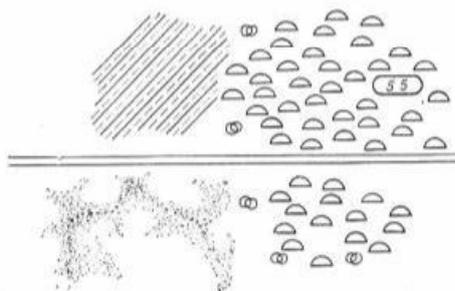
2679. КУРГАН (археал.). За 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, злева ад дарогі ў в. Танежыцы. Вышыня 1 м, дыяметр 5 м. Вядомы з 1924 г. Абследаваў у 1979 г. Г. М. Залашка.

в. Рабак, Паўстынскі сельсавет

2680. КУРГАННЫ МОГІЛЬНІК (археал.). За 0,9 км на захад ад вёскі, сярод поля. 55 насыпаў вышыняй 0,5—2 м, дыяметрам 6—12 м. Курганы зараслі лесам, большасць іх пашкоджана ямамі. Абследаваў у 1979 г. Г. М. Залашка. Раскопкі не праводзіліся.

в. Ржаўка, Першамайскі сельсавет

2681. ПОМНІК У ГОНАР ПАРТЫЗАНСКАГА АТРАДА ІМЯ К. К. РАКАСОЎСКАГА (гіст.). У цэнтры вёскі. У вёсцы з верасня 1943 г. да ліпеня

2680. Курганны могільнік. План.

ня 1944 г. дыслацыраваўся партызанскі атрад імя К. К. Ракасоўскага брыгады 95-й імя М. В. Фрунзе.

5.6.1943 г. паводле рашэння Грэскага падпольнага райкома КП(б)Б 225-я брыгада імя А. В. Суворова вылучыла ініцыятыўную групу (12 чалавек) для стварэння партызанскага атрада. За 2 месяцы група значна папоўнілася жыхарамі Грэскага р-на і ў верасні 1943 г. аформлена ў партызанскі атрад імя К. К. Ракасоўскага. Камандзір атрада А. Дз. Фамін, камісар В. Дз. Родчанка. Партызаны атрада ўдзельнічалі ў 12 баях супраць акупантаў, знішчылі 220 салдат і афіцэраў, 1 эшалон, 25 аўтамашы і 1 бронетранспарцёр ворага, 6 мастоў, 43,5 км лініі сувязі, захапілі вялікія трафеі. На дзень злучэння 29.6.1944 г. з часцямі Чырвонай Арміі атрад налічваў 160 партызан.

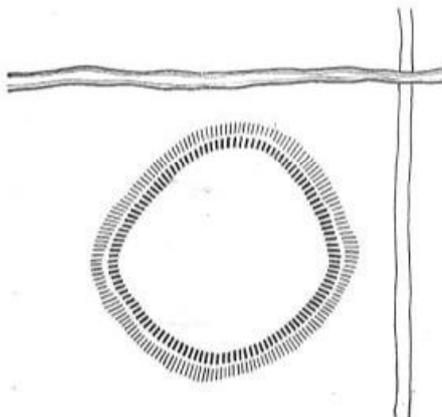
У 1975 г. у памяць аб баявой дзейнасці атрада ўстаноўлена стэла.
А. Г. Шчарбатаў.

в. Рудня, Покрашаўскі сельсавет

2682. МАГІЛА АХВЯР ФАШЫЗМУ (гіст.). На могільках. Пахаваны 70 жыхароў вёсак Адамова, Апаліны, Бабовішчы, Рудноўка, Рудня, загубленыя нямецка-фашысцкімі акупантамі ў 1941—44 гг. У 1982 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Рыжыца, Соракскі сельсавет

2683. ГАРАДЗІШЧА (археал.). За 0,25 км на паўднёвы захад ад вёскі, на невысокім мысе. Пляцоўка амаль круглая, памерам 50×51 м, умацавана 2 валамі і равамі. Вонкавы вал вышынёй 1,5 м размешчаны ніжэй пляцоўкі і аддзелены ад унутранага кольцападобным ровам глыбінёй 1,2 м. Адкрыў у 1961 г. В. В. Сядоў, абследаваў у 1978 г. А. А. Егарэйчанка. Культурны пласт у шурфах 0,1 м. Знайдзены дробныя фрагменты лійной керамікі. Адносіцца да культуры штрыгаванай керамікі ранняга жалезнага веку. Матэрыялы абследа-

2683. Гарадзішча. План.

2685. Помнік на брацкай магіле савецкіх воінаў.

вання захоўваюцца ў Інстытуце гісторыі АН БССР.
А. А. Егарэйчанка.

в. Селішча, Акцябрскі сельсавет

2684. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могільках. Пахаваны 23 воіны Чырвонай Арміі, якія загінулі ў 1941 г. У 1983 г. на магіле пастаўлена стэла.

2685. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На паўднёва-заходняй ускраіне вёскі. Пахаваны 96 воінаў 55-й гвардзейскай стралковай дывізіі, якія загінулі ў 1944 г. пры вызваленні вёскі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У 1975 г. на магіле пастаўлены помнік — двухфігурная скульптурная кампазіцыя і стала з барэльефнай выявай твараў воіна і партызана і імёнамі загінуўшых.

2686. МАГІЛА АХВЯР ФАШЫЗМУ (гіст.). За 2 км на поўдзень ад вёскі, ва ўрочышчы Гаравыха. Пахаваны больш як 8 тыс. мірных жыхароў, якіх 28.10.1941 г. расстралялі нямецка-фашысцкія акупанты. У 1957 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Соракі, цэнтр сельсавета

2687. КУРГАННЫЯ МОГІЛЬНІКІ (археал.).

2687а. Курганны могільнік-1. За 0,8 км на поўнач ад вёскі, сярод поля, 32 насыпы вышынёй 0,5—1,8 м, дыяметрам 4,5—9,5 м (2 з іх авальныя памерам 6,5×9,5 м і 6×10,5 м). Большасць курганоў пашкоджана ямамі. Абследавалі ў 1979 г. Г. М. Залашка, у 1983 г. А. А. Егарэйчанка і Т. С. Скрыпчанка. Раскопкі не праводзіліся.

2687б. Курганны могільнік-2. За 0,4 км на поўнач ад вёскі, сярод поля. 72 насыпы вышынёй 0,5—2 м,

дыяметрам 5—12 м. Захаванасць добрая, курганы зараслі дрэвамі, вакол асновы некаторых з іх прасочаны раўкі. Абследавалі ў 1983 г. А. А. Егарэйчанка і Т. С. Скрыпчанка. Раскопкі не праводзіліся.
А. А. Егарэйчанка.

2688. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). Насупраць будышка клуба, у скверы. На ўшанаванне памяці 117 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1968 г. пастаўлены помнік — стала з выявай воіна.

в. Старэва, Амговіцкі сельсавет

2689. МОГІЛКІ АХВЯР ФАШЫЗМУ (гіст.). На паўночнай ускраіне вёскі. У 7 магілах пахаваны 43 жыхары вёскі, якіх 23.2.1943 г. спалілі нямецка-фашысцкія карнікі. У 1974 г. на могільках пастаўлена стэла.

2690. РАДЗІМА МАЙХРОВІЧА Сцяпана Казіміравіча (гіст.).

Беларускі савецкі крытык і літаратуразнавец, кандыдат філалагічных навук (1959 г.) С. К. Майхровіч нарадзіўся 8.8.1908 г. у сям'і рабочага. Член КПСС з 1928 г. Скончыў Мінскі педагагічны інстытут імя М. Горкага (1941 г.). У 1930-х гадах рэдактар газет «Орка» («Ворыва») і «Штандар вальноспі», што выходзілі на польскай мове. У пачатку Вялікай Айчынай вайны старшы інструктар палітаддзела 10-й арміі. З восені 1941 г. галоўны рэдактар Цэнтральна-беларускага радыёвяшчання ў Маскве. З 1943 г. у тыле ворага: член Беластоцкага падпольнага абкома КП(б)Б, рэдактар падпольнай газ. «Белостокская правда».

У 1944—48 гг. дырэктар Дзяржаўнага выдавецтва БССР, у 1951—54 гг. галоўны рэдактар Вучэбна-педагагічнага выдавецтва БССР. У 1959—70 гг. у Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР. Даследаваў старажытную і савецкую беларускую літаратуру. Аўтар прац «Янка Лучына» (1952 г.), «В. І. Дунін-Марцінкевіч» (1955 г.), «Нарысы беларускай літаратуры XIX стагоддзя» (1957 г., 2-е выд. 1959 г.), «Максім Багдановіч» (1958 г.), «Жыццё і творчасць Ф. Багушэвіча», «Янка Брыль» (абедзве 1961 г.), «Георгій Скарына» (1966 г.), «Слова аб палку Ігаравым» (1968 г.), «Прыказкі і прымаўкі. Гістарычныя нарысы» (1976 г.), «Іван Шамякін» (1978 г.), «Нарысы гісторыі старажытнай беларускай літаратуры XIV—XVIII ст.» (1980 г.).

Памёр С. К. Майхровіч 1.7.1981 г. Пахаваны ў Мінску на Паўночных могільках.

Літ.: Пільменнікі Савецкай Беларусі.— Мн., 1981; Казлоўскі А. Даследчанасць і прычыннасць.— Беларусь, 1978, № 6; Цішчанка І. Галчанаў А. Плёні шматгадовай працы.— Польша, 1968, № 6.
А. Г. Шчарбатаў.

в. Строхава, Першамайскі сельсавет

2691. МАГІЛА АХВЯР ФАШЫЗМУ (гіст.). На могільках. Пахаваны члены

2688. Помнік землякам.

сям'і аднаго з арганізатараў партызанскага руху ў Грэскім р-не, члена міжрайкома КП(б)Б Слуцкай зоны, сакратара Грэскага падпольнага райкома КП(б)Б У. І. Зайца; жонка, сын (3 гады) і маці, якіх 26.1.1943 г. загубілі нямецка-фашысцкія акупанты. У 1955 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2692. МАГІЛА ІЛЬІНСКАГА Івана (гіст.). На могілках. І. Ільінскі загінуў у Вялікую Айчынную вайну. У 1976 г. на магіле ахвяры фашызму пастаўлены абеліск.

2693. МАГІЛА НАРОНСКАГА Аляксандра Львовіча (гіст.). На могілках. А. Л. Наронскі 30.9.1941 г. загублены нямецка-фашысцкімі акупантамі. У 1978 г. на магіле ахвяры фашызму пастаўлена стэла.

2694. МАГІЛА САВЕЦКАГА ВОІНА (гіст.). На могілках. Воін загінуў у Вялікую Айчынную вайну. У 1977 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2695. МАГІЛА ЦІШКЕВІЧА Аляксея Васілевіча (гіст.). На могілках. А. В. Цішкевіч загублены ў снежні 1942 г. нямецка-фашысцкімі акупантамі. У 1976 г. на магіле ахвяры фашызму пастаўлены абеліск.

в. Сярагі, цэнтр сельсавета

2696. БРАЦКАЯ МАГІЛА ПАРТЫЗАН І САВЕЦКАГА ВОІНА (гіст.). На могілках. Пахаваны партызаны атрада імя М. А. Астроўскага 225-й брыгады імя А. В. Суворова А. А. Клінаў, М. П. Бандарэнка і камандзір узвода разведкі 133-га кавалерыйскага палка лейтэнант А. Л. Байдак, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1954 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2697. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). У цэнтры вёскі, каля будынка школы. На ўшанаванне памяці 86 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1966 г. пастаўлены помнік — гранітны маналіт з гарэльефам воіна, на пастаменце дошка з імёнамі загінуўшых.

в. Сярэднікі, Знаменскі сельсавет

2698. МАГІЛА ХАЦЕНКІ Аляксея Рыгоравіча (гіст.). На могілках. Воін Чырвонай Арміі А. Р. Хаценка загінуў у Вялікую Айчынную вайну. У 1973 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Таліца, Вясейскі сельсавет

2699. МАГІЛА САВЕЦКАГА ВОІНА (гіст.). За 2 км на ўсход ад вёскі. Савецкі лётчык загінуў 26.8.1941 г. у баі супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У 1984 г. на магіле пастаўлена стэла.

в. Таньжыцы, Рачкавіцкі сельсавет

2700. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ І ПАРТЫЗАН (гіст.). На могілках. Пахаваны 5 воінаў і партызан, якія загінулі ў 1944 г. у баях супраць нямецка-фашысцкіх акупантаў. У 1973 г. на магіле пастаўлена стэла.

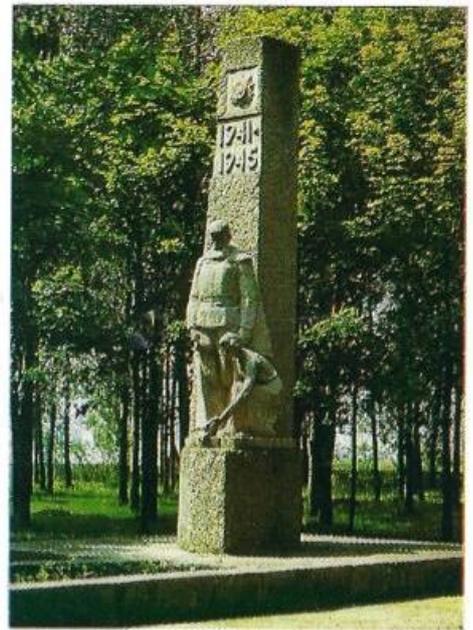
2701. КУРГАННЫ МОГІЛЬНІК (археал.). За 1 км на ўсход ад вёскі, за калгасным садам. 2 насыпы вышыняй 1 і 2 м, дыяметрам 7 і 8 м. Выдомы з 1924 г., абследаваў у 1979 г. Г. М. Залашка. Раскопкі не праводзіліся.

2702. МАГІЛА ГЕРАСІМОВІЧА М. Ф. (гіст.). На могілках. М. Ф. Герасімовіч загублены ў 1943 г. нямецка-фашысцкімі акупантамі. У 1973 г. на магіле ахвяры фашызму пастаўлена стэла.

2703. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). Насупраць будынка школы. На ўшанаванне памяці 197 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1974 г. пастаўлены помнік — на фоне абеліска скульптуры партызана і дзяўчыны, што ўскладае кветкі.

2704. РАДЗІМА БРАНАВІЦКАГА Аляксандра Юльянавіча (гіст.).

Беларускі савецкі вучоны ў галіне патафізіялогіі і тэарэтычнай медыцыны, член-карэспандэнт АН БССР (1950 г.), доктар медыцынскіх навук (1940 г.), прафесар (1948 г.), заслужаны дзеяч навукі БССР (1971 г.) А. Ю. Бранавіцкі нарадзіўся 16.3.1914 г. у сям'і селяніна. Член КПСС з 1944 г. Пасля заканчэння Слуцкай сярэдняй школы працаваў шахцёрам у Данбасе. У 1936 г. скончыў 2-і Ленінградскі медыцынскі інстытут. У 1941—44 гг. загадчык кафедры патафізіялогіі Іркуцкага медыцынскага інстытута, у 1944—50 гг. загадчык лабараторыі Інстытута агульнай і эксперыментальнай паталогіі, адначасова з 1948 г. загадчык кафедры патафізіялогіі Маскоўскага стаматалагічнага інстытута. У 1950 г. дырэктар Інстытута тэарэ-

2703. Помнік землякам.

тычнай медыцыны АН БССР, у 1953—59 гг. загадчык аддзела ўзроставай фізіялогіі Інстытута аховы мацярынства і дзяцінства Міністэрства аховы здароўя БССР, у 1958—63 гг. загадчык кафедры патафізіялогіі, прарэктар Мінскага медыцынскага інстытута. Даследаваў праблемы рэактыўнасці арганізма, шокавых працэсы, кампенсаторныя прыстасаванні і метадалагічныя пытанні медыцыны, ролю нервовай рэцэпцыі і следавыя рэакцыі ў паталогіі, дваістую, унутрысупярэчліваю прыроду хваробы, злаякасныя новаўтварэнні.

Памёр А. Ю. Бранавіцкі 24.7.1975 г. Пахаваны ў Мінску на Паўночных могілках.

в. Уланова, Бокшыцкі сельсавет

2705. МАГІЛА БАРАЙЧАНКІ Андрэя Германавіча (гіст.). На могілках. Партызан атрада імя С. М. Кірава 95-й брыгады імя М. В. Фрунзе А. Г. Барайчанка загінуў 11.3.1944 г. У 1974 г. на магіле пастаўлены абеліск.

2706. МАГІЛА БЛЕБУША І. Я. (гіст.). На могілках. Воін Чырвонай Арміі І. Я. Блебуш загінуў 28.7.1944 г. У 1975 г. на магіле пастаўлена стэла.

2707. МАГІЛА ЛЮБЕЦКАГА Івана Іванавіча (гіст.). На могілках. Воін Чырвонай Арміі І. І. Любецкі загінуў у 1941 г. У 1975 г. на магіле пастаўлена стэла.

в. Фадзееўка (не існуе), Першамайскі сельсавет

2708. МЕСЦА СПАЛЕНАЙ ВЕСКІ (гіст.). Вёска Фадзееўка знаходзілася за 1 км на ўсход ад в. Палікараўка. 23.2.1943 г. фашысцкія карнікі загу-

білі 9 жыхароў, вёску (11 двароў) спалілі. Пасля вайны не адрадылася. У 1975 г. на месцы былой вёскі пастаўлена стэла.

в. Ціхань, Амговіцкі сельсавет

2709. МОГІЛКІ АХВЯР ФАШЫЗМУ (гіст.). За 3 км на поўнач ад вёскі. У 11 магілах пахаваны 47 жыхароў в. Гондарава, якія загінулі і спалілі 23.2.1943 г. нямецка-фашысцкія карнікі. У 1974 г. на могілках пастаўлена стэла.

в. Цярасналь, Ленінскі сельсавет

2710. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 6 воінаў, якія загінулі ў чэрвені 1944 г. пры вызваленні раёна ад нямецка-фашысцкіх акупантаў. Сярод пахаваных — воіны 303-га стралковага палка. У 1975 г. на магіле пастаўлены абеліск.

в. Чаплічы, Рачкавіцкі сельсавет

2711. МАГІЛА ДОЛБІКА Піліпа Фёдаравіча (гіст.). На могілках. Сувязны партызанскага атрада імя А. Я. Пархоменкі П. Ф. Долбик загінуў 1.1.1943 г. ад рук нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У 1974 г. на магіле пастаўлена стэла.

2712. РАДЗІМА ЛОБАНА Міколы (гіст.). Беларускі савецкі пісьменнік і мовазнавец, кандыдат філалагічных навук (1953 г.), заслужаны работнік культуры БССР (1974 г.) Мікола (Мікалай Паўлавіч) Лобан нарадзіўся 4.10.1911 г. у сялянскай сям'і. Пасля заканчэння двухгадовых педагагічных курсаў (1931 г.) настаўнічаў у Любанскім і Рудзенскім р-нах. Скончыў БДУ (1945 г.). У Вялікую Айчынную вайну на Волхаўскім фронце, пасля двух раненняў у 1942 г. дэмабілізаваны. Выкладаў рускую мову і літаратуру ў сярэдняй школе ў пас. Келераўка (Казахская ССР). Працаваў у Інстытуце мовазнаўства імя Я. Коласа АН БССР (1944—75 гг.; у 1967—68 гг. у БелСЭ).

Друкаваўся з 1930 г. У 1953 г. выдадзена апавесць «Іркуцянка». Аўтар трылогіі «Шэметы», у якую ўвайшлі раманы «На парозе будучыні» (1961 г.), «Шэметы» (1963 г.), «Гарадок Устронь» (1967—68 г.). У іх адлюстравана гісторыя некалькіх пакаленняў сям'і Шэметаў на фоне класвай барацьбы ў вёсцы ў перыяд Кастрычніцкай рэвалюцыі і Грамадзянскай вайны, калектывізацыі, барацьбы савецкага народа супраць фашысцкіх захопнікаў. У 1984 г. выйшаў у свет зборнік эсэ і крытычных артыкулаў на праблемах пісьменніцкага майстэрства «Пяць раніц тыдня» (літаратурная прэмія імя І. Мележа 1985 г.). Пераклаў разам з Э. Агняцет на беларускую мову апавесць М. Горкага «У людзях» (1952 г.). М. Лобан — адзін з складальнікаў «Арфаграфічнага

слоўніка» (разам з М. Р. Суднікам, 1948 г., 5-е выданне, 1982 г.), «Правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» (1959 г.), «Руска-беларускага слоўніка» (1953 г.), «Беларуска-рускага слоўніка» (1962 г.). Кіраваў падрыхтоўкай «Глумачальнага слоўніка беларускай мовы» у 5 тамах і быў рэдактарам яго першага тома (1977 г.).

Памёр 28.12.1984 г. Пахаваны ў Мінску на Паўночных могілках.
Літ.: Пісьменнікі Савецкай Беларусі. — Мн., 1981. А. Г. Шчарбатаў.

в. Чыжоўка, Белицкі сельсавет

2713. МАГІЛА КУЛЬБІЦКАГА Адама Андрэвіча (гіст.). На могілках. Партызан А. А. Кульбіцкі загінуў у 1943 г. У 1980 г. на магіле пастаўлена стэла.

в. Шантароўшчына, Першамайскі сельсавет

2714. ПОМНІК У ГОНАР ПАРТЫЗАНСКАГА АТРАДА імя С. М. БУДЗЕННАГА (гіст.). На паўночнай ускраіне вёскі, у Вялікую Айчынную вайну паблізу вёскі з сакавіка 1943 г. да ліпеня 1944 г. дыслацыраваўся партызанскі атрад імя С. М. Будзёнага брыгады 95-й імя М. В. Фрунзе.

Атрад створаны ў сакавіку 1942 г. грунай партыйна-савецкіх работнікаў і моладзі в. Прусы Капыльскага р-на. Да мая 1942 г. дзейнічаў самастойна, потым — у складзе брыгады імя К. Я. Варашылава, з снежня 1942 г. — у 225-й брыгадзе імя А. В. Суворова, з верасня 1943 г. — у брыгадзе 95-й імя М. В. Фрунзе. Камандзіры атрада: М. М. Ізюмскі (сакавік 1942 г. — жнівень 1943 г.), Г. А. Канавалаў (жнівень 1943 г. — чэрвень 1944 г.), камісары: М. Р. Янкоўскі (сакавік — кастрычнік 1942 г.), П. І. Разувакін (кастрычнік — снежань 1942 г.), Р. А. Сківіцкі (снежань 1942 г. — красавік 1944 г.), Ф. В. Лукашэвіч (красавік — чэрвень 1944 г.). За час баявой дзейнасці партызаны атрада знішчылі 2183 гітлераўцаў, надарвалі 11 эшалонаў, 54 аўтамашыны ворага, 10 мастоў, 60 км лініі сувязі, разграмілі 11 гарнізонаў, 28 складоў і баз ворага, захапілі больш як 100 вінтовак і аўтаматаў. На дзень злучэння 29.6.1944 г. з Чырвонай Арміяй атрад налічваў 207 партызан.

У 1975 г. у памяць аб баявой дзейнасці атрада пастаўлена стэла.

А. Г. Шчарбатаў.

2715. ПОМНІК У ГОНАР ПАРТЫЗАНСКАГА АТРАДА імя Ф. Э. ДЗЯРЖЫНСКАГА (гіст.). За 3 км на поўнач ад вёскі. У Айчынную вайну паблізу вёскі з чэрвеня 1943 г. да ліпеня 1944 г. дыслацыраваўся партызанскі атрад імя Ф. Э. Дзяржынскага брыгады 95-й імя М. В. Фрунзе.

Атрад створаны ў чэрвені 1943 г. з групы партызан, вылучанай 2-й ротай атрада імя М. В. Фрунзе партызанскай брыгады 225-й імя А. В. Суворова. Камандзіры: Я. І. Лізюкоў

2718. Помнік землякам.

(чэрвень — снежань 1943 г.), І. І. Качаноў (снежань 1943 г. — июнь 1944 г.), А. А. Айлароў (чэрвень 1944 г.); камісары: А. Ц. Міновіч (чэрвень — верасень 1943 г.), І. С. Юдзіцкі (верасень 1943 г. — снежань 1943 г.), Г. Л. Круглікаў (снежань 1943 г. — чэрвень 1944 г.). Партызаны атрада знішчылі 594 гітлераўцаў, 44 аўтамашыны, надарвалі 5 мастоў, сапсавалі 80,8 км лініі сувязі, грамілі варажыя гарнізоны, узрывалі эшалоны, вялі баі з карнікамі. На дзень злучэння 29.6.1944 г. з часнямі Чырвонай Арміі атрад налічваў 236 партызан.

У 1975 г. у гонар партызанскага атрада ўстаноўлена стэла.

А. Г. Шчарбатаў.

в. Швяды, Грэскі сельсавет

2716. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 3 воіны, якія загінулі ў 1941 г. У 1981 г. на магіле пастаўлена стэла.

в. Шышчыцы, Грэскі сельсавет

2717. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 22 воіны 229-га артылерыйскага палка, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1984 г. на магіле пастаўлена стэла.

2718. ПОМНІК ЗЕМЛЯКАМ (гіст.). Каля будынка праўлення калгаса імя 16 партызанаў. На ўшанаванне памяці 104 землякоў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, у 1975 г. пастаўлена стылізаваная стэла з барэльефнай выявай жанчыны і стэла з барэльефамі воіна і партызана, а таксама імёнамі загінуўшых.

в. Ячава, Казловіцкі сельсавет

2719. БРАЦКАЯ МАГІЛА САВЕЦКІХ ВОІНАЎ (гіст.). На могілках. Пахаваны 15 воінаў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1963 г. на магіле пастаўлены абеліск.